

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

T R E Ś Ć N U M E R U

I. DZIAŁ ARTYKUŁOWY:

Przez kontrolę wykonywania planów realizacji przyspieszymy obieg środków obrotowych — <i>F. Steinhauß</i>	3
System kredytowy w r. 1952 — <i>M. L. Kostowski</i>	5
Kredytowanie obrotu towarowego — <i>St. Komar</i>	13
Gospodarcze funkcje parytetu walutowego — <i>Z. Karpiński</i>	19
Organizacja operacji kasowych w przedsiębiorstwie radzieckim	28

II. ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA:

Rozliczenia za dostawy, usługi i roboty w świetle Uchwały Prezydium Rządu Nr 877 z dnia 12 grudnia 1951 r. — <i>K. Madura</i>	38
Organizacja i metody działania działu finansowania w o/w — <i>L. Gerlicz</i>	44
Współpraca między oddziałami wojewódzkimi już wydaje owoce — <i>J. Wernicki</i>	51

III. DZIAŁ INSTRUKCYJNY:

D e p a r t a m e n t y K r e d y t ó w	
1. Wyciągi z pism departamentów	53
2. Wyciągi z komunikatów wewnętrznych ZSS.	53

IV. WSPÓŁZAWODNICTWO:

W walce o podnoszenie poziomu i wydajności pracy — <i>W. Pawlik</i>	56
Ocena pracy komórek kredytowych w ogólnej klasyfikacji współzawodniczących — <i>J. Dmochowski</i>	59
Ocena wyników współzawodnictwa pracy w NBP.	63

V. BIBLIOGRAFIA	66
---------------------------	----

T R E Ś Ć N U M E R U

I. DZIAŁ ARTYKUŁOWY:

Przez kontrolę wykonywania planów realizacji przyspieszymy obieg środków obrotowych — <i>F. Steinhauf</i>	3
System kredytowy w r. 1952 — <i>M. L. Kostowski</i>	5
Kredytowanie obrotu towarowego — <i>St. Komar</i>	13
Gospodarcze funkcje parytetu walutowego — <i>Z. Karpiński</i>	19
Organizacja operacji kasowych w przedsiębiorstwie radzieckim	28

II. ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA:

Rozliczenia za dostawy, usługi i roboty w świetle Uchwały Prezydium Rządu Nr 877 z dnia 12 grudnia 1951 r. — <i>K. Madura</i>	38
Organizacja i metody działania działu finansowania w o/w — <i>L. Gerlicz</i>	44
Współpraca między oddziałami wojewódzkimi już wydaje owoce — <i>J. Wernicki</i>	51

III. DZIAŁ INSTRUKCYJNY:

D e p a r t a m e n t y K r e d y t ó w	
1. Wyciągi z pism departamentów	53
2. Wyciągi z komunikatów wewnętrznych ZSS.	53

IV. WSPÓŁZAWODNICTWO:

W walce o podnoszenie poziomu i wydajności pracy — <i>W. Pawlik</i>	56
Ocena pracy komórek kredytowych w ogólnej klasyfikacji współzawodniczących — <i>J. Dmochowski</i>	59
Ocena wyników współzawodnictwa pracy w NBP.	63

V. BIBLIOGRAFIA.	66
--------------------------	----

Franciszek Steinhauf

PRZEZ KONTROLĘ WYKONYWANIA PLANÓW REALIZACJI PRZYSPIESZYMY OBIEG ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Jeśli w kontrolowanym przez nas przedsiębiorstwie wystąpią trudności finansowe, staramy się — drogą analizy materiałów bilansowych, statystycznych, porównywania wyników działalności z planem gospodarczym, lustracji odcinkowych i rozmów z kierownictwem przedsiębiorstwa — dotrzeć do przyczyn, które te trudności spowodowały. Prowadząc te badania stwierdzimy niejednokrotnie, że przedsiębiorstwo wykonujące a nawet przekraczające plany produkcyjne, nie wykonało w pełni planu realizacji, tj. nie zabezpieczyło sobie powrotu do obrotu, a tym samym do dalszej produkcji środków zaangażowanych w produkcji. W wielu przedsiębiorstwach pokutuje pogląd, że bank finansujący eksploatację obowiązany jest finansować — jako bank państwowy w stosunku do także państwowego przedsiębiorstwa — wszelkie nakłady przedsiębiorstwa, a nie jego planową działalność i stanowi niejako centralną kasę przedsiębiorstw. Zasada rozrachunku gospodarczego, według którego przedsiębiorstwo otrzymuje tyle środków do dyspozycji, ile ich potrzebuje na wykonanie zaplanowanej działalności, ale też wyrażnie tylko tyle, w wielu przedsiębiorstwach nie została jeszcze należycie zrozumiana. Ścisłe powiązanie produkcji i reprodukcji, planu produkcji i planu realizacji, konieczność wykonywania nie tylko planu produkcyjnego ale równolegle i planu realizacji, są to pojęcia, które w komórkach finansowych wielu przedsiębiorstw jeszcze się nie za-domowiły.

Niewykonanie planu realizacji może wynikać z przyczyn od przedsiębiorstwa zależnych lub niezależnych. W pierwszym wypadku główną przyczyną będzie: niefakturowanie, fakturowanie opieszałe z wydłużonymi nadmiernie cyklami, brak kontroli wpływów należności oddanych do inkasa, brak akcji interwencyjnej w stosunku do opieszałych płatników. W drugim przypadku zachodzić może: niewykupienie faktur przez płatnika, skutek zablokowania jego rachunku operacyjnego, wyczerpanie kredytów

inwestycyjnych lub budżetowych, niezgodnienie cen itp. W niniejszym artykule zajmiemy się problemem niewykonania planu realizacji, z przyczyn od przedsiębiorstwa zależnych.

Zagadnienie realizacji, w której fakturowanie i inkasowanie należności fakturowych odgrywają główną rolę, jest zagadnieniem dużej wagi. Dla ilustracji podaję z referatu Prof. Dr. St. Skrzywana, Dyrektora Departamentu Księgowości Ministerstwa Finansów, że jeden tylko przemysł elektrotechniczny na ultimo 1950 r. nie zafakturował w terminie na sumę 60 milionów zł a nie otrzymał faktur na 38 milionów zł. „Tasko“ zafakturowało z opóźnieniem na 81 milionów zł a nie otrzymało faktur na 25 milionów zł. Spotkałem się z przedsiębiorstwem (nowopowstałym), które nie fakturowało usług przez szereg miesięcy, bo nie wiedziało, że to należy do jego obowiązków. Stan ten stwierdziła lustracja w momencie, kiedy przedsiębiorstwu zabrakło środków na udzielenie zaliczki na koszty służbowej podróży delegata do Warszawy. W opieszałym, przewlekłym fakturowaniu zamraża się — na krótszy lub dłuższy czas — środki obrotowe idące w setki milionów a może i miliardy złotych.

Wykonywanie planów produkcyjnych podlega stałej, wnikliwej i czynnej kontroli i to kontroli wielokierunkowej (partia, organizacje zawodowe, kierownictwo, jednostki nadrzędne, bank finansujący). Automatyczną niejako kontrolą wykonywania planu produkcyjnego jest powiązanie funduszu płac z procentem wykonanej produkcji czy usług. Kontrola wykonywania planu realizacji nie jest tak zbudowana i nie dysponuje takimi natychmiastowymi, dotkliwymi sankcjami. Przedsiębiorstwo, które nie wykonało planu realizacji, naraża się oczywiście na zmniejszenie wpływów, ale może wykorzystać rezerwy kredytowe lub dofinansowywać się zobowiązaniami. Dopiero poważne odchylenia od planu realizacji stwarzają ciężką sytuację finansową i brak środków na bieżące potrzeby.

Jeżeli chodzi o kontrolę wykonywania planów realizacji przez nasz Bank, komórki kontroli i finansowania przedsiębiorstw mają możliwość wzmocnienia tej kontroli przez przeprowadzenie lustracji w przedsiębiorstwach fakturujących, na zasadach podanych w zarządzeniu Nr 93. Lustracja dotyczyłaby zagadnień związanych z wykonywaniem planów realizacji:

- 1) stwierdzenia w przedsiębiorstwie czy organizacja komórki fakturującej i jej współpraca z działami produkcyjnymi jest właściwa, czy wpływ dokumentów potrzebnych do fakturowania odbywa się bez zbędnej zwłoki, czy istnieją harmonogramy obiegu tych dokumentów i czy harmonogramy te są respektowane, czy cykl fakturowania (sporządzenia faktury) nie jest wydłużony i czy nie przekracza cyklu ustalonego przez nasz Bank, czy sporządzone faktury oddawane są bez zwłoki do inkasa w banku, czy nie zachodzą zwroty z banku z powodu niewłaściwego wypełnienia list inkasowych.
- 2) stwierdzenia, czy przedsiębiorstwo interesuje się losem faktur oddanych do inkasa, czy prowadzi ewidencję i terminarz wpływów inkasowych.
- 3) stwierdzenia, czy przedsiębiorstwo wysyła do opieszalnych płatników listy monitujące, pisma interwencyjne do oddziałów banku płatnika i jednostek nadrzędnych płatnika.

Przy kontroli wyrywkowej faktur spotkać się można z zarzutem przedsiębiorstwa, że kontrolujący „wybrał sobie“ przypadki najbardziej jaskrawe i że przeciętna jest zupełnie inna. Zaleca się objąć kontrolą pewien, ściśle określony czas (kwartał, miesiąc) zależnie od wielkości przedsiębiorstwa i ilości wystawianych przez nie faktur. Kontroli podlegają wówczas wszystkie wystawione w tym czasie faktury. Wybranie okresu już zakończonego i odłożonego, ale najbliższego terminowi kontroli, ma tę dogodność, że nie przeszkadza się bieżącej pracy przedsiębiorstwa a kontrolę rozłożyć można na kilka dni, zależnie od ilości godzin, jaką dysponujemy.

Jeżeli skontrolowane faktury ujmujemy w wykaz, obejmujący rubryki: Lp — Nr faktury — Kwota — Płatnik — Data wysłania towaru lub wykonania usługi — Data wpływu dokumentów do komórki fakturującej — Ilość dni

— (między datą wysłania towaru lub wykonania usługi a datą wpływu dokumentów) — Data wystawienia faktury — Ilość dni — (między datą wpływu dokumentów a datą wystawienia faktury) — Data oddania do inkasa — Ilość dni — (między sporządzeniem faktury a oddaniem do inkasa) — Data wpływu inkasa — Ilość dni — (między datą oddania do inkasa a wpływem należności na rachunek w banku) to uzyskamy jasny obraz:

- a) okresu czasu wpływu dokumentów do komórki fakturującej,
- b) okresu czasu sporządzenia i oddania faktury do inkasa,
- c) cyklu inkasowego.

Dodając spostrzeżenia dotyczące punktów 1-3, o których mowa wyżej, uzyskamy materiał potrzebny do ustalenia niedociągnięć, miejsca ich powstawania i wyciągnięcia wniosków, co należy uczynić, aby te niedociągnięcia usunąć.

Materiał ten posłuży nam do omówienia z kierownictwem niedociągnięć przedsiębiorstwa i ustalenia kroków, jakie należy poczynić w przedsiębiorstwie, celem zlikwidowania uchybień.

Czy i w jaki sposób przedsiębiorstwo wykonało zlecenia banku, jakie rezultaty zostały osiągnięte przez usprawnienie fakturowania i inkasowania, stwierdzić może druga kontrola tego odcinka, przeprowadzona po upływie 2-3 miesięcy, a więc czasu dostatecznego, aby usprawnienia weszły w życie i dały rezultaty.

W przekonaniu, że przeprowadzenie akcji kontroli przebiegu wykonywania planu realizacji przez stałą obserwację wyników bilansowych realizacji w stosunku do planu oraz przez kontrolę fakturowania i inkasowania należności, omówioną wyżej, przyczynimy się do efektywnego przyspieszenia obiegu środków obrotowych, zwracam się do wszystkich komórek kontroli i finansowania naszego Banku z wezwaniem do podejmowania długofalowych zobowiązań, przeprowadzenia we wszystkich przedsiębiorstwach fakturujących kontroli cyklu fakturowania i inkasowania i to pierwszej w ciągu najbliższych 3 miesięcy i drugiej w ciągu dalszych 3 miesięcy, poza innymi lustracjami przewidzianymi w zarządzeniu Nr 93. Będzie to nasz realny wkład w walkę o przyspieszenie obiegu środków obrotowych a tym samym w walkę o wykonanie planu sześcioletniego.

M. L. Kostowski

SYSTEM KREDYTOWY W R. 1952

W rozwoju form naszego ustroju gospodarczego w kierunku socjalizmu występują przeważnie jako etapy reform — okresy narodowych planów gospodarczych, a w ich ramach — okresy roczne, w których następuje realizacja założeń tych planów. W poprzednich latach, z każdym rokiem wchodziły w życie nowe zasady systemu finansowego, torujące drogę wysiłkom całego aparatu państwowego, zmierzającym do stałego postępu w uspołecznieniu gospodarstwa narodowego.

W roku bieżącym do najważniejszych reform w systemie finansowym można zaliczyć zmiany, jakie zostają wprowadzone w systemie kredytowym. Motywem tych zmian jest, jak to już powiedzieliśmy o pobudkach reform w ogólnym systemie finansowym, oddziaływanie na ogólny postęp w ustroju gospodarczym, poprzez organizację kredytu bankowego.

Podstawą prawną systemu obowiązującego z początkiem tego roku jest Uchwała Prezydium Rządu Nr 878 z dnia 12 XII 1951 r. w sprawie finansowania środków obrotowych przedsiębiorstw, zawierająca istotne zmiany w klasyfikacji i funkcji kredytów.

Założenia ekonomiczne zasad ustalonych przepisami tej uchwały oraz zasad nowej instrukcji kredytowej NBP wynikają z istotnych pojęć pieniądza i kredytu w gospodarce socjalistycznej i zrozumienia jakie znaczenie w działalności jednostek i organizacji gospodarczych ma dyscyplina finansowa.

Nowy system kredytowy został w szerokim zakresie oparty na wzorach systemu radzieckiego, do którego w roku bieżącym zbliżyliśmy się na najkrótszy, jaki był możliwy ze względów technicznych, dystans.

Po wyjaśnieniu głównych założeń i pobudek tegorocznej reformy przystępujemy do omówienia istoty wprowadzonych zmian w stosunku do systemu obowiązującego w roku ubiegłym.

PRZESŁANKI ZMIAN W SYSTEMIE

Stadium rozwojowe polskiego systemu kredytowego w roku 1951 odznacza się dwiema charakterystycznymi cechami. Struktura orga-

nizacyjna kredytu, jego podział funkcjonalny oraz metody kredytowania opierały się przeważnie o formy wytworzone w ciągu kilkuletniej praktyki bankowej, tworzone ze świadomością małej doskonałości organizacji finansowej w przedsiębiorstwach i techniki aparatu bankowego. Z drugiej strony rola i funkcje kredytu w dużej mierze były ujęte tak, jak tego wymagają zasady gospodarki socjalistycznej. Szczególnie w sposób właściwy kredyt bankowy spełniał swe funkcje dystrybutora środków pieniężnych wyłącznie na uzasadnione cele gospodarcze.

Ewidencja zadłużenia przedsiębiorstwa w banku w rozbiciu na poszczególne rodzaje kredytu dawała dość wyraźny obraz sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, dzięki temu, że kredyt cechował się już wysokim rygoryzmem i bank wyłączał z akcji kredytowej te zapotrzebowania przedsiębiorstw na środki obrotowe, które nie miały uzasadnienia gospodarczego, albo powinny być pokryte z innych określonych źródeł, jak np. z budżetu państwa.

Istotną reformę systemu kredytowego pod tym względem zapoczątkowały zarządzenia NBP w pierwszym półroczu 1951 r. (szczególnie zarządzenia Nr 6 Prezesa Banku, które wprowadziły zasadnicze zmiany w dziedzinie dyscypliny finansowej oraz w ujmowaniu roli kredytu bankowego.

Przez wzmoczenie rygorów kredytowych, zwłaszcza przy kredycie inkasowym i preterminowanym zostały wyeliminowane z działalności kredytowej wszelkie cechy automatyzmu, a wyłączenie z zakresu kredytowania środków, których finansowanie ma źródło w budżecie lub akumulacji przedsiębiorstw (ograniczenie kredytu normatywnego), sprowadziło kredyt do właściwej roli pomocy finansowej dla przedsiębiorstw na ich uzasadnione potrzeby gospodarcze.

Do tego jednak, żeby kredyt mógł spełniać wszystkie zadania jakie wynikają z jego nowej roli w gospodarce uspołecznionej, **niezbędne jest dostosowanie do niej całej organizacji kredytowania.** Zadłużenie przedsiębiorstwa w banku musi odzwierciedlać nie tylko pewne ele-

menty finansowe, lecz także **przebieg procesów gospodarczych**, co jest konsekwencją wynikającą z zasadniczej cechy kredytu — jego celowego przeznaczenia. Ewidencja kredytowa powinna ujmować działalność przedsiębiorstwa od strony tych elementów, które wiążą się bezpośrednio z procesami produkcji i obrotu, zarówno w ich prawidłowym przebiegu jak i w przypadku występowania zaburzeń natury technicznej lub finansowej.

Z uwagi na to, podział funkcjonalny kredytu musi być dostosowany do tych elementów, które są oddzielnymi przedmiotami kredytowania. Będą nimi poszczególne grupy składników obrotowych, występujących w procesach: produkcji, obrotu i obiegu pieniężnego, a więc elementy zarówno materiałowe i towarowe np. surowiec, półfabrykat, towar, jak i związane z rozliczeniami pieniężnymi np. należności lub dotyczące przyszłych okresów działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, albo specjalnych potrzeb ponadplanowych.

Dyscyplina kredytowa może być zachowana tylko wówczas, gdy system kredytowy zapewnia przedsiębiorstwu pomoc finansową we wszystkich przypadkach, w których jest ona gospodarczo uzasadniona.

W dotychczasowych etapach rozwojowych naszego systemu, występowało raczej zjawisko niedostatecznej dyscypliny kredytowej i dlatego wysiłek banków skierowany był na taką organizację kredytu, która wzmoże tę dyscyplinę i przez to zabezpieczy rozprawdane w formie kredytu środki pieniężne.

Przy takim jednak nastawieniu nie trudno jest doprowadzić do zbytniego usztywnienia organizacji kredytowej i eliminowania z funkcji kredytu tych odgałęzień, które utrzymują w równowadze całość systemu i niwelują skutki przerostów rygorystycznych, trudnych do uniknięcia gdy się prowadzi, konieczną z punktu widzenia całości gospodarki narodowej, akcję wzmoczenia dyscypliny finansowej.

Funkcje i organizacje kredytu muszą być zatem tak ustawione, by zapewniając wysoką dyscyplinę umożliwiały równocześnie przedsiębiorstwom realizację ich maksymalnych planów działalności oraz pokonywanie trudności wynikających z nieuniknionych często zahamowań w przebiegu procesów gospodarczych, szczególnie zaś w stosunkach płatniczych między przedsiębiorstwami.

Niezmierznie ważne znaczenie w organizacji kredytu przywiązuje się do czynności zapew-

niających ustalenie właściwej wysokości dla każdego rodzaju kredytu, zarówno przy jego przyznawaniu jak i wykorzystywaniu oraz do czynności mających na celu spłacenie kredytów we właściwych terminach płatności. Do istotnych warunków kredytowania należy zaliczyć zatem: 1) planową i celową potrzebę kredytu oraz 2) jego terminową bieżącą spłatę. Pierwszy warunek realizuje omówiony związek kredytu z przedmiotami pod względem gospodarczego uzasadnienia kredytu, a drugi pod względem koniecznej dla danego przedmiotu, wysokości kredytu. Wysokość ta musi być płynna, odpowiadająca każdorazowej wartości kredytowanego przedmiotu. Dlatego też system kredytowy powinien przewidywać takie zasady ustalania wysokości i sposobu spłaty kredytu, które zapewniają realizację przedstawionych kardynalnych warunków kredytowych. W dziedzinie gospodarki normatywnej przedsiębiorstwa, taką elastyczność kredytu osiąga się przez system kredytowania obrotu.

Nowy system kredytowy uwzględnia właściwości kredytu wyrażając tym samym te tendencje, które zmierzają do uczynienia z kredytu jednego z najważniejszych czynników w rozwoju naszej gospodarki społecznej.

W systemie jaki obowiązuje od roku bieżącego wprowadzone zostały następujące główne zmiany zasad kredytowania:

1. W celu ściślejszego, niż dotąd powiązania kredytu z przedmiotem, ustalono jego nową klasyfikację, wyrażającą udoskonalenie funkcjonalnego podziału kredytu,
2. ustalono precyzyjniejsze metody obliczania wysokości kredytu i terminów jego spłaty w celu sprawniejszego operowania rezerwami pieniężnymi za pomocą kredytu,
3. wprowadzono nową formę kontroli zabezpieczenia kredytu umożliwiającą realizację obydwu wymienionych celów,
4. utrwalono te metody kredytowania, które zmierzają do zachowania i podnoszenia dyscypliny finansowej w gospodarce społecznej.

W oparciu o te zmiany banki otrzymują daleko silniejszy i precyzyjniejszy instrument za pomocą którego mogą i mają **obowiązek oddziaływać na życie gospodarcze** w sposób mający podnieść **dyscyplinę finansową**, zwiększyć wyniki działalności jednostek gospodarczych, po-

przez ekonomiczniejsze wykorzystywanie środków obrotowych, **przyspieszenie ich obiegu, obniżenie kosztów wytwarzania** oraz podniesienie **jakości produktów** a tym samym stworzenie właściwych warunków dla prawidłowego zbytu.

Realizacja tych ważnych celów gospodarczych jest w dużym stopniu uzależniona od gospodarki finansowej przedsiębiorstw, która już jest bezpośrednio przedmiotem działalności aparatu kredytowego banków. Nowe zasady systemu kredytowego, mają ułatwić wykonanie tych zadań, do tego jednak jest niezbędne ściśle przestrzeganie obowiązujących przepisów instrukcji, właściwe zrozumienie ich założeń oraz podejmowanie stałych wysiłków w celu bieżącego kontrolowania działalności finansowej jednostek gospodarczych.

NOWY PODZIAŁ FUNKCJONALNY KREDYTU

Warunkiem prawidłowego spełnienia przez kredyt funkcji celowego przeznaczenia jest oddzielne wiązanie poszczególnych pożyczek z procesami i przedmiotami na które zostały udzielone. Łączna suma pożyczek, przebieg jej spłaty i ponownego wzrostu, może dać pewien pogląd na ogólną sytuację finansową przedsiębiorstwa, jednak w dużym stopniu nie daje oceny jego działalności w poszczególnych działach gospodarki. Ewidencjonowanie pożyczek na jednym rachunku nie stwarza zatem podstaw do prowadzenia przez bank kontroli finansowej, a tym samym pozbawia kredyt jego zasadniczej właściwości — głównego instrumentu tej kontroli. Kredyt w takich warunkach nie mógłby spełniać w sposób prawidłowy swej istotnej funkcji, jaką jest regulowanie stałych przepływów i odpływów pieniężnych, przedstawiających zmiany środków materialnych w procesach produkcji i obrotu.

Z tych względów już w początkowej fazie rozwoju naszego systemu kredytowego udzielane przez bank pożyczki były klasyfikowane na oddzielnych kontach, jednak kryterium tego podziału nie było dotąd wyraźnie sprecyzowane i wskutek tego klasyfikacja kredytów ulegała corocznie znacznym zmianom, wynikającym przeważnie z poszukiwania właściwych form dla poszczególnych rodzajów kredytu, przy czym zdarzały się wahania polegające na przejściowych zaniku niektórych form i przywracaniu ich z powrotem (np. ewolucja kredytów

przejściowych). Klasyfikacja wprowadzona w roku bieżącym różni się tym od poprzednich podziałów rodzajowych kredytu, że oparta jest konsekwentnie na jego istotnych funkcjach w gospodarce socjalistycznej.

Wiemy już, że istotą kredytu w tej gospodarce jest jego obligatoryjny udział w funduszach obrotowych przedsiębiorstwa, służących do finansowania produkcji i obrotu towarowego, określonych zadaniami gospodarczego planu przedsiębiorstwa.

Wiemy także, że kredyt reprezentuje sumę **czasowo wolnych środków pieniężnych**, która ma być rozdzielona, zgodnie z planem, pomiędzy jednostki gospodarcze, co oznacza włączenie kredytu do ogniw polityki pieniężnej państwa.

Wydaje się, że na tych przesłankach można oprzeć próbę sformułowania kryterium omawianego podziału. Punktem wyjściowym będzie stwierdzenie, że kredyt jest częścią funduszy obrotowych przedsiębiorstwa, potrzebnych mu do prowadzenia działalności eksploatacyjnej. Fundusze obrotowe przedsiębiorstwa składają się z jego funduszy własnych i obcych. Pierwsze określone są granicami normatywów środków obrotowych, drugie dotyczą gospodarki ponadnormatywnej oraz wiążą się ze środkami nienormowanymi i określone są granicami wytyczonymi w planie przedsiębiorstwa.

Powyższe ustalenia pozwalają w formułowaniu kryterium podziału kredytu wysunąć na czoło podział, jaki dotyczy środków obrotowych przedsiębiorstw, które są przedmiotami kredytu na środki: 1) normatywne, 2) ponadnormatywne, 3) nienormowane.

Za następną istotną przesłankę kryterium podziału należy uznać planowość działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. Chodzi tu o przestrzeganie podstawowej zasady przydzielania środków pieniężnych na cele określone założeniami planów gospodarczych i wynikające stąd wyraźne rozgraniczenie środków zaplanowanych, których kredytowanie może się odbywać na specjalnych warunkach i pod szczególną kontrolą.

Najważniejszą grupą środków stanowiących przedmiot kredytu bankowego jest grupa środków ponadnormatywnych, gdyż jako grupa środków normowanych, obejmuje ona prawie wyłącznie środki materialne biorące bezpośred-

nio udział w sferze produkcji i obrotu towarowego. W grupie tej poszczególne zespoły środków reprezentują różne fazy obiegu środków w procesach gospodarczych. Kredyt, ażeby spełnić właściwie swą funkcję celowego przeznaczenia musi się wiązać nie z całością środków wymienionej grupy lecz z ich poszczególnymi rodzajami.

Dawny podział na kredyt sezonowy, specjalny i przejściowy nie odpowiada tej funkcji kredytu, jest bowiem wyrazem jedynie przyczyn, które powodują zużycie środków a nie konkretnych procesów gospodarczych.

Wszystkie omówione przesłanki pozwalają na ustalenie kryterium funkcjonalnego podziału kredytu w oparciu na elementach wynikających z rozróżnienia:

- 1) środków obrotowych: normatywnych, ponadnormatywnych i nienormowanych,
- 2) środków objętych planem i pozaplanowych,
- 3) poszczególnych rodzajów środków biorących bezpośrednio udział w produkcji i obrocie.

Oparta na tym kryterium klasyfikacja kredytów przedstawia się następująco:

1. kredyty normatywne,
2. kredyty ponadnormatywne,
3. kredyty inkasowe,
4. inne kredyty,
5. kredyty importowe i eksportowe,
6. kredyt przeterminowany.

Pierwsze trzy grupy kredytów odpowiadają ściśle poziałowi środków obrotowych, z tym, że grupę środków nienormowanych obejmują poza kredytami inkasowymi również z reguły kredyty grupy czwartej i piątej. W grupie kredytów ponadnormatywnych jest zachowany w zasadzie podział na kredyty odpowiadające poszczególnym grupom zapasów materiałów i towarów. Trzeci element kryterium podziału kredytu jest uwzględniony w wewnętrznej strukturze klasyfikacji w ten sposób, że niektóre kredyty np. ponadplanowe zapasy związane z przekroczeniem planu produkcji różnią się od innych rodzajów w pierwszym rzędzie tym, że są udzielane na środki nieprzewidziane w planie przedsiębiorstwa, albo tym, że nie są ujęte w planie kredytowym.

Kredyt **normatywny** spełnia funkcję ustaloną dla niego podczas reformy instrukcji kredytu

we Banku w pierwszym półroczu r. 1951. Przeznaczeniem jego jest pokrywanie części lub całości normatywnych środków obrotowych przedsiębiorstw. Może być udzielony wyłącznie wówczas, gdy planowy własny fundusz obrotowy został określony poniżej normatywu w przedsiębiorstwie państwowym albo, gdy kształtuje się poniżej normatywu w przedsiębiorstwie spółdzielczym.

W pierwszym przypadku kredyt jest stałym uzupełnieniem własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa, które nie ma prawa do pokrycia nimi całego normatywu środków obrotowych. Do takich przedsiębiorstw należą przedsiębiorstwa handlowe oraz mają być w roku bieżącym włączone przedsiębiorstwa przemysłu ciężkiego. Według zasad systemu, kredyt normatywny udzielany jest w dwojakim trybie: 1) uzupełniania własnych normatywnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa do przysługującej mu wysokości, 2) kredytowania obrotu przedsiębiorstwa.

Kredyty normatywne udzielane spółdzielcom stanowią uzupełnienie ich **planowego** stanu funduszy własnych w obrocie; zmieniają się one w zależności od wysokości normatywów, akumulacji funduszy własnych oraz stosunku stanu normowanych środków obrotowych do normatywu. Nie mogą w żadnym przypadku pokrywać niedoborów funduszu spowodowanych stratami.

Przedstawione funkcje kredytu normatywnego wyrażają formę kredytowania wyłącznie tej wartości środków normatywnych, która nie może być (w przedsiębiorstwach państwowych), albo nie jest (w przedsiębiorstwach spółdzielczych) pokryta własnym planowym funduszem obrotowym. Zaniechane zostało uzupełnienie tym kredytem funduszy własnych przedsiębiorstwa państwowego, nie wystarczających z powodu niewypłaconych dotacji z budżetu państwowego, albo nie wystarczającej akumulacji.

W grupie **kredytów ponadnormatywnych** różni się dwa zasadnicze rodzaje kredytu:

- 1) kredyt na celowe zapasy i nakłady przyszłych okresów,
- 2) kredyt na nadzwyczajne potrzeby,

Oba kredyty udzielane są na: 1) zapasy materiałowe, 2) zapasy wyrobów gotowych, 3) zapasy wyrobów półgotowych i produkcji w toku, 4) zapasy towarów, 5) nakłady przyszłych okresów,

Kryterium podziału jest następujące:

Kredytu pierwszego rodzaju udziela się w zasadzie na stany wymienionych środków mających **charakter celowy**, przy czym przeważnie z tą cechą równocześnie wiąże się jeszcze cecha **planowości**. Jedna z tych cech jest często nie wystarczająca, gdyż np. zapasy zwiększone z powodu przekroczenia planu produkcji należą niewątpliwie do celowych, jednak mogą być przedmiotem tylko kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Tak samo przedmiotem tego kredytu mogą być zapasy planowe (np. nadmierne, przeznaczone do upłynnienia w przyszłych okresach). W pierwszym przypadku posiadają cechę celowości a brak im cechy planowości, w drugim odwrotnie są niecelowe, chociaż przewidziane w planie. Dokładnego kryterium dla podziału zapasów, stanowiących przedmioty tych kredytów, nie da się ustalić, jednak podana cecha celowości jest w większości przypadków właściwa.

Podział na omawiane dwa rodzaje kredytu uzasadnia się tym, że kredyt na nadzwyczajne potrzeby dotyczy w **zasadzie niecelowych** zapasów czy nakładów i dlatego z uwagi na czystość obrazu jaki ma odtwarzać obligo kredytowe, kredyty te powinny być ewidencjonowane na oddzielnych rachunkach.

Pierwszy rodzaj kredytu jest jakby połączeniem zeszłorocznego kredytu sezonowego i specjalnego. Jego przedmiotem mogą być składniki środków obrotowych mające charakter sezonowy oraz zapasy materiałów i towarów: specjalne i pochodzące z importu. Oczywiście główną grupą są tu środki sezonowe, jednak z uwagi na to, że została przyjęta zasada objęcia jednym kredytem wszystkich środków celowych i jednocześnie planowych, musiały zostać włączone do tej grupy również zapasy przedsiębiorstw (nie central handlu zagranicznego) pochodzące z importu oraz zapasy mające charakter specjalny.

Trzeba przy tym jeszcze zaznaczyć, że Urząd Rezerw Państwowych przejmuje wszystkie zapasy mające charakter rezerw państwowych, tak że do przedsiębiorstwa mogą należeć za zgodą właściwego ministerstwa, tylko specjalne rezerwy gospodarcze mające specyficzne znaczenie albo gromadzone na niedługi okres czasu. Często zresztą zdarza się, że odróżnienie tego rodzaju rezerw od zapasów specjalnych napotyka na duże trudności i w praktyce niejednokrotnie zdarzało się niewłaściwe stosowanie kredytu specjalnego i sezonowego.

Omawiany kredyt prowadzony jest na pięciu rachunkach, istnieje zatem pięć odrębnych kredytów na środki celowe, a mianowicie:

- 1) kredyt na zapasy materiałów,
- 2) kredyt na zapasy wyrobów gotowych,
- 3) kredyt na zapasy wyrobów półgotowych i produkcji w toku,
- 4) kredyt na zapasy towarów,
- 5) kredyt na nakłady przyszłych okresów.

Kredyt na nadzwyczajne potrzeby udzielany jest na stany wymienionych już wyżej ponadnormatywnych środków obrotowych, jeżeli one wynikają: 1) z przekroczenia planu produkcji albo z przygotowań do zwiększenia produkcji lub polepszenia jej jakości (środki celowe, lecz nieplanowe), 2) zmian planu produkcyjnego, braku niektórych materiałów niezbędnych do produkcji, przedterminowych dostaw, z nadmiernych dostaw w poprzednich okresach, braku środków transportowych, braku zleceń wysyłki wyrobów gotowych i z innych przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa (zapasy niecelowe i przeważnie nieplanowe). Kredyt ten może być udzielony jednak tylko wówczas, gdy wymienione przyczyny powodujące spiętrzenie zapasów, albo zwiększone nakłady były niezależne od przedsiębiorstwa.

Kredyt na nadzwyczajne potrzeby nie jest ujęty w planie kredytowym w formie limitów dla organizacji gospodarczych czy przedsiębiorstw lecz jest przyznawany z rezerwy ogólnej w formie limitów dla oddziałów.

Kredyty inkasowe są kredytami udzielanymi na potrzeby finansowe przedsiębiorstw wynikające z rozliczeń między jednostkami gospodarczymi. Podstawowym przedmiotem kredytowania są tu należności fakturowe z tytułu dostaw, robót i usług (żądania zapłaty), następnie należności z tytułu sprzedaży ratalnej. Do tych przedmiotów zostały jeszcze w br. dołączone rozliczenia, które są przewidziane w nowej uchwale Prezydium Rządu w sprawie zasad rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej, a mianowicie w formie limitowanych książeczek czekowych oraz akredytyw. Ponadto przewiduje się, że przedmiotem kredytu mogą być jeszcze inne rozliczenia.

Wymienione przedmioty kredytowania kwalifikują wyraźnie grupę kredytów inkasowych do kredytów rozliczeniowych i taka nazwa byłaby odpowiedniejsza dla oznaczenia grupy, pozo-

stawiono jednak dawną z uwagi na zachowanie możliwie jak największej zgodności z jednolitym planem kont.

W grupie tej rozróżnia się następujące kredyty ewidencjonowane na oddzielnych rachunkach:

- 1) kredyt na należności fakturowe,
- 2) kredyt na należności z tytułu sprzedaży ratalnej,
- 3) kredyt na limitowane książeczki czekowe, akredytywy i inne rozliczenia.

Zasady nowego systemu utrzymują wprowadzoną w r. 1951 **discyplinę tego kredytu**, polegającą w pierwszym rzędzie na **terminowości zwrotu określonej prawidłowym cyklem** rozliczeniowym żądań zapłaty. Należności przeterminowane nie mogą być przedmiotem kredytu inkasowego, tak jak i należności stwierdzone żądaniami zapłaty zgłoszonymi w banku po obowiązującym terminie.

Odrębne zasady przewidziane są przy kredytowaniu rozliczeń fakturowych przedsiębiorstw korzystających z kredytu normatywnego na obrót towarowy. Wówczas kredyt inkasowy jest obligatoryjny w tym znaczeniu, że zwiększa się zadłużenie przedsiębiorstw o sumę każdorazowej podaży faktur zakwalifikowanych do kredytowania, a wszystkie wpływy z tytułu sprzedaży towarów księgowane są wprost na rachunku kredytu inkasowego z pominięciem rachunku rozliczeniowego. Regulacja kredytu inkasowego następuje w tym przypadku tylko w dniach regulacji kredytu normatywnego na obrót.

Omówione wyżej rodzaje kredytów stanowią podstawowe kredyty służące do finansowania produkcji i krajowego obrotu towarowego przedsiębiorstw.

Poza nimi, uzupełniającymi kredytami na przejściowe potrzeby przedsiębiorstw są kredyty zgrupowane jako „**inne kredyty**” a mianowicie:

na kontraktację, przeznaczone na pokrywanie zaliczek przedsiębiorstw dla plantatorów i hodowców,

na wstępne finansowanie inwestycji wykonywanych sposobem gospodarczym,

do rozliczenia, przyznawane na bieżące potrzeby eksploatacyjne tym przedsiębiorstwom, które wskutek niezależnego od nich

braku planu normatywów, nie mogą korzystać z właściwych rodzajów kredytów, kredyty różne na inne potrzeby przejściowe.

Wymienione kredyty wchodziły w r. 1951 w skład grupy kredytów przejściowych, która obejmowała ponadto kredyt na nadzwyczajne potrzeby. Ten kredyt został w br. umieszczony w grupie kredytów ponadnormatywnych i przeznaczony jest wyłącznie na kredytowanie zapasów oraz nakładów przyszłych okresów. Inne potrzeby przedsiębiorstw, które w ubiegłym roku były nim również kredytowane (akcje zlecone) wchodzi obecnie w zakres „kredytów różnych”.

Kredyt na wstępne finansowanie robót kapitalnych został przekształcony na kredyt na wstępne finansowanie inwestycji, z uwagi na to, że kapitalne remonty wykonywane sposobem gospodarczym będą wprost finansowane z rachunku kapitalnych remontów. Ta antycypacja nie jest jednak uważana za kredyt obrotowy.

Specjalną pozycją w grupie kredytów przejściowych są „kredyty różne”. Znaczenie ich w systemie polega na tym, że mają docierać do tych potrzeb, które nie mieszczą się w ramach funkcji kredytów podstawowych. Mogą to być potrzeby właściwe dla przedsiębiorstw, które znajdują się w trudnej sytuacji finansowej i zwracają się o pomoc kredytową na krótki okres czasu, żeby umożliwić sobie działalność w okresie tych trudności i usprawnić swą gospodarkę, a następnie mogą być związane z różnymi sporadycznie występującymi akcjami zleconymi.

Kredyty na potrzeby należące do pierwszej grupy muszą być szczególnie ostrożnie udzielane i szybko zlikwidowane. Należą do nich przede wszystkim kredyty na fundusz płac, udzielane w przypadku, gdy na rachunku rozliczeniowym przedsiębiorstwa brak jest środków na wypłatę wynagrodzeń oraz świadczeń i wydatków, zrównanych z funduszem płac. Kredyt tego rodzaju może być udzielany w formie krótkoterminowych pożyczek na okresy nie przekraczające 10 dni. Pożyczki te mają wypełnić lukę jaka powstaje w stanie środków pieniężnych przedsiębiorstwa na rachunku rozliczeniowym w okresie od dnia wypłaty do chwili zakumulowania wystarczających na jej pokrycie wpływów.

Pożyczki te nie są sensu stricto kredytem bankowym i dlatego są bezpośrednio likwidowane z bieżących wpływów przedsiębiorstwa bez

uwzględnienia kolejności obowiązującej przy spłacie innych kredytów.

W „kredytach różnych” przewiduje się również kredyt na przeterminowane należności fakturowe. Istnienie tego kredytu nie **zmniejsza oczywiście ostrości rygору kredytu inkasowego** polegającego na bezwzględnie obowiązującej zasadzie upływu terminu kredytu inkasowego z chwilą przeterminowania należności. Dlatego też może on być udzielony zupełnie wyjątkowo, za zgodą Prezesa Banku, tym przedsiębiorstwom i organizacjom gospodarczym, których działalność, z uwagi na jej szczególnie doniosłe znaczenie gospodarcze, nie może ulec zahamowaniu. Kredyt ten może być **wyłącznie przeznaczony na uregulowanie zaległych zobowiązań fakturowych**.

W ostatniej grupie umieszczone są kredyty udzielane przedsiębiorstwom handlu zagranicznego na potrzeby wynikające z operacji gospodarczych z zagranicą, a mianowicie:

- 1) kredyty importowe,
- 2) kredyty eksportowe.

Kredyt przeterminowany nie jest także sensu stricto kredytem bankowym, gdyż nie jest on przedsiębiorstwu ani przyznawany ani udzielany, powstaje on tylko jako zadłużenie z tytułu nie spłaconego w terminie kredytu. Jest on spłacany bieżąco z pozostałości na rachunku rozliczeniowym, jednak z przestrzeganiem kolejności, która obowiązuje w przypadku niewystarczalności środków na rachunku rozliczeniowym przedsiębiorstwa na pokrycie jego wymagalnych zobowiązań.

KONTROLA BANKOWA

Warunkiem prawidłowego kredytowania jest gruntowna znajomość finansowego stanu przedsiębiorstwa, a stąd powstaje konieczność łączenia kontroli z czynnościami kredytowania. Postulat tego związku doprowadza w konsekwencji do włączenia w zakres kontroli bezpośrednio i przede wszystkim wszystkich przedmiotów kredytowania. Z tego względu **na czoło kontroli bankowej wysuwa się zabezpieczenie kredytu**, które stanowi precyzyjny system bieżącego wiązania kredytu z materialnymi wartościami odpowiadających mu składników środków obrotowych.

Do celów kontroli bankowej, zmierzającej do usprawnienia gospodarki finansowej przedsiębiorstw, zalicza się przede wszystkim: **prawidłowo-**

we zabezpieczenie kredytu, następnie pogłębienie rozrachunku gospodarczego przedsiębiorstw oraz jak najbardziej ekonomiczne wykorzystanie przez nie środków obrotowych i osiągnięcie maksymalnych wyników działalności.

Tak zrozumianą działalność Bank wykonuje stosując metody kontroli: 1) zabezpieczenia kredytów, 2) stanu finansowego przedsiębiorstw bieżąco i ex post oraz 3) dyscypliny płatniczej.

Mówiliśmy już, że z istotą kredytu bankowego wiąże się jego zabezpieczenie. W nowym systemie została utrwalona zasada, że każdy kredyt celowy musi mieć zabezpieczenie w odpowiednim przedmiocie kredytowania. Zasada ta, która niezbyt wyraźnie była formułowana w poprzednich latach, doczekała się obecnie realizacji w formie operacyjnych czynności kontroli. Omawiając temat zabezpieczenia, trzeba pamiętać o tym, że w systemie socjalistycznym ma on zupełnie inne znaczenie niż w bankowości kapitalistycznej.

W istocie zabezpieczenia tkwią dwa czynniki:

- 1) materialne zabezpieczenie banku,
- 2) ścisły i bezpośredni związek przedmiotu zabezpieczenia z kredytem.

Materialne zabezpieczenie udzielanych przez bank kredytów jest konsekwencją rozrachunku gospodarczego polegającą na tym, że przedsiębiorstwo jest zobowiązane do ścisłego rozliczania się z dostarczanych mu środków pieniężnych, a więc w danym przypadku zobowiązane jest do zwrotu kredytu ze swych środków pieniężnych, a gdy ich nie wystarczy z realizacji środków materialnych lub praw majątkowych, na których został zabezpieczony kredyt bankowy. Drugi aspekt zabezpieczenia wynika z najistotniejszych założeń systemu kredytowego. Przedmiot zabezpieczenia ma być wyrazem realizacji zasady, że kredyt może być udzielony i wykorzystywany tylko zgodnie z właściwym celem gospodarczym, który materialnie reprezentuje ten przedmiot.

Słowo „zabezpieczenie” oznacza tutaj nie tylko gwarancję materialną, lecz również, co ma nawet większe znaczenie, zabezpieczenie realizacji powyższej zasady, zabezpieczenie przestrzegania istotnej funkcji kredytu. Kontrola zabezpieczenia automatycznie reguluje kredyt, jego wysokość i jego spłacalność, a przede wszystkim sprawdza jego celowość.

Każdy kredyt bankowy powinien w zasadzie posiadać przedmiot zabezpieczenia. Kredyty udzielane na zapasy materiałowe i towarowe zabezpieczone są prawnie w formie zastawu na tych zapasach. Przedmiotem zabezpieczenia innych kredytów np. inkasowych są należności fakturowe, kredytów na wstępne finansowanie inwestycji — wartość nakładów podlegająca refundacji ze środków inwestycyjnych itp.

Forma zastawu nadal jeszcze, z uwagi na opóźnioną modyfikację przepisów prawnych, nie może być w instrukcjach Banku szczegółowo określona.

Przewiduje się tak jak poprzednio: 1) zastaw zwykły ustanawiany na przedmiotach, które mogą być wyłączone z ruchu przedsiębiorstwa oraz 2) zastaw na przedmiotach które muszą pozostać w posiadaniu i dyspozycji przedsiębiorstwa.

Ta druga forma zastawu będzie prawie powszechnie stosowaną formą zabezpieczenia prawnego. Wydaje się, że mimo nieuregulowania jej jeszcze przepisami prawnymi może być przez Bank stosowana, z uwagi na potrzeby obrotu w gospodarce społecznej, co zresztą jest już uwzględnione w projekcie nowego kodeksu cywilnego, który w części dotyczącej zastawu ma wejść w życie w pierwszej połowie br.

Analizując istotę zabezpieczenia trzeba rozróżniać zabezpieczenie prawne od zabezpieczenia kredytu w rozumieniu celowego powiązania z przedmiotem kredytowania.

Zabezpieczenie prawne, a więc zastaw na towarze, czy wierzytelność dłużnika banku nie zawsze pokrywa się z przedmiotem zabezpieczenia kredytu. Np. przedmiotem kredytu na nakłady przyszłych okresów jest ponadnormatywny stan nakładów, lecz przedmiot ten nie stanowi zabezpieczenia prawnego, którym będzie zastaw na ogólnym stanie wartości materiałowych i towarowych przedsiębiorstwa.

Podstawą kontroli zabezpieczenia jest oświadczenie przedsiębiorstwa o stanie wartości będących przedmiotem kredytu. Metoda kontroli zabezpieczenia zobowiązuje przedsiębiorstwo do składania oświadczeń zarówno przy udzielaniu mu kredytu, jak i okresowo dla sprawdzania prawidłowego wykorzystywania kredytu. Oświadczenie to staje się w nowym systemie — warunkiem udzielenia i korzystania z kredytu.

Przesunięcie punktu ciężkości kontroli operacyjnej na zabezpieczenie kredytu pozwala na modyfikację innych metod kontroli. Dotychczasowy zakres kontroli finansowego stanu przedsiębiorstwa został sprowadzony do okresowej analizy najważniejszych elementów finansowych w celu porównania ich ze stanem planowym, ustalenie przyczyn odchylenia od planu, luzów i rezerw finansowych, nieprawidłowości w procesach gospodarczych itp. Wykonywana tą metodą kontrola obejmuje: 1) bieżącą kontrolę stanu finansowego oraz 2) następną kontrolę stanu finansowego. Głównym instrumentem tej kontroli jest sprawozdanie miesięczne, następnie arkusze ewidencyjne stanów rachunków bankowych oraz kształtowania się należności i zobowiązań przedsiębiorstw. Oparcie się prawie w całości na sprawozdaniu miesięcznym jest dużym uproszczeniem pracy oraz usystematyzowaniem z ujednoliceniem analizy stanu finansowego, przeprowadzanej bieżąco przez aparat kredytowy Banku.

Istotną czynnością w kontroli następnej jest analiza bilansu i rachunku wyników przedsiębiorstwa. Główny jej cel — to badanie kształtowania się środków obrotowych i źródeł ich pokrycia oraz weryfikacja stanów uzyskiwanych na podstawie innych materiałów, a szczególnie oświadczeń dotyczących przedmiotów zabezpieczenia, i w ogóle rewizja stanowiska jakie Bank zajął w stosunku do przedsiębiorstwa na podstawie kontroli bieżącej.

Dalsze uproszczenia zostały przeprowadzone na odcinku kontroli płatniczych dyspozycji przedsiębiorstw. Dotychczasowe czynności wykonywane w ramach tej kontroli w dużym stopniu obciążały aparat kredytowy, utrudniając mu, a często nawet uniemożliwiając wykonywanie istotnych jego obowiązków do jakich zalicza się stałą i gruntowną analizę finansowego stanu przedsiębiorstwa i kontrolę zabezpieczenia kredytów.

Rozgraniczenie czynności analitycznych od technicznych należy uważać za konieczny warunek sprawnej pracy komórek kredytowych w oddziałach Banku.

Nowy system kredytowy jest mechanizmem bardziej precyzyjnym niż poprzednie, dlatego jednak posiada konstrukcję bardziej złożoną i z tego względu jego sprawne funkcjonowanie wymaga dokładnej i wnikliwej pracy całego zespołu pracowniczego w aparacie kredytowym.

Stefan Komar

KREDYTOWANIE OBROTU TOWAROWEGO

Jedną z głównych zmian jaką w stosunku do lat poprzednich wprowadza system kredytowy obowiązujący w bieżącym roku jest metoda kredytowania przedsiębiorstw według obrotów. Ta forma kredytowania wzbogaca system kredytowy w nowe elementy, umożliwiające pogłębienie roli kredytu jako czynnika współdziałającego w rozwoju gospodarki socjalistycznej. Szczególnie metoda ta ma na celu uoperatynienie działalności kredytowej i tym samym zabezpieczenie właściwej rotacji środków pieniężnych w powiązaniu z procesami gospodarczymi.

Sformułowanie zasad kredytowania według obrotu oparte jest w naszym systemie na wzorach radzieckich i na doświadczeniach Banku Państwa ZSRR, co pozwala rozwiązać to zagadnienie w sposób najbardziej właściwy dla gospodarki socjalistycznej.

I

Istotą kredytu i głównym jego zadaniem jest racjonalny, szybki i dostosowany do bieżących potrzeb, wynikających z produkcji i obrotów przedsiębiorstw, rozdział zasobów pieniężnych kraju. W porównaniu do stosunkowo sztywnego systemu dotacji z budżetu państwa, przydzielanych przedsiębiorstwom do stałej ich dyspozycji, kredytowanie stanowi niewątpliwie bardziej elastyczną formę pokrycia obrotowych środków przedsiębiorstw, kredyty bowiem, jako związane z określonymi procesami gospodarczymi udzielane są na ściśle ustalony okres czasu, po upływie którego podlegają zwrotowi.

Typowym przykładem kredytu reprezentującego w pełni główne cechy kredytowania, a zwłaszcza zwrotność i terminowość oraz bezpośrednio powiązanie z działalnością przedsiębiorstwa jest kredyt normatywny na obrót towarowy. O ile kredyt normatywny udzielany w trybie uzupełniania funduszy obrotowych przedsiębiorstwa właściwie nie odbiega swym charakterem od bezzwrotnej dotacji, gdyż podlega spłacie zasadniczo tylko w razie zmiany podstaw wyliczenia wysokości kredytu, o tyle kredyt normatywny na obrót towarowy jest

kredytem życiowym, ściśle związanym z ruchem towarów. Uruchamiany przy zakupie towarów a spłacany w momencie zakończenia prawidłowego cyklu obrotowego zakupionych towarów kredyt ten współdziała w wykonaniu planowych obrotów towarowych przedsiębiorstwa oraz umożliwia ich przekraczanie. Jednocześnie tryb regulacji kredytu normatywnego na obrót towarowy, obejmujący między innymi okresowe sprawdzanie udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa w finansowaniu obrotu towarów, pozwala na prawie bieżące rejestrowanie ewentualnego unieruchomienia części funduszy własnych, a tym samym przyczynia się do wzmożenia kontroli wykorzystywania tych funduszy przez przedsiębiorstwo.

II

Kredytowanie obrotu towarowego przeprowadza się według następujących zasad:

- a) zakupy w ramach obrotów planowych pokrywane są własnymi funduszami przedsiębiorstwa i kredytem bankowym — według ustalonego dla każdego z tych źródeł procentowego udziału,
- b) zakupy ponadplanowe pokrywane są w całości z kredytu, przy czym podstawę do ich wyliczenia stanowi miesięczny plan obrotów lub $\frac{1}{3}$ planu kwartalnego.
- c) w obu przypadkach wymienionych pod literą a) i b) kredyt udzielany jest jedynie na okres od momentu zapłaty za towar do momentu jego sprzedaży, przy założeniu planowego przebiegu rotacji towarów.

Jak z powyższego wynika przedsiębiorstwo korzysta z kredytu nie tylko przy wykonywaniu planowych obrotów towarowych, ale ponadto ma zapewnioną — nieograniczoną co do wysokości — pomoc kredytową banku przy przekraczaniu planu obrotów, z tym jednak, że zawsze obowiązuje ten sam ściśle określony czas trwania kredytu, uzależniony od ustalonego cyklu obrotów towarów. Jeśli zatem przedsiębior-

stwo racjonalnie wykorzystuje przydzielone mu fundusze obrotowe własne, a więc nie dopuszcza do ich unieruchomienia lub zmniejszenia oraz jeśli dokonuje sprzedaży towarów w ramach prawidłowego cyklu obrotowego, wówczas nie napotyka na trudności finansowe i ma pełne warunki dla rozwoju swej działalności.

W przypadku gdy przedsiębiorstwo, korzystające z kredytu normatywnego na obrót towarowy, gromadzi zapasy towarowe o charakterze sezonowym lub gdy zapasy towarowe przedsiębiorstwa wzrastają przejściowo z przyczyn od niego niezależnych, przedsiębiorstwo może uzyskać w odpowiedniej wysokości kredyt na zapasy towarów względnie kredyt na nadzwyczajne potrzeby (na zapasy towarowe).

Jeśli chodzi o okres czasu kredytu to jest on wyliczany albo jako przeciętny dla wszystkich rodzajów towarów będących przedmiotem działalności przedsiębiorstwa albo oddzielnie dla poszczególnych grup towarów. Ten okres czasu ustala się w wysokości prawidłowego cyklu obrotowego towarów (całości lub odrębnych grup towarowych), zmniejszonego o ilość dni odpowiadającą terminowi akceptu przysługującemu danemu przedsiębiorstwu. W przypadku więc gdy wskaźnik w dniach przyjęty dla normatywu „towary” wynosi 30 dni, a termin akceptu — trzy dni, to przeciętny czas trwania kredytu dla wszystkich rodzajów towarów ustala się na 27 dni. Przy podziale towarów na grupy wylicza się w ten sam sposób okres czasu kredytu dla każdej z grup, w oparciu o ustalony dla niej cykl obrotowy.

III

Techniczna strona kredytowania obrotu towarowego zorganizowana jest w następujący sposób:

- a) kredyt normatywny na obrót towarowy ewidencjonowany jest na specjalnym rachunku pożyczkowym i nie podlega limitowaniu,
 - b) wykorzystywanie kredytu następuje przez bezpośrednie opłacanie z rachunku kredytu normatywnego wszelkiego rodzaju zobowiązań (żądania zapłaty, przelewy, czek i itp.) za zakupione przez przedsiębiorstwo towary.
- Jednocześnie wpływy przedsiębiorstwa z tytułu sprzedaży towarów zarachowywane są — z potrąceniem marży — na rachunek kredytu normatywnego,

- c) terminy płatności kredytu ustala się dla transz kredytu jakie uruchamiane są w poszczególnych piętnastodniowych okresach obrachunkowych,
- d) spłata kredytu następuje bieżąco z wpływów na rachunek kredytu,
- e) dwa razy w miesiącu, a mianowicie trzeciego za okres obrachunkowy od 16 do końca ubiegłego miesiąca i 18 każdego miesiąca za okres od 1 do 15 danego miesiąca, przeprowadza się sprawdzenie udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa w finansowaniu obrotów towarowych oraz sprawdzenie czy wymagalne transze kredytu zostały pokryte wpływami przedsiębiorstwa, przy czym w razie potrzeby dokonuje się odpowiedniej regulacji kredytu.

Wyjaśnijmy bliżej te zasady. Otóż specjalne konto pożyczkowe, na którym ewidencjonowany jest kredyt normatywny na obrót, różni się od zwykłych kont pożyczkowych, na których księguje się większość pozostałych rodzajów kredytów, przede wszystkim tym, że poszczególne wypłaty z tego konta nie stanowią odrębnych pożyczek z oznaczonym terminem płatności. Wykorzystywanie kredytu dokonywane jest w drodze bezpośredniego opłacania wymagalnych dokumentów a nie na podstawie oświadczeń o stanie zapasów, będących przedmiotem kredytu. Spłata kredytu ewidencjonowanego na specjalnym koncie pożyczkowym następuje bieżąco w miarę wpływu, z tym, że w określonych dniach bank sprawdza stan zadłużenia przedsiębiorstwa i przeprowadza odpowiednią jego regulację. Ponadto — jak z powyższego wynika — na specjalne konto pożyczkowe zarachowywane są również wpływy przedsiębiorstw, podczas gdy na zwykłym koncie pożyczkowym księguje się jedynie zadłużenie przedsiębiorstwa w stosunku do banku.

Jeśli chodzi o wykorzystywanie kredytu to należy podkreślić, że z rachunku kredytu normatywnego opłacane są jedynie wymagalne zobowiązania za zakupione towary, natomiast płatności za materiały i inne wydatki przedsiębiorstwa pokrywane są z jego rachunku rozliczeniowego. W przedsiębiorstwach handlu hurtowego sumy uzyskane z obligatoryjnego kredytu inkasowego, zmniejszone o marżę, a w przedsiębiorstwach handlu detalicznego utargi (marżę przelewa się codziennie lub co kilka dni z rachunku kredytu normatywnego na rachunek rozliczeniowy) zapisywane są bezpośrednio na rachunek

kredytu normatywnego, z pominięciem rachunku rozliczeniowego, na którym księgowane są jedynie wpływy z tytułu właściwej dla danego przedsiębiorstwa marży.

Terminy płatności kredytu normatywnego na obrót ustala się — jak to już wyżej wspomniano — nie dla poszczególnych wypłat, ale dla łącznej sumy wypłat dokonanych w okresie obrachunkowym, w części jaka przypada na kredyt bankowy. W związku z powyższym oraz z uwagi na to, że przyjęcie pierwszego lub ostatniego dnia okresu obrachunkowego, jako dnia od którego biegnie okres czasu kredytu skracałoby w rzeczywistości lub przedłużało cykl obrotowy towarów, a tym samym stwarzało dla przedsiębiorstwa trudności lub luzy finansowe, okres czasu kredytu oblicza się od połowy okresu obrachunkowego tj. od dnia 8 (dla okresu od 1 do 15) lub od dnia 23 każdego miesiąca (dla okresu od 16 do końca miesiąca), przy czym dni 8 i 23 nie wlicza się do okresu kredytowania. Do obliczeń tych przyjmuje się miesiące według ilości dni kalendarzowych. Jeśli zatem czas trwania kredytu, ustalony na podstawie przeciętnego cyklu obrotowego towarów i terminu akceptu wynosi np. 25 dni, to termin płatności transzy kredytu uruchomionej w okresie obrachunkowym od 1 do 15 stycznia, ustalony będzie na dzień 2 lutego, a dla okresu 16 do 31 stycznia — na dzień 17 lutego itd.

Należałoby tu jeszcze wspomnieć, że nieco odmiennie oblicza się terminy płatności kredytu, gdy okres czasu kredytu jest mniejszy od 15 dni, wówczas bowiem część zakupu towarów z pierwszych dni okresu obrachunkowego powinna być pokryta z wpływów jeszcze w ciągu danego okresu obrachunkowego i wobec tego nie wchodzi ona w rachubę przy ustalaniu wysokości transzy kredytu i terminu jej spłaty. W tych przypadkach podstawę obliczenia wysokości kredytu i terminu płatności stanowi jedynie zakup towarów opłacony z rachunku kredytu normatywnego w ostatnich dniach okresu obrachunkowego, odpowiadających ustalonemu okresowi czasu kredytu, a termin płatności liczy się od połowy tego okresu. Tak więc np. przy siedmiodniowym okresie czasu bierze się pod uwagę w okresie obrachunkowym od 1 do 15 stycznia tylko zakup opłacony w dniach od 9 do 15 stycznia (7 ostatnich dni okresu) a termin płatności ustalony będzie na 19 stycznia (okres czasu biegnie od połowy siedmiodniowego okresu tj. od 12 stycznia).

Jak z powyższego widać obliczanie terminów płatności poszczególnych transz kredytu jest dość skomplikowane, a właściwie można by je znacznie uprościć, gdyż — jak się to okaże przy regulacji kredytu — ważne jest tylko stwierdzenie w którym okresie obrachunkowym kredyt jest płatny a nie jest konieczna ściśle oznaczona data. Dokładne obliczenie terminu płatności jest jednak niezbędne w przypadku, gdy termin płatności przypada na pierwszy lub ostatni dzień okresu obrachunkowego, bo wówczas decyduje się o płatności kredytu w jednym lub drugim okresie obrachunkowym.

Spłata kredytu normatywnego na obrót towarowy następuje — niejako automatycznie — z wpływów na ten rachunek, zakłada się bowiem, że tak jak zakup towarów pokrywany jest na zasadzie częściowego udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa i kredytu, tak i wpływy przedsiębiorstwa stanowią odpowiednio zwrot funduszy dostarczonych z obu tych źródeł.

Niezależnie od dokonywanej bieżąco spłaty kredytu, bank przeprowadza dwa razy w miesiącu rozliczenie z przedsiębiorstwem z tytułu zadłużenia na rachunku kredytu normatywnego czyli t. zw. regulację kredytu. Regulacja ta dokonywana jest na podstawie:

- A. sprawdzenia udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa w finansowaniu planowych zakupów towarowych,
- B. sprawdzenia czy płatne w danym okresie obrachunkowym transze kredytu normatywnego zostały w całości spłacone,

ad A. Sprawdzenie udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa w pokryciu opłaconych zakupów towarowych przeprowadza się następująco:

- 1) ustala się podział ogólnej sumy wypłat z tytułu zakupu towarów w danym okresie obrachunkowym (przy okresie czasu niższym od 15 dni bierze się pod uwagę tylko pewną część okresu obrachunkowego — według zasad podanych przy omawianiu sposobu ustalania terminu płatności kredytu) na:
 - a) wypłaty, które pokrywane są wyłącznie z własnych funduszy obrotowych a więc wypłaty z tytułu zakupu towarów tranzytowych tj. towarów wysyłanych przez dostawcę na zlecenie danego przedsiębiorstwa

— bezpośrednio do odbiorcy i na dane przedsiębiorstwo fakturowanych
 b) wypłaty, które pokrywane są wyłącznie z kredytu, a więc wypłaty z tytułu zakupów ponadplanowych
 c) wypłaty, które pokrywane są na zasadzie częściowego udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa i kredytu, a więc wypłaty z tytułu opłaconych planowych zakupów towaru.

- 2) ustala się sumę wpływów na rachunek kredytu normatywnego w danym okresie obrachunkowym, wynikającą ze sprzedaży towarów pokrywanych na zasadzie częściowego udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa i kredytu, a więc z wyeliminowaniem wpływów za towary tranzytowe opłacane wyłącznie z własnych funduszy przedsiębiorstwa, (wpływy za towary tranzytowe przyjmuje się w pełnej wysokości opłaconego zakupu tych towarów),
- 3) porównuje się sumę faktycznego udziału własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa w finansowaniu obrotu towarowego tj. odpowiednią do ustalonego procentowego udziału część wpływów wyliczonych w pkt. 2 (np. gdy udział własnych funduszy przedsiębiorstwa określono w wysokości 40%, to oblicza się 40% od sumy wpływu) — z wymagalną sumą udziału przedsiębiorstwa tj. odpowiednią do ustalonego procentowego udziału częścią wypłat wyliczonych w pkt. 1 c (np. gdy udział własnych funduszy przedsiębiorstwa określono w wysokości 40%, to oblicza się 40% od sumy wypłat ustalonych w punkcie 1 c).
- 4) w przypadku gdy wyliczone w punkcie trzecim sumy faktycznego i wymagalnego udziału funduszy własnych przedsiębiorstwa różnią się między sobą, przeprowadza się regulację kredytu, obciążając rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa sumą nadwyżki wymagalnego udziału nad faktycznym lub uznając ten rachunek sumą nadwyżki udziału faktycznego nad udziałem wymagalnym.

ad B. Sprawdzenie zadłużenia przedsiębiorstwa na rachunku kredytu normatywnego z punktu widzenia płatności kredytu przeprowadza się następująco:

- 1) oblicza się wysokość transzy kredytu udzielonego w danym okresie obrachunkowym. Sumę tę otrzymuje się przez dodanie kwoty wypłat pokrywanych wyłącznie z kredytu (pkt. A 1 b) — do odpowiadającej ustalonemu udziałowi kredytu części wypłat wyliczonych w punkcie A 1 c (przy udziale funduszy własnych w wysokości 40%, kredyt partycypuje w opłacaniu zakupów w wysokości 60%). Ustalona wysokość transzy kredytu wpisuje się do terminarza, oznaczając jednocześnie termin jej płatności.
- 2) skreśla się w terminarzu kredytu z terminem płatności do końca rozliczanego okresu obrachunkowego i porównuje się sumę niepłatnych jeszcze transz kredytu ze skorygowanym na podstawie sprawdzenia A stanem zadłużenia przedsiębiorstwa na rachunku kredytu normatywnego (uwzględnia się więc również transzę wyliczoną w punkcie B 1).
- 3) nadwyżkę stanu zadłużenia ponad sumę niepłatnych transz kredytu pokrywa się w ciężar rozliczeniowego rachunku przedsiębiorstwa. W przypadku nadwyżki sumy niepłatnych transz kredytu ponad stan zadłużenia zmniejsza się odpowiednio wysokość transzy o najbliższym terminie płatności. W ten sposób po dokonaniu wszystkich rozliczeń zadłużenie na rachunku kredytu normatywnego na ultimo rozliczanego okresu obrachunkowego powinno być równe sumie transz kredytu ewidencjonowanych w terminarzu.

IV

W przypadku gdy przedsiębiorstwu korzystającemu z kredytu normatywnego na obrót towarowy przyznany zostanie kredyt na zapasy towarów lub kredyt na nadzwyczajne potrzeby (na towary) wówczas — w zależności od tego czy kredyty te uruchomione zostały w ciągu okresu obrachunkowego w którym dokonano zapłaty na odnośne towary, czy też po tym okre-

sie — stosuje się następujący tryb postępowania:

- a) w pierwszym przypadku kwotę uruchomionego kredytu przelewa się w całości na rachunek kredytu normatywnego, a następnie przy regulacji kredytu normatywnego koryguje się odpowiednio sumy wypłat i wpływów danego okresu; eliminując z wypłat kwoty dotyczące tych towarów, a z wpływów kwoty przelane z kredytu na zapasy towarów lub z kredytu na nadzwyczajne potrzeby,
- b) w drugim przypadku — z uwagi na zasadę pokrywania zakupu towarów częściowo z własnych funduszy przedsiębiorstwa i częściowo z kredytu — przelewa się kwotę uruchomionego kredytu w odpowiedniej części na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa i na rachunek kredytu normatywnego (przy udziale więc własnych funduszy np. w 40% a kredytów w 60%, — 40% sumy uruchomionego kredytu przelewa się na rachunek rozliczeniowy a 60% na rachunek kredytu normatywnego).

Splata kredytów na zapasy towarów i kredytów na nadzwyczajne potrzeby (na towary), udzielonych przedsiębiorstwu korzystającemu z kredytu normatywnego na obrót towarowy, przeprowadzana jest odmiennie od zasad przyjętych dla tych kredytów. Terminy spłaty kredytów wiąże się nie z przewidywanym momentem upłynięcia towarów, ale z dniem włączenia ich do zapasów przeznaczonych do bieżącej sprzedaży, w związku z czym splata kredytu następuje w ciężar rachunku kredytu normatywnego na obrót.

W przypadku gdy przedsiębiorstwo korzystające z kredytu na obrót towarowy zostanie zadłużone na rachunku kredytu przeterminowanego, wówczas wstrzymuje się regulowanie zobowiązań za towary z rachunku kredytu normatywnego aż do zupełnej likwidacji kredytu przeterminowanego. Codzienne wpływy na rachunek kredytu normatywnego: w przedsiębiorstwach hurtowych — z rachunku kredytu inkasowego, a w przedsiębiorstwach detalicznych — z utargu, przeznaczają się w pierwszym rzędzie na spłatę wymagalnych transz kredytu, a następnie na spłatę zadłużenia na rachunku kredytu przeterminowanego. Wznowienie kredytowania obrotu towarowego może nastąpić dopiero po zupełnej likwidacji kredytu przeterminowanego.

Jeżeli zadłużenie przedsiębiorstwa na rachunku kredytu przeterminowanego występuje często, oddział może ograniczyć codzienne opłacanie towaru z rachunku kredytu normatywnego do wysokości odpowiadającej wpływom na ten rachunek. Jest to jakby codzienna regulacja kredytu.

V

Przykład:

Założenia:

- 1) przedsiębiorstwo x jest państwowym przedsiębiorstwem handlu hurtowego,
- 2) udział własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa x w finansowaniu obrotów towarowych ustalono w wysokości 40%, a zatem z kredytu pokrywane są zakupy planowe w 60% a ponadplanowe w 100%,
- 3) wskaźnik w dniach dla normatywu „towary” wynosi 30 dni a termin akceptu 3 dni, wobec czego okres czasu dla poszczególnych transz kredytu ustala się na 27 dni,
- 4) stan zadłużenia na rachunku kredytu normatywnego w dniu 31 grudnia 1951 r. wynosił zł. 2.250.000,
- 5) w terminarzu kredytów figurują dwie pozycje:
zł. 1.150.000 płatne 4 stycznia 1952 r. i
zł. 1.100.000 płatne 19 stycznia 1952 r.
- 6) plan obrotu przedsiębiorstwa przewiduje na styczeń 1952 r. zakup w wysokości zł 4.300.000 i sprzedaż w wysokości zł 4.100.000 z tym, że wzrost remanentów o zł 200.000 ma charakter sezonowy.

Dnia 18 stycznia 1952 roku przeprowadzamy regulację kredytu normatywnego za okres obrachunkowy od 1 do 15 stycznia 1952 r. Stan rachunku kredytu w dniu 15 stycznia 1952 r. wynosił zł. 2.360.000. — Po skontrolowaniu obrotów na rachunku kredytu przeprowadzono następujące obliczenie:

- a) z ogólnej sumy wypłat w kwocie
zł 2.260.000
przypada na zakup towarów tranzytowych
zł 200.000
a na zakup towarów pokrywany na zasadzie procentowego udziału funduszy własnych i kredytu
zł 2.060.000
z czego z funduszy powinno być pokryte 40% tj.
zł 824.000
a z kredytu 60% tj.
zł 1.236.000
- b) z ogólnej sumy wpływów
zł 2.150.000
wylimitowano wpływy z tytułu sprzedaży

towarów tranzytowych	zł	200.000
wobec czego z pozostałości	zł	1.950.000
przypada jako faktyczny udział funduszów własnych — 40% tj.	zł	780.000

- c) z porównania sumy wymagalnego udziału funduszków własnych zł. 824.000. — z udziałem faktycznym zł. 780.000 — wynika, że przedsiębiorstwo powinno dopłacić jeszcze zł 44.000. — Kwotą tą obciąża się rachunek rozliczeniowy i zapisuje ją na rachunek kredytu normatywnego w związku z czym saldo na rachunku kredytu normatywnego wynoszące w dniu 15 stycznia 1952 r. zł. 2.360.000. — uległo zmniejszeniu do sumy zł 2.316.000. —

Po regulacji kredytu z tytułu skorygowanego udziału własnych funduszków przedsiębiorstwa sprawdzamy czy zadłużenie na rachunku kredytu normatywnego odpowiada stanowi niepłatnych transz kredytu a tym samym czy spłata kredytu przebiega prawidłowo. W terminarzu wpisujemy transzę kredytu, uruchomionego w okresie obrachunkowym od 1 do 15 stycznia 1952 r. wyliczoną uprzednio w p. a w kwocie zł. 1.236.000. — oznaczając termin jej spłaty na dzień 4 lutego 1952 r. (okres 27 dni liczony od 8 stycznia 1952 r.). Jednocześnie skreślamy transzę zł 1.150.000. — płatną 4 stycznia 1952 r. a więc w rozliczanym obecnie okresie obrachunkowym. Stan aktualny transz kredytu wyniesie zatem łącznie zł 2.336.000. — (zł 1.100.000. — pł. 19.I.52 r. i zł 1.236.000. — pł. 4.II.1952 r.).

Porównując stan terminarza w kwocie zł 2.336.000. — ze skorygowanym zadłużeniem na rachunku kredytu normatywnego w kwocie zł. 2.316.000. — stwierdzamy nadwyżkę sumy niepłatnych transz kredytu ponad stan zadłużenia w związku z czym zmniejszamy o zł 20.000. — wysokość transzy zł. 1.100.000. — płatnej 19.I. 1952 r., doprowadzając w ten sposób do zgodności stanu na rachunku kredytu normatywnego z terminarzem.

Dnia 3 lutego 1952 r. przeprowadzamy regulację kredytu normatywnego za okres obrachunkowy od 16 do 31 stycznia 1952 r. Dane są następujące:

a) wypłaty ogółem wyniosły	zł	2.380.000
z czego przypada na zakup towarów tranzytowych	zł	190.000
na zakup towarów, na które udzielono w dniu 28.I.52 r. kredytu na zapasy towarowe	zł	200.000

na ponadplanowy zakup towarów (planowany zakup w styczniu zł 4.300.000 a faktyczny zł 4.640.000) a więc do pokrycia wyłącznie z kredytu	zł	340.000
---	----	---------

na zakup towarów pokrywany na zasadzie procentowego udziału funduszków własnych i kredytu	zł	1.650.000
---	----	-----------

z czego z funduszków własnych powinno być pokryte 40% tj. zł 660.000 a z kredytu 60% tj. zł 990.000. —

b) z ogólnej sumy wpływów	zł	2.080.000
wyeliminowano wpływy z tytułu sprzedaży towarów tranzytowych w kwocie	zł	190.000

oraz przelew z uruchomionego kredytu na sezonowe zapasy towarów	zł	200.000
---	----	---------

wobec czego z pozostałej sumy wpływów	zł	1.690.000
---------------------------------------	----	-----------

przypada jako faktyczny udział funduszków własnych 40% tj. zł 676.000. —

- c) z porównania sumy wymagalnego udziału funduszków własnych zł 660.000. — z udziałem faktycznym w kwocie zł 676.000. — wynika, że przedsiębiorstwo nadpłaciło zł 16.000. —, które wobec tego należy zwrócić na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa. W związku z tym stan rachunku kredytu normatywnego na dzień 31.I.1952 r. wynoszący zł 2.616.000. — (skorygowany stan rachunku w dniu 15.I.1952 zł 2.316.000. powiększony o wypłaty za nabyte towary w sumie zł 2.380.000. — i zmniejszony o wpływy ze sprzedaży towarów w kwocie zł 2.080.000. —) ulegnie zwiększeniu o zł 16.000 do sumy zł 2.632.000. —

- d) z wyliczenia podanego w punkcie a wynika, że wysokość transzy kredytu udzielonego w okresie obrachunkowym od 16 do 31 stycznia 1952 r. wynosi zł 1.330.000. — tj. zł 990.000. — z tytułu kredytowania zakupu planowego i zł 340.000. — z tytułu zakupu ponadplanowego. Termin płatności tej transzy ustalamy na dzień 19.II.1952 (okres 27 dni liczony od dnia 23.I.1952 r.),

- e) po wpisaniu do terminarza wyliczonej w punkcie d transzy kredytu w kwocie zł 1.330.000. — i skreśleniu transzy zł 1.100.000. — płatnej 19.I.1952 r., a więc w okresie obrachunkowym obecnie rozliczanym wprowadzamy stan niepłatnych transz kredytu w sumie zł 2.566.000. — (transza zł

1.236.000 płaćna 4.II.1952 r. i transza zł 1.330.000.— płaćna 19.II.52 r.).

- f) porównując stan kredytu według terminarza tj. zł 2.566.000.— ze skorygowanym stanem zadłużenia na rachunku kredytu normatywnego na dzień 31.I.1952 r. w kwocie zł 2.632.000.— (vide pkt. c) stwierdzamy

nadwyżkę zadłużenia w kwocie zł 66.000.—, którą należy spłacić w ciężar rachunku rozliczeniowego przedsiębiorstwa, zmniejszając w ten sposób stan kredytu normatywnego do kwoty zł 2.566.000.—, a więc zgodnej ze stanem niepłatnych transz kredytu zaewidencjonowanych w terminarzu.

Zygmunt Karpiński

GOSPODARCZE FUNKCJE PARYTETU WALUTOWEGO

Parytetem walutowym nazywamy ilościowy stosunek jednostki pieniężnej danego kraju do złota (lub w niektórych — nielicznych przypadkach — do jednostki pieniężnej innego państwa). Jeżeli porównamy ustawową zawartość złota w jednostkach pieniężnych dwóch państw otrzymamy wzajemny stosunek parytetowy tych dwóch jednostek.

Reforma walutowa Związku Radzieckiego z 28 lutego 1950 r. ustaliła „zawartość złota w rublu na 0,222168 grama czystego złota“.

Ustawa z 28. 10. 1950 r. o zmianie systemu pieniężnego ustaliła, że „jednostką pieniężną w państwie Polskim jest złoty, zawierający 0,222168 grama czystego złota“.

W myśl ustawodawstwa Stanów Zjednoczonych 1 uncja czystego złota = 35 \$.

Z powyższych danych wynika, że stosunek parytetowy rubla do złotego wynosi 1 : 1, a stosunek parytetowy rubla oraz złotego do dolara: 1 : 4.

Na tych powszechnie znanych stwierdzeniach formalnej zbieżności w sposobie określania parytetu kończy się analogia między systemem gospodarki kapitalistycznej i socjalistycznej. Jeżeli przystąpimy do rozpatrywania zagadnienia, w jaki sposób i w jakim stopniu w każdym z tych systemów parytet oddziałuje na układ stosunków gospodarczych, to stwierdzimy głęboko sięgające różnice, wynikające bezpośrednio z różnych zasadniczych podstaw obu systemów.

Różnice te zaznaczają się w szczególności w zupełnie odmiennym dla każdego systemu oddziaływaniu parytetu na tak podstawowe elementy gospodarki, jak: układ cen, bilans płatniczy i rozrachunkowy oraz bilans należności i zobowiązań wobec zagranicy.

Przedstawienie znaczenia parytetu dla tych dziedzin w gospodarce socjalistycznej jest konieczne dla właściwego ujmowania zachodzących u nas zjawisk gospodarczych i odpowiedniego ich planowania. Zapoznanie się przy tej sposobności również z rolą parytetu walutowego w gospodarce kapitalistycznej jest pożądane dla właściwej oceny konsekwencji, jakie mogą wyniknąć dla naszej wymiany gospodarczej z zagranicą w razie ewentualnej zmiany parytetu przez jakiekolwiek z państw, z którymi utrzymujemy stosunki gospodarcze.

Nadmienić wreszcie na wstępie należy, że zmiana stosunku parytetowego między naszą a zagraniczną walutą może nastąpić teoretycznie zarówno w przypadku zmiany naszego jak i obcego parytetu. Ponieważ dla zmiany naszego parytetu nie istnieją żadne powody, a zmiana taka byłaby w naszym ustroju gospodarczym zupełnie bez znaczenia, używane przez nas określenie „zmiana stosunku parytetowego“ może się w praktyce odnosić tylko do przypadku zmiany parytetu którejkolwiek z walut zagranicznych. Wiadomo zaś, że z taką możliwością należy się zawsze liczyć, skoro w wielu państwach kapitalistycznych zagadnienie ewentualnej zmiany parytetu nie przestaje być przedmiotem ożywionych dyskusji, mimo, że przed dwoma zaledwie laty świat kapitalistyczny przeszedł przez niemal powszechną falę dewaluacji.

- I

Podczas gdy w ustroju kapitalistycznym wpływ parytetu walutowego na układ cen krajowych jest bezpośredni i znaczny, w systemie socjalistycznym związek ten jest w zakresie obrotów towarowych z zagranicą wyeliminowany.

Należy tu przytoczyć następujące sformułowanie:

„W konsekwencji właściwych ekonomicznie socjalistycznej prawidłowości kurs rozliczeniowy rubla ma w Związku Radzieckim inną treść ekonomiczną, niż kurs walutowy w krajach kapitalistycznych...

Dzięki zwycięstwu socjalizmu w ZSRR zależność między cenami towarów i kursem walut została przezwyciężona i usunięta. Planowe prowadzenie gospodarstwa i państwowych monopolii handlu zagranicznego zapewniają niezależność kształtowania cen w ekonomicznej socjalistycznej ZSRR, niezależność od wpływu cyklicznych i koniunkturalnych wahań cen towarowych na światowych rynkach kapitalistycznych.

Towary zagraniczne, jakie znajdują się w kanałach handlu radzieckiego, podporządkowane są tym samym prawom kształtowania cen, jakie obowiązują w ZSRR w stosunku do analogicznych towarów pochodzenia krajowego.

Zmiany cen na radzieckie towary eksportowe i importowe na rynkach zagranicznych, podobnie jak i zmiany państwowych cen planowych wewnątrz ZSRR, nie są czynnikiem, który powodowałby konieczność zmian kursu rozliczeniowego (parytetu) rubla.“*)

Rozpatrzmy bardziej szczegółowo, jak konstruowany jest mechanizm finansowy, przy pomocy którego zasady powyższe są wprowadzane w życie. Zostały one ujęte w Uchwale Rady Ministrów z 17 kwietnia 1950 r. (Monitor Polski Nr A-55, poz. 630). Uchwała ta wskazuje, w jaki sposób w interesującym nas zakresie obrotów towarowych z zagranicą ceny importowe i eksportowe łączą się z całym mechanizmem cen i jakie jest ich miejsce w wewnętrzno-krajowej strukturze cen. Przy omówieniu poszczególnych punktów podajemy odpowiedni paragraf cytowanej ustawy.

a) W zakresie importu

Towary mogą wchodzić do przedsiębiorstw z trzech źródeł: z krajowych przedsiębiorstw wytwórczych, z krajowego skupu oraz z importu. Pomijamy tu dwa pierwsze źródła, jako wykraczające poza temat naszego opracowania. O ile zaś chodzi o interesujące nas ceny towarów importowanych, to centrale importowe za-

kupują i ewidencjonują te towary po cenach importowych (§ 32,2). Ceny importowe są w myśl § 21 „cenami zakupu towarów w walucie zagranicznej franco granica lub cif port polski, przeliczonymi na złote po obowiązującej stawce przeliczeniowej dla dewiz.“

Przedsiębiorstwa sprzedają zaś towary (bez względu na źródło ich nabycia) po cenach zbytu (§ 17). Między wartością ustaloną podług ceny importowej, określonej w przytoczony sposób i powiększonej o ryczałt importowy, a wartością podług ceny zbytu, powstają oczywiście różnice. Różnice te są w myśl § 45 rozliczane przez przedsiębiorstwa importowe z budżetem państwa „jako dodatnie lub ujemne importowe różnice wyrównawcze.“

b) W zakresie eksportu

Analogiczne zasady obowiązują w zakresie eksportu dokonywanego przez centrale eksportowe. Centrale te nabywają towary przeznaczone na eksport bądź od krajowych przedsiębiorstw wytwórczych, bądź w drodze skupu (o ile chodzi np. o płody rolniczo-hodowlane i pokrewne, surowce oraz odpadki użytkowe (§ 18)). Towary te wchodzi do central po cenach zbytu (wzgl. skupu), są powiększane o ryczałt eksportowy, a z okazji wywozu wychodzą z centrali podług cen eksportowych, które § 22 określa następująco:

„Ceny eksportowe (na eksport) są cenami sprzedaży towarów w walucie zagranicznej franco granica lub fob port, przeliczonymi na złote po obowiązującej stawce przeliczeniowej dla dewiz.“ Podobnie jak przy imporcie również, przy eksporcie wytwarza się różnica między obu tymi wartościami, które w myśl § 44 centrale eksportowe „rozliczają z budżetem państwa jako dodatnie lub ujemne eksportowe różnice wyrównawcze.

Jak wynika z przytoczonych przepisów, ceny importowe i eksportowe, wyrażone w umowach z zagranicznymi kontrahentami w walucie zagranicznej przeliczane są na złote po obowiązującej stawce przeliczeniowej dla dewiz. Stawka ta jest faktycznie oparta na paryecie danych walut zagranicznych w stosunku do parytetu waluty krajowej. Parytet jest zatem jednym ze składników wpływających na ceny importowe i eksportowe, tj. te ceny według których centrale handlu zagranicznego w swojej księgowości zarachowują towary pochodzące z importu lub spieniężane w drodze eksportu z okazji przeprowadzania rozrachunku z kontrahentem z zagranicznym. Różnice między tymi cena-

*) Stenogram z wykładów profesora Smirnowa — patrz Wiadomości NBP Nr 9/51 str. 614.

mi, a cenami, po których centrale rozliczają się ze swymi krajowymi odbiorcami towarów importowanych oraz dostawcami towarów przeznaczonych na eksport stanowią t. zw. „różnice wyrównawcze“, spełniające funkcje amortyzatora eliminującego wpływ parytetu na układ i poziom cen w obrotach krajowych.

Na tle cyfrowego przykładu zilustrujemy działanie tego mechanizmu oraz wykazemy, że ewentualna zmiana stosunku parytetowego nie powoduje ani zmiany struktury cen krajowych, ani też nie wpływa na ogólny wynik rachunku różnic wyrównawczych.

import	cena importowa	cena sprzedaży	różnica wyrównawcza	
			dodatnia	ujemna
\$ 100	= 400 zł	600 zł	200 zł	
\$ 100	= 400 zł	300 zł	—	100 zł
eksport	cena eksportowa	cena nabycia		
\$ 100	= 400 zł	550 zł		150 zł
\$ 200	= 400 zł	150 zł	250 zł	
Saldo różnic wyrównawczych			450 zł	250 zł

Dla właściwego zanalizowania wpływu ewentualnej zmiany stosunku parytetowego przeprowadzimy powyższy rozrachunek przy innym, teoretycznym parytecie, np. 1 \$ = 5 zł. Jest przy tym bez znaczenia, czy zmiana stosunku pary-

Przyjmujemy następujące założenia: bilans płatniczy jest wyrównany. Importujemy dwie grupy towarów — każdą w rozmiarach 100 dolarów; pierwszą grupę centrale importowe zbywają w kraju za cenę 600 zł. drugą za cenę 300 zł. Eksportujemy również dwie grupy towarów za 100 dolarów każdą; pierwsza była nabyta w kraju za 550 zł, druga za 150 zł. Dla uproszczenia przykładu pomijamy dodatki z tytułu ryczałtów obejmujących koszty, zyski itp.).

Przyjmując parytet 1 \$ = 4 zł otrzymamy następujące wyniki:

tetowego została spowodowana z naszej strony (tj. że parytet złotego został obniżony), czy też ze strony zagranicy (tj. że parytet dolara został podwyższony). W obu bowiem przypadkach dojdziemy do następującego wyniku:

import	cena importowa	cena sprzedaży	różnica wyrównawcza	
			dodatnia	ujemna
\$ 100	= 500 zł	600 zł	100 zł	—
\$ 100	= 500 zł	300 zł	—	200 zł
eksport	cena eksportowa	cena nabycia		
\$ 100	= 500 zł	550 zł		50 zł
\$ 100	= 500 zł	150 zł	350 zł	—
Saldo różnic wyrównawczych			450 zł	250 zł

Porównanie obu zestawień wykazuje nam, że zmiana stosunku parytetowego spowodowała wprowadzić zmiany w wysokości obrotów na rachunkach importowych i eksportowych różnic wyrównawczych wziętych oddzielnie. Natomiast ogólne saldo obu tych połączonych rachunków, mające znaczenie dla całości budżetu jest w obu wypadkach niezmienione. Stąd wniosek, że zmiana stosunku parytetowego nie wpływa na ostateczny rezultat całości rachunków wyrównawczych i całości budżetu.

Do tak ogólnie sformułowanego wniosku należy jeszcze dodać takie uzupełniające komentarze:

Jeżeli zmiana stosunku parytetowego wynika ze zmiany własnego parytetu, wniosek powyższy jest w świetle przytoczonych wywodów całkowicie jasny. Jeżeli zaś zmiana stosunku parytetowego wynika ze zmiany parytetu waluty

zagranicznej, wówczas należy rozpatrzyć, czy i w jakim stopniu zmiana parytetu oddziałuje na poziom cen interesujących nas towarów w danym kraju, lub w ogóle na rynku światowym. To zagadnienie jest szerzej omówione w drugiej części artykułu.

Zrozumiałe bowiem jest, że zmiana cen musi wpłynąć na zmianę wyniku na rachunku różnic wyrównawczych, i to zarówno zmiana cen zagranicznych (wpływających na zmianę cen importowych względnie eksportowych), jak i ewentualna zmiana wewnętrzno-krajowych cen sprzedaży, tj. cen po których są w kraju sprzedawane towary importowe, lub cen nabycia tj. cen po których są nabywane w kraju towary przeznaczone na eksport. Dla tych cen decydującym czynnikiem są taryfy i cenniki państwowe, ustalone w sposób autonomiczny przez organy pań-

stwowe, niezależnie od parytetów zagranicznych i ich ewentualnych zmian.

System wyrównawczy cen, eliminujący wpływ parytetu walutowego na układ cen, może oczywiście istnieć tylko w gospodarce socjalistycznej, gdyż tylko w tej gospodarce istnieją konieczne ku temu podstawowe warunki, a mianowicie: ześrodkowanie handlu zagranicznego w rękach przedsiębiorstw państwowych, podlegających jednolitej dyspozycji gospodarczej i ujmowanych jako jedna ogólnopństwowa pula obrotów handlowych z zagranicą.

Pozostaje zatem w systemie socjalistycznym tylko zupełnie wąska dziedzina, w której parytet i jego ewentualne zmiany mogą mieć znaczenie; została ona określona przy charakteryzowaniu systemu ZSRR w następujących słowach, mających analogiczne zastosowanie do naszych warunków:

„Realne, nie tylko rozliczeniowe znaczenie, mają zmiany kursu rozliczeniowego tylko w wąskim zakresie operacji walutowych przy wymianie osobom prywatnym walut obcych na walutę radziecką, w szczególności cudzoziemcom oraz przedstawicielom dyplomatycznym przyjeżdżającym lub przebywającym w ZSRR. W tym zakresie od wysokości kursu rozliczeniowego zależy większa lub mniejsza zdolność nabywczą waluty obcej w stosunku do radzieckich towarów i usług, które są sprzedawane w rublach po ustalonych w ZSRR cenach“. *)

Wykazaliśmy wyżej, że poziom parytetu lub jego zmiany nie wywierają wpływu ani na poziom cen krajowych, ani na **globalne saldo wynikowe** rachunków wyrównawczych, wchodzące do budżetu. Jeżeli jednak analizę zagadnienia ograniczymy do oddzielnie rozpatrywanych odcinków poszczególnych rachunków wyrównawczych, to oczywiście ujawniają się na każdym z tych rachunków odcinkowe salda, których wysokość zależeć będzie m. in. od stosunku parytetowego i ewentualnych jego zmian.

Obroty z zagranicą są dokonywane przez liczne jednostki (banki, centrale handlu zagranicznego, przedsiębiorstwa żeglugowe, transportowe itd.), z których każda jest prowadzona na zasadach rozrachunku gospodarczego i ma własną, oddzielną księgowość, w której figurują tylko niektóre grupy rachunków wyrównawczych: w centralach eksportowych mamy tylko ekspor-

towe różnice wyrównawcze, w centralach importowych tylko importowe różnice wyrównawcze, w innych jednostkach możemy mieć np. różnice wyrównawcze bądź to od usług otrzymanych, bądź też od usług udzielonych. Dla każdej z tych grup przedsiębiorstw istnieć muszą przeto specjalne zarządzenia, określające szczegółowo sposób rozliczania odcinkowych różnic wyrównawczych. Uregulowanie tych spraw jest jednak zagadnieniem organizacyjnym, ma na celu zapewnienie porządku księgowego i dyscypliny finansowej, nie wpływa jednak na ogólny rezultat gospodarczy i finansowy w skali państwowej.

Opisany przez nas system ma właśnie tę zaletę, że zgodnie z zasadami gospodarki socjalistycznej ujmuje zagadnienie w skali ogólnopństwowych wyników, a nie z punktu widzenia poszczególnych przedsiębiorstw czy jednostek gospodarczych. Takie ujęcie jest oczywiście możliwe tylko dzięki ogólnym zasadom gospodarki socjalistycznej i w ramach wynikającego z tych zasad systemu finansowego i rozrachunkowego.

II.

Czy, w jaki sposób i w jakim stopniu stosunek parytetowy naszej waluty do walut zagranicznych oraz ewentualna zmiana tego stosunku wpływa na nasze obroty gospodarcze z zagranicą?

Przy rozpatrywaniu tego zagadnienia należy odróżnić:

bieżącą wymianę gospodarczą z zagranicą, ujmowaną w bilansach: rozrachunkowym i płatniczym, sporządzanych na pewien okres czasu, od bilansu i zobowiązań wobec zagranicy, sporządzanego na określoną datę. *)

Miedzy tymi dwoma bilansami istnieje następująca łączność, jeżeli bieżące obroty gospodarcze i płatnicze z zagranicą nie są w danym okresie wyrównane, to bierne lub czynne saldo tych obrotów znajduje wyraz w zwiększeniu lub zmniejszeniu salda bilansu należności i zobowiązań (przy porównaniu bilansu sporządzonego na początek okresu z bilansem na koniec danego okresu).

*) Stenogram z wykładów profesora Smirnowa — Wiadomości NBP Nr 9/51 str. 615

*) patrz A. Siebeneichen „Bilans rozrachunkowy i płatniczy w obrotach z zagranicą — Wiadomości NBP Nr 11—12 z 1949 r. str. 604.

Jeżeli np. nasz eksport towarów, świadczeń i usług był w danym kwartale większy od importu towarów, świadczeń i usług, wytwarza się różnica, która znajduje ten sam cyfrowy wyraz: z jednej strony jako aktywne saldo naszego bilansu rozrachunkowego w danym kwartale, z drugiej strony jako wzrost naszych należności lub spadek naszych zobowiązań przy porównaniu bilansów należności i zobowiązań, sporządzanych na początek i koniec danego kwartału.

Należności i zobowiązania, zestawione w tym bilansie, mogą być bądź długoterminowe (np. w wyniku zawartych z zagranicą umów kredytowych), bądź krótkoterminowe, wyrażające się np. w zmianie sald na rachunkach u naszych bankowych korespondentów zagranicznych. Utrzymywanie przez NBP sald aktywnych u tych korespondentów jest bowiem również udzieleniem kredytu zagranicy, a wzrost tych sald stanowi wzrost kredytu.

Ażeby we właściwy sposób ująć rolę, jaką zmiany stosunku parytetowego wywierają na nasze stosunki gospodarcze i finansowe z zagranicą, należy dalszą analizę przeprowadzić w dwojakiego rodzaju warunkach:

- a) przy zrównoważonych obrotach bieżących, gdy bilans rozrachunkowy nie wykazuje salda,
- b) przy niezrównoważonych obrotach, gdy bilans rozrachunkowy wykazuje saldo znajdujące również wyraz w zmianach naszych należności i zobowiązań wobec zagranicy.

W każdym z tych przypadków bowiem ewentualna zmiana stosunku parytetowego może mieć odmienne konsekwencje dla naszych rozrachunków z zagranicą.

III

Zakładamy w tej części artykułu zaplanowanie zrównoważonego bilansu płatniczego, czy to wobec całej zagranicy, czy też w stosunku do określonego kraju zagranicznego, będącego przedmiotem analizy. Oznacza to, że wartość towarów, jakie mamy eksportować i za jakie otrzymamy wpływy walutowe, odpowiada wartości towarów importowanych, za które płacimy. Używając w dalszym ciągu wyrażen „eksport” i „import” obejmujemy nimi również t. zw. pozycje niewidzialne, tj. otrzymane i świadczone usługi.

Przy określeniu wartości eksportu i importu musimy brać za podstawę ceny zagranicz-

ne. Opierając się na tych cenach uzyskujemy równowagę w drodze dostosowania ilości towarów, które powinniśmy wywieźć, do ilości towarów, które zamierzamy przywieźć.

Dla uzyskania tej równowagi poziom naszego parytetu walutowego oraz ewentualna jego zmiana jest zupełnie bez znaczenia. Również porównanie cen krajowych danych towarów z odpowiednimi cenami tychże towarów za granicą byłoby — jak to wynika z pierwszego rozdziału artykułu — niemożliwe i bezprzedmiotowe.

Natomiast jeżeli w okresie między zaplanowaniem zrównoważonego bilansu a jego wykonaniem nastąpi zmiana parytetu danego państwa zagranicznego, może to mieć znaczenie dla naszych z nim obrotów i powodować zwichnięcie zaplanowanej równowagi; następuje to jednak tylko wówczas i tylko o tyle, o ile zmiana tego parytetu spowoduje zmianę zagranicznych cen dla interesujących nas towarów.

Wynikają z tego od razu zupełnie odmienne konsekwencje dla naszych obrotów i rozrachunków z krajami kapitalistycznymi z jednej strony, a krajami o ustroju socjalistycznym z drugiej strony. W tych ostatnich, gdzie działa mechanizm opisany w pierwszej części artykułu, związek między poziomem cen a parytetem jest wyeliminowany. Toteż ewentualna zmiana parytetu, jakiegokolwiek z krajów tej grupy nie wywołując automatycznych zmian w ich cenach krajowych może również pozostać bez wpływu na nasze bieżące obroty z nimi.

Natomiast zupełnie inaczej i w sposób znacznie bardziej skomplikowany zarysowują się następstwa zmiany parytetu państwa kapitalistycznego na nasze obroty i rozrachunki z nim. Dokonuje się to wskutek tego, że:

„W kapitalizmie istnieje określona wzajemna zależność między kursem walut i cenami towarów. Zmiana cen towarów kształtujących się żywiołowo na rynku powoduje poprzez handel zagraniczny i bilans płatniczy kraju odpowiednie zmiany kursu walutowego, a z drugiej strony zmiany kursu walutowego oddziałują ze swej strony na ceny towarów”. *)

W jakim kierunku te związki przyczynowe działają, który czynnik w danych warunkach stanowi źródło, a który następstwo zachodzących zmian, zależy od bardzo licznych okolicz-

* Stenogram z wykładów profesora Smirnowa patrz Wiadomości NBP Nr 9/51 str. 614.

ności. Z historii kapitalizmu można by przytoczyć szereg przykładów, w jak rozmaity sposób te dwa czynniki na siebie oddziaływały.

Na tym miejscu interesuje nas analiza tego zagadnienia tylko o tyle, o ile z obserwacji zmian zachodzących w gospodarstwie poszczególnych państw kapitalistycznych wypływać mogą przewidywania co do „stałości” ich parytetu oraz co do wpływu, jaki ewentualnie zmiana parytetu może wywrzeć na poziom cen interesujących nas artykułów. Na tej drodze bowiem możemy uzyskać konkretne wskazania dla właściwego ujęcia naszych obrotów gospodarczych z nimi oraz właściwego zaplanowania tych obrotów.

W skróconym i schematycznym ujęciu możemy odróżnić dwa najbardziej typowe rodzaje związku przyczynowego między parytetem a poziomem cen w ustroju kapitalistycznym:

- a) zwyczajka cen krajowych przy niezmiennym poziomie cen zagranicznych powoduje wzrost importu i bierność bilansu płatniczego doprowadzającą do obniżenia parytetu jako środka mającego przywrócić równowagę. W takim przypadku dewaluacja może być czynnikiem zamykającym dany okres koniunktury i może nie być źródłem nowej poważniejszej zwyczajki cen w danym kraju.
- b) Brak równowagi bilansu płatniczego wynika z innych powodów, niż dysparytet cen i prowadzi do dewaluacji. W tym przypadku ceny krajowe muszą po przeprowadzeniu dewaluacji mieć tendencję wzrostu aż do poziomu zbliżonego do nowego parytetu siły nabywczej.

W praktyce objawy gospodarcze nie występują w formach tak czystych, jak w powyższym schematycznym ujęciu i analiza ich jest zwykle bardzo skomplikowana.

Obecnie, tj. po drugiej wojnie światowej w państwach kapitalistycznych czynione są zabiegi, aby parytetowi walutowemu poszczególnych państw zapewnić maximum stałości oraz przywrócić mu — choćby w nieco ograniczonym zakresie — tę dominującą rolę, jaką parytet odgrywał dawniej jako czynnik doprowadzający poziom cen w poszczególnych krajach do światowego parytetu siły nabywczej, a tym samym jako łącznik ułatwiający wymianę gospodarczą między poszczególnymi państwami.

Aspiracje te skazane są na niepowodzenie, gdyż wewnętrzne sprzeczności, tkwiące w syste-

mie kapitalistycznym nie umożliwią ich realizacji; niemniej częściowe próby wprowadzenia zasad tych w życie mogą w przejściowych fazach oddziaływać na obroty tych krajów z naszym krajem. Z tego względu warto rozpatrzyć, w jaki sposób należy ocenić „stałość” parytetu państw kapitalistycznych, jakie czynniki mogą wpływać na zachwianie tej „stałości” oraz jakie konsekwencje mogą wyniknąć dla naszych stosunków z tymi krajami.

Obecne dążenie świata kapitalistycznego można określić jako próbę przywrócenia stałości parytetu, jednak „za wypowiedzeniem”.

Dążenia te znalazły wyraz m. in. w statucie międzynarodowego funduszu walutowego, który ustala, że parytet kraju członkowskiego może być w porozumieniu z funduszem zmieniony tylko wówczas, gdy chodzi o usunięcie „zasadniczego braku równowagi” (fundamental disequilibrium). To dość rozciągle pojęcie może być oczywiście w rozmaity sposób interpretowane. Podług najczęściej spotykanych poglądów zasadniczy brak równowagi danego gospodarstwa narodowego istnieje wówczas, gdy przy obowiązującym parytecie nie można osiągnąć na stałe dwóch celów: utrzymania produkcji, zatrudnienia i rentowności wewnątrz kraju na pożądanym poziomie oraz utrzymania równowagi bilansu płatniczego.

Z rozumowania takiego wynikają dwa wnioski: że parytet w ustroju kapitalistycznym jest bardzo istotnym ogniwem polityki gospodarczej oraz, że istnieją bardzo liczne czynniki, które mogą doprowadzić do zmiany parytetu.

Toteż historia ostatnich lat wykazuje ogromną częstotliwość zmian parytetu przez państwa kapitalistyczne i ze zmianami takimi należy się nadal liczyć. Wobec dążenia do stałego zwiększania naszych obrotów gospodarczych z ZSRR i krajami demokracji ludowej — zarówno w rozmiarach absolutnych jak i w stosunku procentowym — wpływ ewentualnych zmian parytetu innych państw zagranicznych na całość naszych obrotów odpowiednio maleje.

Na stosunkowo wąskim i stale zężającym się odcinku naszych obrotów z państwami kapitalistycznymi, zmiana parytetu przez kraj kapitalistyczny może w pewnym zakresie wpłynąć na nasze obroty z tym krajem. Zakres ten nie stoi jednak w żadnym prostym arytmetycznym stosunku do dokonanej zmiany parytetu; ogólny wniosek, jaki wynika z powyższych uwag

sformułować można następująco: dla bieżącej wymiany towarowej dokonywanej w ramach planu, decydującym czynnikiem jest poziom i tendencja cen na zagranicznych rynkach, a w szczególności stosunek między cenami głównych artykułów naszego wywozu, a cenami głównych artykułów naszego przywozu (t.zw. *terms of trade*). Zmiana parytetu waluty danego kraju zagranicznego ma dla naszych bieżących obrotów z tym krajem znaczenie tylko wówczas i w takim stopniu, w jakim na tle przebiegu koniunktury gospodarczej tego kraju zmiana parytetu wywoła zmianę cen interesujących nas towarów.

Dla oceny tego zjawiska należy uwzględnić wagę jaką obroty handlu zagranicznego danego kraju mają w stosunku do ogólnosiwiatowych obrotów, a także rolę jaką dana waluta spełnia jako miernik wartości w układzie t. zw. cen światowych. Zmiana parytetu dolara czy funta miałyby oczywiście znacznie większy wpływ na oba te czynniki niż zmiana parytetu np. korony duńskiej lub norweskiej.

IV

Po rozpatrzeniu w poprzednim rozdziale związków przyczynowych między stosunkiem parytetowym, a bieżącymi obrotami z zagranicą, przejdziemy obecnie do zagadnienia, w jakim stopniu zmiany stosunku parytetowego oddziałują na bilans należności i zobowiązań wobec zagranicy.

Jak wspomnieliśmy już wyżej, bilans ten — w przeciwieństwie do bilansu płatniczego — nie ujmuje obrotów, lecz jest zestawieniem, sporządzonym na ściśle określonej dacie i obejmującym istniejące w tej dacie należności i zobowiązania wobec zagranicy. W skład tego bilansu wchodzi zatem m. in. następujące główne pozycje:

- stan zadłużenia państwa i innych jednostek gospodarczych z tytułu zaciągniętych pożyczek i stan należności z tytułu udzielonych kredytów,
- stan sald na rachunkach bieżących NPB (oraz innych banków, powołanych do przeprowadzania rozrachunków z zagranicą) w bankach zagranicznych,
- stan należności i zobowiązań central handlu zagranicznego oraz innych jednostek dokonujących transakcje z zagranicą, z tytułu zawartych, lecz jeszcze nie rozwiniętych kontraktów; do tej grupy należą

wszelkiego rodzaju otrzymane i wypłacone zaliczki.

Bilans ten jest sporządzony w złotych, a poszczególne jego pozycje, opiewające na obcą walutę, są do niego wprowadzane podług parytetu (kursu) obowiązującego na dzień sporządzenia.

Jeżeli w okresie między sporządzeniem dwóch kolejnych bilansów nie zaszła żadna zmiana parytetu, różnica między saldami tych dwóch bilansów jest wyrazem faktycznych zmian, jakie zaszły w pozycji rozliczeniowej naszego kraju wobec zagranicy wskutek transakcji zawartych w międzyczasie. Jeżeli natomiast w okresie między sporządzeniem obu bilansów zmienił się stosunek parytetowy między walutą, w której należność jest wyrażona, a walutą naszego kraju, w której bilans jest zestawiony, zachodzi konieczność przeliczenia podług nowego parytetu pozycji bilansu, wyrażonych w walucie zagranicznej o zmienionym paryecie. Wynikająca stąd różnica ujawnia się jako zysk lub strata kursowa w bilansie należności i zobowiązań, jak i w indywidualnych bilansach jednostek gospodarczych.

Należności i zobowiązania wyrażone w naszej własnej walucie i w tej walucie wprowadzone do bilansu nie ulegają zmianie w przypadku zmiany stosunku parytetowego. W tym bowiem przypadku zyski lub straty, wynikające ze zmienionego stosunku parytetowego ponosi kontrahent zagraniczny, dla którego przeliczenie jego zobowiązania lub należności wyrażonych w złotych, ulega zmianie przy przeliczeniu na walutę jego kraju.

Ponieważ nasze umowy z zagranicą są w zasadzie zawierane w obcej walucie, przeto należności i zobowiązania wyrażone w obcej walucie zajmują w bilansie dominującą pozycję i dlatego strona polska ponosi na ogół ryzyko kursowe, wynikające ze zmiany stosunku parytetowego między walutą naszą a zagraniczną. Wyjątek stanowią np. rozliczenia z tytułu usług transportowych lub morskich prowadzone w złotych.

Przy ponoszeniu ryzyka kursowego jest oczywiście obojętne, czy zmiana stosunku parytetowego została spowodowana przez zmianę parytetu naszego, czy też zagranicznego. Jeżeli np. w naszym bilansie należności i zobowiązań figuruje pozycja zobowiązań w wysokości 100 \$, to zobowiązanie to, wyrażone początkowo w sumie 400 zł zmniejszy się do 300 zł zarówno w wypadku, gdy wartość złotego w stosunku do

złota została podwyższona, jak i w wypadku, gdy wartość dolara w stosunku do złota została obniżona.

Toteż w rachunkowości jednostek, mających w swoich bilansach pozycje należności i zobowiązań zagranicznych, wytworzyły się bardzo poważne różnice kursowe przy reformie walutowej z 28 października 1950 r., gdy towary oraz należności i zobowiązania krajowe zostały w zasadzie przeliczone z dawnej waluty na nową, w stosunku 100 : 3, a należności i zobowiązania wyrażone w walutach zagranicznych w stosunku 100 : 1.

Analogicznie dla wymienionych jednostek wynikają różnice kursowe w przypadku zmiany parytetu waluty zagranicznej, w której są wyrażone ich należności lub zobowiązania.

Różnice te ujawniają się w bilansach poszczególnych jednostek prowadzących transakcje z zagranicą, a ogólna suma tych różnic może być ujęta w skali ogólnokrajowej przez porównanie państwowego bilansu należności i zobowiązań zagranicznych z końca i początku określonego okresu. Nasuwa się tu jednak pytanie, jakie *g o s p o d a r c z e* znaczenie należy przypisać tym statystycznie uchwyconym zmianom? Jakie konsekwencje gospodarcze wynikałyby z tej okoliczności, że saldo netto wszystkich zobowiązań wobec zagranicy, opiewających np. na 100 milj. \$ zostało w razie dewaluacji dolara wykazane w wysokości 300 milj. zł zamiast pierwotnych 400 milj. zł?

Rozpatrując to pytanie z punktu widzenia całości gospodarstwa narodowego, należy pamiętać o tym, że zobowiązania całej gospodarki narodowej wobec zagranicy mogą być spłacane tylko w drodze wywozu towarów i świadczenia usług. Każdy inny sposób pozornego spłacenia zobowiązania sprowadza się faktycznie tylko do zmiany jednej należności na drugą. Jeżeli np. centrala handlu zagranicznego kupuje w NBP 100 \$, celem „spłacenia” swego zobowiązania wobec wierzyciela zagranicznego, wpływ tej transakcji na bilans ogólnopaństwowy przedstawia się w taki sposób, że po stronie pasywnej tego bilansu zostało wprowadzone zlikwidowane zobowiązanie na \$ 100, jednak po stronie aktywnej została równocześnie zmniejszona należność NBP od banku zagranicznego o taką samą kwotę. Ostateczne saldo ogólnopaństwowego bilansu należności i zobowiązań nie uległo zmianie przez tego rodzaju pozorną „spłatę” zobowiązania.

Faktyczna spłata zobowiązania może nastąpić jedynie w drodze wywozu takiej ilości towarów, za którą od kontrahenta zagranicznego uzyskamy 100 \$. Czy w tym celu trzeba będzie wywieźć i sprzedać 100 lub 90 czy 110 jednostek towaru, zależy znów od ceny, jaką za ten towar uzyskamy od kontrahenta zagranicznego w chwili spłacania danego zobowiązania, jego części, lub też narastających od niego odsetek.

Ponieważ — jak wyżej wykazaliśmy — związek między zmianą parytetu a poziomem cen krajowych układa się w sposób zupełnie odmienny w krajach socjalistycznych i krajach kapitalistycznych, konsekwencje dla omawianego przez nas zagadnienia zysków czy strat kursowych będą zupełnie różne dla naszych rozrachunków z każdą z tych dwóch grup.

W krajach kapitalistycznych zmiana poziomu cen następuje stopniowo i to bądź przed, bądź po zmianie parytetu, a dla poszczególnych towarów niemal nigdy nie jest w ścisłym proporcjonalnym stosunku do stopnia dewaluacji. Ocena zysków czy strat ponoszonych przez nasze gospodarstwo narodowe w związku ze zmianą parytetu waluty zagranicznej nie daje się przeto ująć w cyfrę ściśle określoną.

Dla zilustrowania tej myśli przytoczymy kilka przykładów. Załóżmy, że bilans naszych należności i zobowiązań zamyka się saldem pasywnym w wysokości 100 \$, które figurują w księgach naszych jako 400 zł; w razie dewaluacji dolara o 25% zobowiązanie to w bilansie zmniejszy się do 300 zł, wykazując formalny „zysk” w wysokości 100 zł.

Dla oceny faktycznie osiągniętego zysku gospodarczego należy wziąć pod uwagę zmiany w poziomie cen. Załóżmy, że przed dewaluacją trzeba było dla zlikwidowania zobowiązania wywieźć i sprzedać 10 ton węgla po 10 \$. Jeżeli po dewaluacji cena uzyskana za węgiel pozostanie na poprzednim poziomie, dewaluacja naszego dolarowego zobowiązania nie przyniosła nam żadnego gospodarczego zysku. Jeżeli natomiast zwyżka cen na rynku dolarowym po dewaluacji dolara pozwoli nam uzyskać cenę 12,5 \$ za tonę, wystarczy wywóz 8 ton na spłatę naszego zobowiązania i w tym przypadku nasz zysk gospodarczy wyrazi się wartością 2 ton węgla.

Podobne rozumowanie możemy przeprowadzić w stosunku do aktywnych pozycji w bilansie należności. Jeżeli mamy zamrożone saldo aktywne w funtach, a parytet funta w stosunku

do złotego obniży się np. z 11 do 10 zł, to rachunkowo strata nasza wyniesie 1 złoty na każdym posiadanym funcie. Faktyczna strata gospodarcza zależeć znów będzie od tego, w jakim stopniu na skutek dewaluacji funta podniosą się ceny wyrażone w funtach. Jeżeli przed dewaluacją mogliśmy za 100 funtów otrzymać np. 10 bel wełny, to rozmiary naszej straty gospodarczej zależeć będą od tego, czy po dewaluacji otrzymamy za 100 funtów wskutek zwwyżki cen tylko 9 lub 8 bel wełny.

W razie podniesienia parytetu waluty zagranicznej przykłady dadzą oczywiście rezultat w odwrotnym kierunku; gospodarcze zyski czy straty naszego kraju będą w tym wypadku zależały od tego, w jakim stopniu ceny towarów, które eksportujemy i importujemy, uległy zmianie na skutek rewaluacji (podniesienia parytetu) danej waluty.

Rozpatrując zagadnienie zysków czy strat kursowych, wynikających dla nas ze zmiany parytetu waluty zagranicznej należy zatem ściśle odróżnić dwojakiego rodzaju różnice, a mianowicie:

- a) rachunkowe różnice kursowe (zyski lub straty), ujawniające się w bilansach poszczególnych jednostek oraz w ogólnopaństwowym bilansie należności i zobowiązań, będącym globalnym zestawieniem sumującym należności i zobowiązania poszczególnych jednostek. Rozmiary różnic kursowych w tym zrozumieniu dają się ściśle obliczyć.
- b) zyski lub straty gospodarcze, uzyskane lub ponoszone przez całe gospodarstwo narodowe, które to zyski i straty nie mogą być ściśle obliczone, lecz mogą być jedynie w przybliżeniu ocenione przy uwzględnieniu stopnia, w jakim nastąpiła zwwyżka (lub zniżka) cen towarów przez nas eksportowanych i importowanych w obrotach z krajem, którego waluta uległa obniżeniu (lub podwyższeniu). Jeżeli w walucie, której parytet uległ zmianie, wyrażone są również umowy z trzecimi krajami, zakres tego zagadnienia odpowiednio się rozszerza.

Sformułowanie powyższe odnosi się do stosunków z krajami kapitalistycznymi. Wymaga

ono jeszcze dalszego uzupełnienia, jeżeli chodzi o stosunki z krajami socjalistycznymi. W krajach tych — jak omówiono wyżej — nie istnieje związek między zmianą parytetu, a cenami krajowymi, które są na podstawie odrębnych przesłanek normowane przez powołane do tego organa państwowe. Te krajowe ceny nie są podstawą dla kontraktów zawieranych z zagranicą, które są oparte zwykle na „cenach światowych” podlegających z natury rzeczy wahaniom zupełnie niezależnym od ewentualnej zmiany parytetu w kraju socjalistycznym, będącym naszym kontrahentem. Wchodzi tu zatem w grę zupełnie nowy i odrębny czynnik, który może doprowadzić do odrębnego i specyficznego rozwiązania w przypadku zmiany parytetu przez państwo socjalistyczne, w którego walucie kontrakty są zawierane lub rachunki prowadzone.

Rozwiązanie takie można znaleźć w ten sposób, że przelicza się z dawnej waluty na nową podług stosunku odpowiadającego zmianie parytetu:

- a) wzajemne należności i zobowiązania,
- b) ceny we wszystkich zawartych, lecz jeszcze płatniczo nie rozwikłanych kontraktach.

Rozliczenie oparte na tego rodzaju przesłankach jest oczywiście możliwe tylko w stosunkach między państwami socjalistycznymi, w których centrale handlu zagranicznego podlegają jednolitemu centralnemu kierownictwu. Tylko bowiem w warunkach, gdy dyspozycje z zakresu handlu zagranicznego są ześrodkowane w rękach organów państwowych, przeprowadzających zmianę parytetu, te same organy państwowe mają również możliwość wprowadzenia do wszystkich biegnących, a jeszcze nie rozwikłanych kontraktów zmiany cen celem dostosowania ich do nowego parytetu.

Rozliczenie tego rodzaju eliminuje zyski czy straty, mogące wyniknąć dla zainteresowanych stron ze zmiany stosunku parytetowego ich walut, jest zatem jak najbardziej słuszne i sprawiedliwe. Okoliczność ta jest przeto — poza podstawowymi motywami natury politycznej i gospodarczej — dodatkowym czynnikiem, przemawiającym za rozszerzeniem wzajemnych stosunków między krajami demokracji ludowej oraz stosunków między tymi krajami, a ZSRR.

Z doświadczeń radzieckich

ORGANIZACJA OPERACJI KASOWYCH W PRZEDSIĘBIORSTWIE RADZIECKIM*)

Operacje kasowe należą do najbardziej rozpowszechnionych czynności pieniężnych. Mają one miejsce we wszelkiego rodzaju przedsiębiorstwach, organizacjach i innych jednostkach gospodarczych (władze, urzędy, instytucje), przy czym aparat kasowy istnieje w nich i działa niezależnie od takiej lub innej struktury przedsiębiorstwa, niezależnie czy chodzi o przedsiębiorstwo na rozrachunku gospodarczym lub inne.

We wszystkich dużych radzieckich przedsiębiorstwach i zakładach kasy organizacyjne należą do aparatu wydziału finansowego i podlegają kierownikowi tego wydziału. Jednocześnie działalność kasy kontroluje i nadzoruje księgowość przedsiębiorstwa, której kasa co dzień składa raporty sprawozdawcze.

Obecnie obowiązują w zakresie tych czynności „Zasady prowadzenia operacji kasowych“, zatwierdzone uchwałą Rady Ministrów ZSRR z 15.I.1949 r. Nr 153.¹⁾

Podstawowym zagadnieniem w organizacji działalności kasowej jest zapewnienie wysokiego poziomu wszelkich operacji kasowych, dokładności i terminowości ich wykonywania, pełnego i bezwarunkowego bezpieczeństwa środków państwowych, prawidłowego i oszczędnego wykorzystywania pieniądza gotówkowego.

W tym ostatnim zakresie, w szeregu przedsiębiorstw są jeszcze obserwowane pewne niedociągnięcia. Jednym ze sposobów usuwania tych niedociągnięć jest szeroko stosowana wymiana doświadczeń, wzajemne informowanie się przedsiębiorstw o organizacji pracy w zakresie operacji kasowych w przodujących przedsiębiorstwach, gdzie dział operacji kasowych został postawiony na najwyższym poziomie sprawności.

Trzeba przede wszystkim pamiętać, że prawidłowa organizacja pracy przedsiębiorstwa w

zakresie operacji kasowych nie ogranicza się wyłącznie do funkcji samego aparatu kasowego, tj. kasjerów i inkasentów. Wyjątkowo ważne znaczenie ma tu jakość kwartalnych planów kasowych przedsiębiorstwa, przestrzeganie limitów pozostałości pieniądza gotówkowego, terminowe odprowadzanie utargu do banku, skrupulatne i bezwzględne przestrzeganie celowości wydatkowania pieniądza gotówkowego, stałe zmniejszanie obrotów pieniądzem gotówkowym w drodze, coraz szerszego stosowania obrotu bezgotówkowego, zapewnienie terminowego wypłacania płac i innych płatności dokonywanych pieniądzem gotówkowym itd. Powyższymi zagadnieniami organizacyjnymi i ogólnoekonomicznymi powinien zajmować się w jego codziennej pracy wydział finansowy przedsiębiorstwa pod kontrolą jego księgowości.

W Związku Radzieckim przedsiębiorstwa przemysłowe właściwie tylko wydatkują pieniądza gotówkowy i prawie żadnych wpływów pieniądza gotówkowego nie mają. Powyższa okoliczność tym bardziej zobowiązuje pracowników finansowych przedsiębiorstwa do oszczędnego i oględnego obchodzenia się z pieniądzem gotówkowym, do przyspieszania ich obiegu, do zmniejszania przejściowych pozostałości pieniądza w kasach zakładowych. W tym ostatnim zakresie radzieccy pracownicy finansowi i kasjerzy przedsiębiorstwa są aktywnymi współpracownikami Banku Państwa ZSRR w dziedzinie umocnienia obiegu pieniężnego w kraju.

We wszystkich stadiach operacji pieniądzem gotówkowym nie wolno tym pracownikom zapominać o tym co jest istotne, a mianowicie o interesach państwa socjalistycznego, o roli i znaczeniu pieniądza socjalistycznego i jego stałości dla planowej gospodarki socjalistycznej.

PLAN KASOWY I KONTROLA JEGO WYKONANIA

Na czterdzieści pięć dni przed początkiem kwartału objętego planem przedsiębiorstwo składa właściwemu oddziałowi Banku Państwa

*) Na podstawie bezpośrednich materiałów radzieckich opracował M. Orłowski.

¹⁾ Porównaj Doktryna i Problematyka Ekonomiki Radzieckiej Nr 79/50 „Prowadzenie operacji kasowych przez przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje.

ZSRR plan kasowy według wzoru ustalonego przez bank.

Plan ten składa się z czterech części: 1) wpływ (przychód) pieniądza gotówkowego, 2) wypłata (rozchód) pieniądza gotówkowego, 3) obliczenie wypłat z tytułu płac i 4) terminarz wypłat płac.

Część pierwsza, przychodowa, planu kasowego składa się z siedmiu pozycji, a mianowicie: 1) utarg handlowy, 2) utarg z transportu kolejowego, wodnego i powietrznego, 3) komorne i inne płatności komunalne, 4) utarg własnego transportu, 5) utarg przedsiębiorstw widowiskowych, 6) utarg przedsiębiorstw obsługi bytowej oraz 7) inne wpływy.

Pierwszych pięciu pozycji przedsiębiorstwo przemysłowe, a o takim mówimy w tym artykule, nie planuje z racji braku wpływów w tych pozycjach. Komorne i inne płatności komunalne wnoszone są do przyzakładowej kasy banku komunalnego, zorganizowanej przy wydziale mieszkaniowo-komunalnym zakładu, która to kasa codziennie odprowadza cały swój utarg do właściwego oddziału banku komunalnego. Rozpatrywane tu przedsiębiorstwo nie posiada organizacji handlowych, transportowych i widowiskowych, posiadających wpływy gotówkowe. W pozycji „utarg przedsiębiorstw obsługi bytowej” przedsiębiorstwo planuje i faktycznie inkasuje utarg, np. zakładu fryzjerskiego i fotograficznego, pracujących na terenie zakładu i obsługujących wyłącznie pracowników tego zakładu. Wielkość tego utargu jest zgoła niewielka; planowanie tego rodzaju wpływów dokonywane jest na podstawie danych sprawozdawczych o faktycznym utargu w okresie ubiegłym. Tym niemniej przedsiębiorstwo wprowadziło ścisłą kontrolę nad codziennym i całkowitym odprowadzaniem przez zakład fryzjerski i fotograficzny całego utargu do kasy przedsiębiorstwa.

W pozycji „inne wpływy” przedsiębiorstwo planuje przychód w pieniądzu gotówkowym z tytułu zapłaty małych rachunków za produkcję, materiały i usługi (na sumę do 100 rb), a także zapłatę za skierowania (30%)²⁾ i inne sporadyczne wpływy. Zwrot nie wykorzystanych pozostałości sum do wyliczenia nie jest planowany w tej pozycji, ponieważ powyższe wpływy są uwzględniane w odpowiednich pozycjach rozchodowych (wydatki na delegacje służbowe lub wydatki ogólne), zmniejszając sumę tych wydatków. Wielkość pozycji „inne wpływy”

również jest zupełnie nieznaczna w rozpatrywanym typie przedsiębiorstwa radzieckiego. Są one planowane na podstawie danych sprawozdawczych o faktycznych wpływach w okresie ubiegłym. W tych przypadkach, gdy rachunek wystawiony przez zakład może być zapłacony w drodze bezgotówkowej (przelewem bankowym) — wydział finansowy nie dopuszcza do płacenia rachunku gotówką, nawet gdyby nabywca zgadzał się wpłacić pieniądze do kasy zakładu.

Ogólna kwota wpływów pieniądza gotówkowego (nie licząc wpływów z banku, których nie włącza się do części przychodowej planu kasowego) do kasy przedsiębiorstwa przemysłowego jest tak dalece nieznaczna, że Bank Państwa ZSRR nieraz wyraża zgodę na wydatkowanie zaplanowanych wpływów pieniądza na miejscu bez odprowadzania ich do kasy banku.

Decyzja powyższa jest komunikowana corocznie pismem oddziału Banku Państwa, w którym wskazywana jest kwota, jaką zakład co miesiąc może wydatkować z jego utargu. Limit wydatków z utargu, ustalony przez Bank Państwa ZSRR, jest wykazywany w części przychodowej planu kasowego (za sumą): „z ogólnej sumy wpływów wydatkowane jest na miejscu”. Zazwyczaj faktyczne wpływy do kasy zakładu nie przekraczają bankowego limitu wydatków na miejscu. W tych przypadkach, gdy wpływy okazują się większe niż limit — nadwyżka utargu niezwłocznie odprowadzana jest do banku, chociażby kwota tej nadwyżki była nieznaczna.

W celu kontroli wpływów i wydatkowania z utargu obowiązuje w przedsiębiorstwie następujący system: operacyjna i rachunkowa ewidencja przychodu i pozostałości pieniądza gotówkowego w powyżej wskazanych dwóch pozycjach planu kasowego prowadzona jest codziennie narastającymi sumami, bez przerzucania utargu na zmniejszenie wydatków ogólnych zakładu (bowiem wpływy z utargu są wykorzystywane tylko na wydatki ogólne). Skoro tylko kwota utargu zaczyna przekraczać limit miesięczny wydatkowania na miejscu — wydział finansowy odprowadza nadwyżkę do kasy Banku Państwa za dowodem wpłaty, a wpłaty te znajdują swój wyraz w rachunkowej i operacyjnej ewidencji celowego wykorzystania pieniądza gotówkowego, jako rozchodowanie utargu ze zmniejszeniem pozostałości do wysokości limitu. W końcu każdego miesiąca kwota utargu w granicach limitu jest odpisywana (przerzucana jest tzw. „czerwonymi stornami”) na wydat-

²⁾ np. do domu wypoczynkowego.

ki ogólne w drodze zmniejszenia tzw. „czerwonego“ salda (wykazującego przekroczenie wydatków) w pozycji „wydatki ogólne“ lub w drodze zwiększenia tzw. „czarnego“ salda w tej pozycji.

Na początku każdego miesiąca pozostałość w pozycji „utarg“ zaczyna się od zera. Jeżeli w ubiegłym miesiącu wpływy z utargu przekroczyły limit, wówczas kwota pozostałości nie powinna przekraczać utargu z ostatniego dnia ubiegłego miesiąca. Ten utarg powyżej limitu podlega odprowadzeniu do banku w pierwszym dniu miesiąca sprawozdawczego.

Strona rozchodowa planu kasowego składa się z sześciu pozycji, a mianowicie: 1) płace, 2) wypłaty z tytułu ubezpieczeń społecznych, 3) skup artykułów rolnych, 4) skup odpadków, łomu oraz skup inny poza artykułami rolnymi, 5) pożyczki na indywidualne budownictwo mieszkaniowe i 6) wydatki ogólne, na delegacje i inne.

Pozycje 3, 4 i 5 nie są planowane przez przedsiębiorstwo wobec braku u niego odnośnych wydatków. Przedsiębiorstwo wprawdzie udziela pożyczek na budownictwo mieszkaniowe, ale powyższe operacje przechodzą przez jego kasę jedynie tranzytem. Środki pieniężne na ten cel wpływają z banku komunalnego. W dniu nadejścia ich do kasy zakładu są one zaraz wydawane w postaci pożyczek na indywidualne budownictwo mieszkaniowe i wskutek tego nie są włączane do planu kasowego.

Wypłata płac pieniądzem gotówkowym jest planowana na podstawie szczegółowego obliczenia przytoczonego w trzeciej części planu kasowego. Planowy fundusz płac brutto, zatwierdzony dla zakładu na kwartał objęty planem, powiększa się o kwotę płac za drugą połowę miesiąca poprzedzającego kwartał planowany (te bowiem płace faktycznie są wypłacane w pierwszym miesiącu tego kwartału) i zmniejsza się o kwotę płac za drugą połowę ostatniego miesiąca kwartału planowanego (te bowiem płace są wypłacane faktycznie w następnym kwartale).

Skorygowany w ten sposób planowany fundusz płac podlegających wypłaceniu w ciągu planowanego kwartału zmniejszany jest o kwotę potrąceń z płac. Oddzielnie wykazuje się potrącenia z tytułu podatków, z tytułu subskrypcji pożyczki i z tytułu innych potrąceń. Kwota będąca do potrącenia z tytułu podatków i z tytułu subskrypcji pożyczki jest znana wydziałowi finansowemu zakładu z całą dokładnością. Co się tyczy innych potrąceń, są one określane na pod-

stawie średnich danych faktycznych za okresy ubiegłe. Do sumy „innych“ potrąceń konieczne jest włączenie nie tylko przelewów na rzecz innych organizacji, dokonywanych poprzez bank (przelew alimentów czekami rozliczeniowymi na urzędy pocztowe, przelewy na rzecz kasy wzajemnej pomocy, potrącenia z tytułu wdrożonych egzekucyj, kar itp), ale i inne potrącenia zmniejszające zapotrzebowanie na pieniądze gotówkowy (potrącenia z tytułu zbrakowania produkcji, z tytułu złamania lub uszkodzenia narzędzi itp). Fundusz płac brutto, po uwzględnieniu wszystkich potrąceń, odpowiada zapotrzebowaniu na pieniądze gotówkowy do wypłaty płac w przeciągu kwartału. Kwota ta jest dzielona na miesiące i wykazywana po stronie rozchodowej planu kasowego.

W części czwartej planu kasowego miesięczne zapotrzebowanie na pieniądze gotówkowy dla wypłaty płac jest wykazywane na poszczególnych daty w ciągu miesiąca, stosownie do terminów ustalonych w umowie zbiorowej.

Faktyczne pobranie przez zakład pieniędzy na wypłatę płac dokonywane jest w zasadzie na poziomie planu, co świadczy o jakościowo należytych, jego sporządzeniu. Oczywiście jest, że przy przekroczeniu przez zakład programu produkcyjnego fundusz płac może okazać się nieco wyższy od zaplanowanego. Poza tym, w praktyce, mają miejsce niewielkie odchylenia od planowanych kwot potrąceń, przedterminowe otrzymanie części płac przez urlopowiczów, zwolnionych itp. Powyższe rozbieżności jednak między planem i jego wykonaniem w pozycji „płace“ nie pomniejszają pozytywnej roli i poważnego znaczenia zakładowego planu kasowego, stanowiącego ważne ogniwo w zbiorczym planie kasowym Banku Państwa.

Planowanie wypłat zapomóg i rent na rachunek ubezpieczeń społecznych dokonywane jest przez zakład na podstawie doświadczenia, z uwzględnieniem wypłat faktycznych za okresy ubiegłe. W miesiącach jesiennych i zimowych wypłaty powyższe nieco powiększają się, w lecie obniżają się. Większych odchyień między planem i jego wykonaniem w tej pozycji nie obserwuje się. Z reguły wypłata zapomóg i rent przeprowadzana jest jednocześnie z wypłatą płac. Dlatego też zakład otrzymuje pieniądze na ten cel zazwyczaj razem z płacami. Kwota obliczona do wypłaty na rachunek ubezpieczeń społecznych, staje się wiadoma księgowości i wydziałowi finansowemu zakładu dopiero dnia 10 — 11 każdego miesiąca (za miesiąc poprzedni), na pod-

stawie informacji pochodzących z danych zmechanizowanej rachunkowości. Wypłaty na rachunek ubezpieczenia społecznego, do czasu sporządzenia tej informacji, nie mogą być uwzględnione, ponieważ są one włączane do rachunku osobistego każdego pracownika zakładu i do odcinka rozliczeniowego otrzymywanego przy wypłacie robocizny (uposażenia) i czasowo niczym nie różnią się od płac. Z powyższych względów pieniądze gotówkowe otrzymywane przez zakład za poszczególnymi czekami na wypłaty z tytułu ubezpieczenia społecznego, są zaprzysiężywane z początku w tej pozycji, a następnie są zarachowywane (czerwonymi notami memoriałowymi) na pozycję „płace”. Wypłatę środków na płace i na rachunek ubezpieczeń społecznych uwzględnia się bezimiennie jako wydatek w pozycji „płace”. Po otrzymaniu informacji wydziału rozliczeniowego buchalterii o faktycznie zarachowanej kwocie wypłat z tytułu ubezpieczenia socjalnego za miesiąc ubiegły wydział finansowy porównuje tę kwotę z tą, jaka była otrzymana z Banku Państwa na ten cel. Z reguły, kwota faktycznie zarachowana była nieco większa od otrzymanej z Banku Państwa i przeniesionej do pozycji „płace”. Różnicę wydział finansowy otrzymuje dodatkowo z Banku Państwa i dodatkowo przenosi ją na płace, zamykając rozliczenia z tytułu wypłat na rachunek ubezpieczenia społecznego za ubiegły miesiąc. W tych nadzwyczaj rzadkich przypadkach, gdy faktycznie zarachowana kwota wypłat na rachunek ubezpieczenia społecznego okazuje się mniejsza od otrzymanej z Banku Państwa na ten cel — różnicę odpisuje się odwrotnie niż w przypadku poprzednim na pozycję „ubezpieczenia społeczne” lub zalicza się na rachunek wypłat za miesiąc bieżący.

Opłacenie wydatków ogólnych, na delegacje i innych wydatków jest wykazywane w planie kasowym w pozycji ogólnej, a w ewidencji księgowej i operacyjnej kasowych operacji zakład zamieszcza wydatki na delegacje w jednej pozycji, a wydatki ogólne i inne wydatki — w drugiej. Określenie planowanego zapotrzebowania na pieniądź gotówkowy na te cele dokonywane jest przez wydział finansowy na podstawie zatwierdzonych preliminarzy, doświadczenia z praktyki przedsiębiorstwa i na podstawie danych sprawozdawczych za okresy ubiegłe. Z ogólnej kwoty pieniądza gotówkowego, planowanej w tej pozycji, wyłącza się utarg wydatkowany na miejscu, a pozostała część podlega pobraniu z Banku Państwa.

Wydział finansowy i księgowość zakładu jak najściślej przestrzegają ażeby nie dopuścić do wypłat na wydatki na delegacje służbowe, wydatki ogólne z pieniędzy otrzymywanych z banku na inne cele. Poza tym wydział finansowy skrupulatnie kontroluje celowość wypłat pieniądza gotówkowego, ogranicza te wydatki do rzeczywiście niezbędnych. Zaliczki na wydatki na delegacje służbowe są udzielane w granicach ścisłego obliczenia, jakie sporządza księgowość na odwrotnej stronie kopii delegacji służbowej, która jednocześnie służy jako kasowe zlecenie rozchodowe. Zaliczki na wydatki ogólne i inne są wydawane ograniczonemu kołu osób zobowiązanych do wyliczenia, przy czym tylko na takie wydatki, jakie nie mogą być zapłacone w drodze bezgotówkowej.

Każda osoba zobowiązana do wyliczenia się z otrzymanych kwot pieniądza gotówkowego zaznajamia się z zasadami wydatkowania dawanych do wyliczenia kwot, ustalonymi w przedsiębiorstwie. Stosownie do tych zasad:

1. Niedozwolone jest przekazywanie innej osobie danych do wyliczenia kwot jak również dokumentów pieniężnych,

2. Osoby zobowiązane do wyliczenia muszą rozliczyć się a) na drugi dzień po powrocie z delegacji i b) w przeciągu pięciu dni z zaliczki otrzymanej na inne wydatki,

3. Nierozchodowana pozostałość pieniędzy musi być oddana do kasy zakładu w dniu złożenia sprawozdania,

4. Osobom, mającym zadłużenie z tytułu sum do wyliczenia, nie wolno wydawać nowych kwot pieniężnych,

5. Kwoty do wyliczenia są wydawane jedynie na podstawie zezwalającej na to dekretacji kierownika wydziału, w którym pracuje współpracownik, otrzymujący zaliczkę do wyliczenia się oraz dekretacji kierownika wydziału finansowego.

Wydział finansowy uważnie i stale śledzi terminowe przedstawianie sprawozdań i pełne zlikwidowanie sum do wyliczenia, stosując ostre sankcje w stosunku do osób nie wyliczających się z udzielonych im kwot pieniądza gotówkowego. W rezultacie powyższych środków w przedsiębiorstwie radzieckim nie ma ani zaglęży ani też nierealnych, fikcyjnych kwot zadłużenia osób obowiązanych do wyliczenia się, a ogólna suma zadłużenia z tego tytułu stanowi w bilansie wielkość minimalną, pomimo wielkich rozmiarów i różnorodności warunków działalności gospodarczej przedsiębiorstwa.

Absolutna zresztą suma wydatków ogólnych i innych przedsiębiorstwa, dokonywanych pieniędзем gotówkowym, jest zgoła nieznaczna. Główną część tych wydatków stanowią opłaty za drobne wysyłki produkcji przedsiębiorstwa przesyłkami bagażowymi i pocztą lotniczą, opłaty za korespondencję pocztowo-telegraficzną, za przejazdy po mieście (autobusy, taksówki itp).

Zapłata rachunków za materiały dokonywana jest gotówką tylko do kwoty 100 rb, ponieważ Bank Państwa przyjmuje do inkasa rachunki na kwotę powyżej 100 rb.

Poza wyżej wymienionymi wydatkami przedsiębiorstwo prowadzi odrębnie ewidencję operacyjną kasowych w zakresie wypłacania premii z funduszu dyrektorskiego i z funduszu związkowego współzawodnictwa socjalistycznego, jak również wypłaty z tytułu wynagrodzenia autorskiego, za wynalazki i projekty racjonalizatorskie. Wypłaty te stanowią dość poważną kwotę (zwłaszcza premie z funduszy specjalnych), jednakże nie są one w ogóle przewidziane w schemacie planu kasowego. W porozumieniu z Bankiem Państwa przedsiębiorstwo wykazuje tego rodzaju wydatki w pozycji „inne rodzaje zapłaty za pracę” (w trzeciej części planu kasowego), chociaż w istocie rzeczy nie mają one żadnego związku z funduszem płac, nie są obciążone podatkami i nie mogą być wykazywane razem z płacami celem uniknięcia zamieszania w ewidencji i kontroli operacyjnej kasowych.

Planowanie tych kwot zakład przeprowadza na podstawie danych z doświadczenia i danych sprawozdawczości wydziału finansowego oraz danych biura racjonalizacji i wynalazczości.

Kontrola wykorzystania pieniądza gotówkowego z punktu widzenia celowości i przeznaczenia prowadzona jest w przedsiębiorstwie w drodze wykorzystywania w tym celu dziennika rejestracji kasowych zleceń przychodowych i rozchodowych. Codziennie wyprowadzane są salda pieniędzy gotówkowych dla każdego rodzaju ich celowego przeznaczenia.

Codziennie rano księgowość podaje wydziałowi finansowemu notatkę informującą o saldzie pieniądza gotówkowego w kasie przedsiębiorstwa według załączonego wzoru.

Jednocześnie wydział rozliczeniowy księgowości daje wydziałowi finansowemu wniosek na pieniądze gotówkowe konieczne dla zapłacenia uposażeń urlopowiczom i osobom zwolnionym, wydział ogólny księgowości daje wniosek o wy-

Pozostałość na dzień 4 maja 1951 r.

1. Płace	rb 5.794,74
2. Ubezpieczenia społeczne	„ 710,35
3. Delegacje służbowe	„ 3.875,62
4. Wydatki ogólne	„ 3.001,74
5. Premie z funduszy specjalnych	„ 1.520,41
6. Utarg	„ 406,40
7. Biuro racjonalizacji i wynalazczości	„ 79,02
razem	„ 15.309,26

Zastępca Głównego Księgowego (—)

płacenie premii i o wypłaceniu należności biura racjonalizacji i wynalazczości, jak również przekazuje kopie delegacji służbowych z obliczeniami-kwoty zaliczkowanej na każdą delegację. Każdy z zainteresowanych wydziałów gospodarczych (wydział zaopatrzenia, ekspedycja, wydział transportu, wydział gospodarczo-administracyjny i inne) daje wnioski na potrzebne mu sumy na wydatki ogólne i inne. Wydział finansowy sprawdza wszystkie powyższe wnioski na pieniądź gotówkowy, zestawia je według celowego ich przeznaczenia, bierze pod uwagę będące do dyspozycji salda i zabezpiecza otrzymanie z banku niezbędnych dla przedsiębiorstwa na odpowiadający dzień ilości pieniędzy gotówkowych stosownie do ich celów i charakteru.

W toku dokonywanych już wypłat kierownik kasy (starszy kasjer) i księgowy, prowadzący dziennik rejestracji zleceń kasowych, śledzą rozchód pieniądza gotówkowego nie dopuszczając do przekroczenia wydatków.

Do niedawna niektóre przedsiębiorstwa ra-dzieckie nie mieściły się w ustalonym przez bank limicie pozostałości pieniędzy gotówkowych w kasie. Limit powyższy był oczywiście niewystarczający przy tym, pieniądze były wydawane przez bank z reguły bardzo późno i dostarczane do kasy zakładu późno, w końcu dnia lub nawet po zakończeniu pracy, co powodowało powiększenie pozostałości kasowych z przyczyn od przedsiębiorstwa niezależnych.

Już jednak od 1949 r. przedsiębiorstwa radzieckie uzyskały znaczne powiększenie limitu pozostałości kasowych. Jednocześnie bardzo udoskonalila się i polepszyła praca banku w zakresie terminowej realizacji czeków przedsiębiorstwa. Wszystko to pozwoliło na zlikwidowanie przypadków przekraczania limitu pozostałości kasowych. W dniu, gdy zakład nie wypłaca z kolejnej listy płac, pozostałości pieniądza gotówkowego nie przekraczają limitu bankowego.

PRACA OPERACYJNA APARATU KASOWEGO

Kasa zakładu podlega organizacyjnie kierownikowi finansowego wydziału przedsiębiorstwa, w naszym przypadku, przemysłowego. Zespół (etat) kasy składa się z kierownika kasy (starszego kasjera), dwóch kasjerów — płatników i jednego inkasenta. Praca kasy jest ściśle scentralizowana. Wszelkie operacje kasy są dokonywane wyłącznie przez kasjerów etatowych, bez posilkowania się tu pracownikami z oddziałów fabrycznych. Wypłata zaliczek na rachunek płacy za pierwszą połowę miesiąca i wypłata płac w ostatecznym rozliczeniu za drugą połowę miesiąca przeprowadzana jest w oddziałach fabrycznych i w warsztatach w czasie pracy, ale z minimalnymi stratami czasu dla robotników i produkcji. Wszystkie warsztaty i oddziały fabryczne podzielone są na cztery kolejności i każda wypłata płac dokonywana jest w przeciągu czterech dni (6, 7, 8 i 9 a w ostatecznym rozliczeniu 21, 22, 23 i 24 — zaliczki). Wszystkie płace wypłacają, w zasadzie, dwaj kasjerzy — płatnicy. Starszy kasjer wypłaca jedynie płace administracji przedsiębiorstwa, wydziałowi kontroli technicznej i dwóch — trzech warsztatów. W rezultacie, jak widzimy, kasjerzy — płatnicy zajęci są osiem dni roboczych wydawaniem płac (od 6 rano do 8 wieczorem), sześć dni sortowaniem, sprawdzaniem i przygotowywaniem pieniędzy, porządkowaniem dokumentów i sporządzaniem sprawozdań, pięć dni mają wolne na przygotowanie wypłat w dniach ich płatności, pozostałe pięć, sześć dni w miesiącu wypełniają im rozmaite prace o charakterze kasowym, inkasowym i księgowym, według wskazówek i zaleceń kierownika wydziału finansowego.

Starszy kasjer otrzymuje stały dodatek. W okresie, w jakim zajmuje się wypłatą z kolejnej listy płac, starszy kasjer przestaje pobierać uposażenie za czas pracy i otrzymuje od sztuki za każdy zapłacony przez niego odcinek rozliczeniowy lub zaliczkowy. Praca kasjerów — płatników opłacana jest od sztuki według stawek zatwierdzonych przez wydział pracy i płac oraz przez dyrektora przedsiębiorstwa. Inkasent zakładu nie zajmuje się w ogóle wypłatą pieniędzy. Praca jego w zakresie pieniądza gotówkowego polega na otrzymywaniu pieniędzy z banku na podstawie czeku i na dostarczeniu pieniędzy do kasy zakładu. Oprócz tego inkasent otrzymuje z kasy zakładowej, celem następnego oddania do banku, pieniądze gotówkowe z utargu przekraczającego limit i zdeponowanych (niewypła-

conych) płac, a także otrzymuje te pieniądze dla opłacenia drobnych przekazów pocztowych, dla wykupywania drobnych przesyłek za zaliczeniem i dla dokonywania innych analogicznych wydatków.

Inkasent otrzymuje od kasy oszczędności i dostarcza do kasy przedsiębiorstwa obligacje pożyczek państwowych, a także przeprowadza zmianę pieniędzy oraz wymianę uszkodzonych znaków pieniężnych na dobre. Poza tym praca inkasenta nie jest bezpośrednio związana z operacjami kasowymi.

Starszy kasjer prowadzi książkę kasową, sporządza codziennie raporty kasowe, prowadzi książkę ewidencji pieniędzy wydanych kasjerom — płatnikom, prowadzi ewidencję papierów wartościowych (obligacji pożyczek państwowych, skierowań bezpłatnych do domów wypoczynkowych, sanatoriów itp.) oraz prowadzi ewidencję metalów szlachetnych i półszlachetnych. Starszy kasjer wykonuje wszystkie przychodowe i rozchodowe operacje kasowe pieniędзем gotówkowym, papierami wartościowymi oraz metalami szlachetnymi i półszlachetnymi, przechowuje powyższe wartości i odpowiada za ich całość i bezpieczeństwo.

Starszy kasjer, każdy kasjer — płatnik i inkasent mają swoje specjalnie urządzone miejsca pracy w pomieszczeniu kasy centralnej przedsiębiorstwa, w postaci oddzielnych kabin. Każdy kasjer ma swoją pieczęć z jego numerem („1“, „2“, „3“). Numer ten wywieszony jest nad okienkiem kabiny odnośnego kasjera. Pieczęćki są używane przy likwidacji zapłaconych dokumentów, przy czym na podstawie numeru w tekście odbitej pieczęćki można z łatwością ustalić, jaki właśnie kasjer przeprowadził odnośną wypłatę pieniędzy.

Każdy kasjer — płatnik ma specjalnie urządzone skrzynkę — walizkę dla pieniędzy, dokumentów, pieczęćki itp. Przy wychodzeniu kasjera — płatnika do oddziału fabrycznego oraz z jednego oddziału do drugiego ustalony jest tryb eskortowania kasjera przez specjalne osoby wyznaczone w tym celu przez kierownika oddziału, do którego idzie kasjer. Centralna kasa przedsiębiorstwa zabezpieczona jest uzbrojoną strażą, a urządzenie jej ma specjalną sygnalizację. Pomieszczenie kasy ma ogniotrwałe szafy i kasetki, telefon oraz jest jasno oświetlone. Po skończonym dniu pracy drzwi tej kasy są opieczętowywane. Pieczętowanie i zdejmowanie pieczęci lakowych należy do starszego kasjera i do-

konywane jest w obecności kierownika straży oraz stwierdzane w drodze zapisu w specjalnej książce. Dostarczanie pieniędzy z banku do zakładu odbywa się wyłącznie samochodami eskortowanymi przez uzbrojoną straż.

Powyższe środki zapewniają należyte bezpieczeństwo pieniędzy i innych wartości przechowywanych w kasie lub znajdujących się w rękach kasjerów - płatników i inkasenta zakładu.

Starszy kasjer przechowuje wzory podpisów osób mających prawo pierwszego i drugiego podpisu na dokumentach kasowych. Prawo pierwszego podpisu ma tylko dyrektor zakładu i kierownik wydziału finansowego. Prawo drugiego podpisu ma główny księgowy i jego zastępca. W przypadku braku pierwszego lub drugiego podpisu—dokument kasowy nie jest przyjmowany do wykonania. Wyjątek stanowią dokumenty rozliczeniowe i zlecenia zaliczkowe rozliczeniowego wydziału księgowości na wypłatę płac deponentom (pracownikom, którym z powodu ich nieobecności nie wypłacono płac), urlopowanym i zwalnianym. Powyższe dokumenty podpisuje jedynie osoba rozliczająca się i kierownik wydziału rozliczeniowego, którego podpis znany jest starszemu kasjerowi na podstawie wzoru złożonego u niego. W końcu każdego dnia pracy księgowość zestawia zbiorcze kasowe zlecenie rozchodowe na zapłatę wszystkich dokumentów wydziału rozliczeniowego za ubiegły dzień, przy czym to zbiorcze zlecenie zaopatrzone jest w zwykłym trybie dwoma podpisami, a zapłatę każdego poszczególnego dokumentu przeprowadza starszy kasjer na podstawie podpisów wydziału rozliczeniowego.

Wypłata płac i wszystkie inne operacje rozchodowe i przychodowe są przeprowadzane przez kasę zakładu nie na podstawie wykazów (zestawień), lecz na podstawie poszczególnych, indywidualnych dokumentów rozchodowych i przychodowych (zleceń, not, dokumentów rozliczeniowych). Wyjątek stanowią tu masowe wypłaty premii z funduszy specjalnych w tych przypadkach, gdy na podstawie decyzji dyrektora przedsiębiorstwa kierownicy oddziałów fabrycznych i wydziałów zakładu samodzielnie rozdzielają wyznaczoną do ich dyspozycji kwotę premii między robotników i pracowników inżynierjno-technicznych oddziału fabrycznego lub wydziału. W tych przypadkach oddziały fabryczne i wydziały sprzedają wykazy premii z wymienieniem nazwiska, stanowiska, numeru klasyfikacyjnego i kwoty premii.

Wykazy te sprawdza księgowość, zaopatrywane są one w dwa podpisy i następnie oddawane są do wypłaty do kasy. Na faktycznie wypłaconą kwotę każdego wykazu wystawia się oddzielne kasowe zlecenie rozchodowe, zaopatrywane w dwa podpisy. Potwierdzenie z odbioru pieniędzy dokonywane jest na wykazie przy każdej poszczególniej kwocie. Niewypłacone z wykazu kwoty są później wydawane już za każdorazowym zleceniem kasowym.

Płace są obliczane przez wydział rozliczeniowy księgowości centralnie dla całego przedsiębiorstwa na podstawie dokumentów pierwsiastkowych (poszczególnych zleceń, akt, zleceń wypłat dodatkowych, wykazów itp.), przedkładanych przez oddziały fabryczne i wydziały, sprawdzonych i wizowanych w trybie ustalonym w danym przedsiębiorstwie. Powyższe dokumenty pierwsiastkowe są opracowywane w „fabryce zmechanizowanej rachunkowości” obsługującej odnośny zakład i są zestawiane następnie według oddziałów fabrycznych i wydziałów, według rodzajów płatności lub w innym układzie (przekroju), jaki jest konieczny dla ewidencji i kontroli.

Obliczona dla każdego pracownika zakładu płaca, premia z funduszu płac i inne rodzaje wypłaty za pracę, a także wypłaty z tytułu ubezpieczenia społecznego oraz wszelkie rozliczenia z tytułu zaliczek, podatków, pożyczek oraz innych potrąceń są zapisywane przez wydział rozliczeniowy na osobisty rachunek odnośnego pracownika. Powyższy rachunek osobisty jest prowadzony w postaci książeczki przygotowanej na cały rok, z dwoma perforowanymi odcinkami i grzbietem. Wypełnianie odcinków następuje przez kalkę w trzech egzemplarzach. Pierwszy egzemplarz, drukowany w kolorze czarnym, wydział rozliczeniowy oddaje do kasy przedsiębiorstwa wraz z wykazem zbiorczym całego oddziału fabrycznego lub wydziału. Drugi egzemplarz drukowany w kolorze czerwonym, oddawany jest do oddziałów fabrycznych i wydziałów celem doręczenia robotnikom (pracownikom) za pokwitowaniem w specjalnym dzienniku.

Przy wpłacaniu płacy zarobkowej kasjer doręcza pracownikowi czarny egzemplarz a odbiera od niego czerwony egzemplarz z pokwitowaniem odbioru pieniędzy (system wymiany odcinków). Wypłata zaliczek na rachunek płacy dokonywana jest na podstawie jednorazowych zleceń wydawanych przez wydział rozliczeniowy i rozdzielanych następnie robotnikom i pra-

cownikom oddziałów fabrycznych i wydziałów zakładu. Do kasy w tym ostatnim przypadku kierowane są jedynie wykazy podpisane przez kierownika wydziału rozliczeniowego i kierownika wydziału finansowego. Według tych wykazów kasjerzy segregują zapłacone przez nich zlecenia zaliczkowe i zaznaczają kwoty niewypłacone. Niewypłacone kwoty z dowodów rozliczeniowych wydział rozliczeniowy zapisuje w rozliczeniu końcowym na rachunek deponenta niepodjętej płacy na podstawie czarnych egzemplarzy odcinków zwracanych przez kasjerów, łącznie z zapłaconymi czerwonymi egzemplarzami odcinków.

Niewypłacone zaliczki nie są zapisywane na rachunek płac niepodjętych (zdeponowanych), ponieważ zwiększają one automatycznie kwoty wypłat w końcowym rozliczeniu, jako że niewypłacona zaliczka nie jest księgowana na rachunku osobistym pracownika. Ten system rachunkowości i wypłaty płac praktykowany w szeregu przedsiębiorstw radzieckich zdał pomyślnie egzamin. Natomiast system wypłat na podstawie wykazów (list) połączony jest z szeregiem poważnych niedogodności, wykazy brudzą się, uszkadzają, powstaje szereg pomyłek i nieporozumień, zaistnieje łatwość nadużyć.

Praktyka radzieckich przedsiębiorstw uważa natomiast, że przedstawiony powyżej system wypłat na podstawie odcinków rozliczeniowych (z wymianą czarnych egzemplarzy odcinków na czerwone) i na podstawie zleceń jest najlepszy i najbardziej postępowy.

Na początku dnia pracy starszy kasjer składa w księgowości raport o pracy kasy w dniu poprzednim z załączeniem wszystkich dokumentów przychodowych i rozchodowych. Rachunek bilansowy „kasa” jest prowadzony przez księgowość „a jour”.

Od czasu do czasu księgowość razem z wydziałem finansowym przeprowadza niespodziewaną rewizję kasy, której rezultaty są protokołowane. Trzeba tu stwierdzić, że przypadki poważniejszego manka, a tym bardziej nadużyć są w radzieckiej praktyce kasowej przedsiębiorstw nader rzadkie. Świadczy to o uczciwości i wysokich kwalifikacjach personelu kasowego, a także o właściwej organizacji ewidencji i kontroli operacji kasowych. Wszyscy kasjerzy składają zobowiązania w przedmiocie materialnej odpowiedzialności, wszyscy kasjerzy są szczegółowo i dokładnie instruowani o metodach i trybie ich pracy, obznajmieni z „Zasadami o warunkach pracy i płacy kasjerów od sztuki”.

Poprzez kasę niektórych przedsiębiorstw radzieckich przechodzą wielomilionowe środki pieniężne. Nie tylko przy tym w dni kolejnej wypłaty zarobków, ale i w pozostałe dni są codziennie wypłacane z kasy zakładu poważne kwoty na rozmaite cele. Zobowiązuje to pracowników kasy i kierownika wydziału finansowego do stałego wnikania we wszystkie szczegóły operacji kasowych, do wysiłków i starań o daleko posuniętą dokładność ich wykonywania oraz zobowiązuje ich do zapewnienia nieprzerwanego i niezakłócanego zaopatrywania przedsiębiorstwa w pieniądze gotówkowe.

Praktyka wskazuje, że w tych przedsiębiorstwach, w których płace nie są w terminie wypłacane, w których często zdarzają się przypadki przerw w uzupełnieniu kasy pieniędzmi gotówkowymi na płace, na delegacje służbowe, na wydatki ogólne i na inne cele, — znaczna część dnia pracy kierownika wydziału finansowego przechodzi na nieprodukcyjne a nie kończące się rozmowy, spory, na wysłuchiwanie słusznych skarg i narzekań pracowników itp.

W dobrze zorganizowanym przedsiębiorstwie płace zarobkowe są wypłacane punktualnie w terminach przewidzianych umową zbiorową. Codzienne zapotrzebowanie zakładu na pieniądze gotówkowe zapewnione jest w pełni i bez zakłóceń. Jedynie w rzadkich przypadkach kasa wstrzymuje wypłatę pieniędzy na te lub inne cele z reguły z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa. Wszystko to uwolniło kierownika wydziału finansowego od konieczności tracenia czasu na rozstrzyganie zagadnień operacyjnych kasy i usunęło nieporozumienia związane z zakłóceniami w operacjach kasowych.

Sytuacja finansowa dobrze zorganizowanego przedsiębiorstwa radzieckiego pozwala mu pracować bez przeterminowanego zadłużenia w banku i wobec dostawców, przy jednoczesnym posiadaniu swobodnych środków pieniężnych na rachunku rozliczeniowym. Ta sytuacja ułatwia oczywiście również i pracę w zakresie obrotów pieniądzem gotówkowym.

Wysoka jakość planu kasowego, przedstawianie bankowi wyczerpujących i ścisłych danych dotyczących obliczenia płac i zakresu wykonania planu produkcji, umotywowane wnioski na potrzebny przedsiębiorstwu pieniądź gotówkowy, zabezpieczenie na czas środków na rachunku rozliczeniowym — wszystko to również sprzyja punktualnemu uzupełnianiu kasy zakładu.

Wreszcie właściwa organizacja, uregulowany tryb i skrupulatna kontrola wszystkich operacji kasowych, przeprowadzanych w przedsiębiorstwie, zapewniają oszczędne i jednocześnie całkowite oraz szybkie płaćenie wszelkich dokumentów należycie sporządzonych, przedkłaćanych w kasie zakłaćdu.

ZASADY PRACY KASJERÓW-PŁATNIKÓW I INKASENTÓW W RADZIECKIM ZAKŁADZIE PRZEMYSŁOWYM

Jak juć zaznaczylićmy powyćzej kasjerzy - płaćnicy sć etatowymi pracownikami wyćdziału finansowego zakłaćdu i podlegają słućbowo bezpoćrednio kierownikowi kasy, tj. starszemu kasjerowi.

Do obowiaćzków kasjerów - płaćników nalećży:

a) przeliczenie i przygotowanie pienićdzy do wypłaćty, otrzymywanych do wyliczenia od kierownika kasy;

b) sprawdzenie zgodnoćci sumy i iloćci dokumentów płaćniczych z wykazami wyćdziału rozliczeniowego oddzićlnie dla kaćdego oddzićlu fabrycznego;

c) wypłaćcanie pienićdzy w oddzićlach fabrycznych i wyćdziałach, jak równieć w pomieszczeniu centralnej kasy (dopłaćty) na dokumenty wyćdziału rozliczeniowego. Przy płaćceni u płaćc w końcowym rozliczeniu (za drugą połowę miesiaćca) kasjerzy - płaćnicy wydają razem z pienićdzmi kopie odcinków rozliczeniowych, sprawdzając te odcinki z pierwszymi egzemplarzami odcinków, otrzymywanymi w zamian od robotników. Kasjerzy obowiaćzani sć wydawaćc pienićdze tylko tej osobie, której odnoćna suma nalećży się, lub na podstawie formalnego upowaćżnienia tej osoby, z obowiaćżkiem w tym ostatnim przypadku sprawdzenia dowodu osobistego i przepućstki zakłaćdu. Kasjerzy obowiaćzani sć równieć sprawdzać zaistnienie na płaćconych dokumentach pokwitowania odbiorcy ze wskazaniem kwoty otrzymywanych pienićdzy. Kasjerzy - płaćnicy nie mają prawa dokonywać wypłaćt za poćrednictwem innych osób ani nawet do jednych rćk dla kilku osób;

d) sporządzanie raportów oddzićlnie dla kaćdego oddzićlu fabrycznego i dostarczanie ich z uporząćdowanymi załączonymi dokumentami do wyćdziału rozliczeniowego, a pozostałoćci niewypłaćconych pienićdzy do kasy zakłaćdu;

e) w dni pracy wolne od obowiaćzków wskazanych w pkt. a) i pkt. d) kasjerzy - płaćnicy wy-

konują różnego rodzaju prace o charakterze kasowym i inkasowym stosownie do zleceń kierownika kasy lub kierownika wyćdziału finansowego.

Kasjerzy - płaćnicy ponoszą wobec przedsićbiorstwa pełną materialną odpowiedzialnoćć za całoćć i bezpieczećstwo powierzonych im kwot a takćże za prawidłowoćć wypłaćt pienićdzy gotówkowych, tj. zgodnoćć ich z powyćzej podanymi zasadami. Pomyłki przy obliczaniu i manca, mogące wyniknąć z jakichkolwiek przyczyn, sć pokrywane całoćkowicie przez kasjera - płaćnika, który je zawinił.

Podziaćl pracy mićdzy kasjerami - płaćnikami oraz przyćdzielenie ich do obsłućgi okrećślonych oddzićłów fabrycznych itp. ustala kierownik kasy a zatwierdza kierownik wyćdziału finansowego.

Ogólny miesiaćczny czas pracy kasjera płaćnika nie moćże przekraczać 200 godzin (przy 25 roboczych dniach w miesiaćcu).

Cała praca kasjerów-płaćników omówiona powyćzej opłaćcana jest od sztuki przy stawce x kopiejek za kaćdy faktycznie zapłaćcony przez odnoćnego kasjera dokument wyćdziału rozliczeniowego, przy normie opłaćconych x dokumentów w ciagu miesiaćca. Powyćsza stawka i metoda okrećślenia zarobku dotyczy wszystkich rodzajów prac kasjerów-płaćników.

Iloćć faktycznie zapłaćconych przez odnoćnego kasjera - płaćnika dokumentów (na zaliczki i w końcowym rozliczeniu) poćwiadcza kierownik kasy i kierownik wyćdziału rozliczeniowego nie poćźniej jak 29 kaćdego miesiaćca. Na podstawie powyćższego kierownik wyćdziału finansowego zatwierdza dla kaćdego kasjera - płaćnika kwotę akordowego zarobku za miesiaćc ubiegły, stosownie do iloćci zapłaćconych dokumentów.

We wszystkich tych poszczególnych przypadkach, gdy istniejący zespół kasjerów - płaćników nie jest w stanie zapewnić swoimi siłami terminowego przeprowadzenia kolejnej wypłaćty zarobków, np. z powodu zdekompletowania zespołu kasjerów - płaćników itp. — kierownik wyćdziału finansowego ma prawo powierzyć tę pracę innym pracownikom zakłaćdu (mićdzy innymi i kierownikowi kasy) na warunkach zapłaćty od sztuki po x kopiejek za kaćdy zapłaćcony przez nich dokument wyćdziału rozliczeniowego, z jednoczesnym przejćsciem z systemu płaćcy za czas pracy, jećżeli ta praca wykonywana jest w okrećślonym czasie.

Za pracę odnośnie przyjmowania, przechowywania i wydawania metali szlachetnych i półszlachetnych, nie wchodzącą w zakres obowiązków pracowników kasowych, kierownik wydziału finansowego ma prawo wypłacać ryczałt do wysokości x rb miesięcznie temu pracownikowi kasy, któremu tę sprawę powierzono.

Inkasent jest etatowym pracownikiem wydziału finansowego i podlega służbowo bezpośrednio kierownikowi tego wydziału.

Do obowiązków inkasenta należą:

a) odbiór w banku pieniędzy na wypłatę płac, premii, zasiłków chorobowych, na wydatki ogólne i inne potrzeby, dostarczenie tych pieniędzy do przedsiębiorstwa i oddanie ich do kasy przedsiębiorstwa za dowodem (notą) przychodową;

b) odbiór z kasy zakładu, dostarczenie do kasy banku i oddanie do kasy banku na podstawie blankietu wkladowego pieniędzy w trybie wpłacania kwot do depozytu, utargu itp. na podstawie dowodów rozchodowych przedsiębiorstwa;

c) załatwianie przekazów pocztowych i telegraficznych poprzez urzędy pocztowe na zlecenie wydziału finansowego tak pieniędzmi gotówkowymi jak i książeczkami rozliczeniowymi.

d) oddawanie do właściwego miejscowego oddziału Banku Państwa i do lokalnego Biura Wzajemnych Rozrachunków wszelkiego rodzaju dokumentów rozliczeniowych i sprawozdawczych przedsiębiorstwa, jak: zleceń, czeków, wykazów żądań płatniczych, informacji operacyjnych, wniosków, zobowiązań itd. oraz załatwianie w bankach wszystkich tych czynności wydziału finansowego;

e) odbiór z banku i dostarczanie wydziałowi finansowemu wyciągów z wszelkich rachunków przedsiębiorstwa w banku, wypisów, dokumentów rozliczeniowych, kopii zapłaconych zleceń, informacji o poszczególnych pozycjach rachunku bankowego i innych dokumentów.

Inkasent ponosi wobec przedsiębiorstwa pełną odpowiedzialność materialną za całość i bezpieczeństwo powierzonych mu wartości.

Praca inkasenta opłacana jest od sztuki według następujących stawek:

a) za odbiór, dostarczenie i oddanie pieniędzy po x kopiejek za każdych 1000 rb przy normie miesięcznego obrotu x tysięcy rubli;

b) za wszelką pozostałą pracę, wyżej wymienioną, inkasent otrzymuje po x kopiejek za każdy z następujących dokumentów załatwionych przez niego w banku: чеки (gotówkowe i rozliczeniowe), zlecenia o odpisanie pieniędzy z rachunków bieżących, rozliczeniowych i specjalnych przedsiębiorstwa, pokwitowań stwierdzających wpłacenie pieniędzy na rachunki przedsiębiorstwa, całkowite lub częściowe odmowy akceptowania faktur wystawionych na odnośne przedsiębiorstwa (w których inkasent pracuje) oraz wykazy (listy) żądań płatniczych oddawane przez przedsiębiorstwo do inkasa do banku i do Biura Wzajemnych Rozrachunków. Również i tu ustalona jest określona norma miesięczna (... sztuk) takich dokumentów. Żadne dokumenty innego rodzaju, oddawane lub otrzymywane przez inkasenta, poza wyżej wyliczonymi, nie są przyjmowane do obliczania jego płacy akordowej.

Powyższe stawki i metody określania wynagrodzenia za pracę dotyczą wszystkich rodzajów pracy inkasenta.

Kwoty pieniężne otrzymane i dostarczone przez inkasenta w każdym miesiącu z banku i do banku poświadczą kierownik kasy, a ilość dokumentów załatwionych przez inkasenta w bankach i podlegających zapłaceniu według stawek akordowych poświadczą urzędnik wydziału finansowego, a na tej podstawie kierownik wydziału finansowego zatwierdza kwotę akordowego wynagrodzenia inkasenta za każdy miesiąc.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Kazimierz Madura

Rozliczenia za dostawy, usługi i roboty w świetle Uchwały Prezydium Rządu Nr 877 z 12 grudnia 1951 r.

Obowiązująca od dnia 1 lipca 1947 r. Uchwała KERM z dnia 20 maja 1947 r. w sprawie rozliczeń za dostawy i usługi między przedsiębiorstwami państwowymi lub pod zarządem państwowym oraz pomiędzy tymi przedsiębiorstwami a jednostkami budżetu państwa i Zw. Gosp. Spółdz. RP „Społem” — była pierwszym krokiem w kierunku uregulowania rozliczeń za dostawy i usługi. W szczególności uchwała m. in.:

- 1) wyeliminowała możliwość udzielania przez odbiorców (nabywców) zaliczek dostawcom, czyli wzajemne dofinansowywanie się dostawców i nabywców niezdrowym kredytem handlowym, demobilizującym przedsiębiorstwa;
- 2) wprowadziła system obowiązkowych rozliczeń za pośrednictwem inkasa bankowego;
- 3) przyczyniła się do wzmocnienia finansowej i płatniczej dyscypliny w przedsiębiorstwach i
- 4) wprowadziła kontrolę banków nad rozliczeniami z tytułu faktur.

Wyżej wspomniana Uchwała KERM stanowiła w minionym okresie cztero-i półletnim niejako wytyczne ramowe, uzupełniane w miarę rozwoju gospodarki narodowej tak w kierunku ilości uczestników, jak też rodzaju rozliczeń.

Na tle dynamicznego rozwoju gospodarki narodowej w okresie planu sześcioletniego oraz zmiany systemu finansowego zaistniała konieczność dalszego pogłębienia dyscypliny rozliczeń, czego wyrazem jest Uchwała Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki społecznej.

Głównym założeniem wymienionej Uchwały Prezydium Rządu, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1952 r. było uzyskanie przez racjonal-

ną organizację rozliczeń przyspieszenia obrotu towarowego, wzmocnienia rozrachunku gospodarczego i dyscypliny finansowej, przyspieszenia rotacji środków obrotowych oraz wzmocnienia kontroli bankowej.

Z tych ogólnych założeń wypływają następujące zasadnicze zmiany w dotychczasowym systemie rozliczeń.

Przedmiotowo uchwała ustala zasady rozliczeń za dostawy, usługi i roboty z wyłączeniem robót w zakresie inwestycji i kapitalnych remontów, które rozliczane będą na zasadach odrębnej Uchwały Prezydium Rządu. Również oddzielnymi przepisami uregulowane będą rozliczenia rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

Podmiotowo nastąpiło w stosunku do Uchwały KERM z 1947 r. rozszerzenie ilości uczestników rozliczeń, gdyż Uchwałą Prezydium Rządu objęte są wszystkie jednostki gospodarki społecznej.

Przed wprowadzeniem w życie nowej uchwały istniała praktycznie jedna forma rozliczeń, tj. bankowe inkaso faktur. Przewidziane uchwałą z r. 1947 druga forma, tj. akredytywa była raczej rzadko stosowana. Obecnie uchwała przewiduje większy wachlarz sposobów rozliczeń, przystosowany bardziej do potrzeb poszczególnych branż gospodarczych i właściwości ich form organizacyjnych. Obejmując całość i wszystkie formy rozliczeń, eliminuje przeto dotychczasowe niejasności i kwestie sporne.

W szczególności wprowadzono zasadniczy podział form rozliczeń na rozliczenia inkasowe i inne rozliczenia.

Rozliczenia inkasowe dokonywane są za pośrednictwem banku, który prowadzi rachunek bankowy (rozliczeniowy lub budżetowy przy jednostkach budżetowych) dostawcy (wykonawcy) t.zw. banku dostawcy oraz za po-

średnictwem banku płatnika (odbiorcy). Podstawą rozliczeń inkasowych są żądania zapłaty, których zapłata następuje zawsze w siedzibie płatnika. Rozliczenia inkasowe odbywają się w formie akceptowej, bądź bezakceptowej.

Akceptowa forma rozliczeń, jako najbardziej powszechna przy stałych stosunkach między dwiema jednostkami gospodarki uspołecznionej, jest zasadniczą formą rozliczeń. W ZSRR ta forma rozliczeń obejmuje około 34 ogółu rozliczeń i uznana została za najbardziej odpowiedni sposób rozliczeń (por. M. Usoskin „Podstawy działalności kredytowej“). Akceptowa forma rozliczeń przyspiesza obrót środków, przesyłkę towarów, gwarantuje bezpieczeństwo rozliczeń między dostawcą a płatnikiem oraz ułatwia kontrolę rozliczeń przez banki.

Na czym polega akceptowa forma rozliczeń? Dostawca — po wykonaniu zamówienia — wystawia fakturę w terminie najwyżej trzydniowym od daty wykonania zamówienia (nie uwzględnia się przy obliczaniu terminu dni wolnych od pracy). W wyjątkowych przypadkach bank dostawcy ma prawo termin trzydniowy przedłużyć, nie może go jednak skrócić. Następnego dnia roboczego po terminie wystawienia faktur dostawca — o ile chce korzystać z kredytu inkasowego (w Banku Państwa ZSRR „kredyt na dokumenty rozliczeniowe w drodze“) — powinien założyć w banku dla niego właściwym (banku dostawcy) żądanie zapłaty wraz z kopią faktury oraz wykaz żądań zapłaty. Przy rozliczeniach dotyczących inwestycji dostawca składa dwie kopie faktur. Złożone w późniejszym terminie żądania zapłaty nie mogą być podstawą do udzielenia kredytu inkasowego, a złożone po 30 dniach od terminu wystawienia faktury nie są rozliczane w formie akceptowej, lecz w formie innych rozliczeń (czeki, polecenia przelewu); jedynie w uzasadnionych przypadkach może bank dostawcy zezwolić na złożenie żądań po upływie 30 dni od terminu wypłacenia faktur, wówczas rozliczane są one w formie akceptowej, nie korzystając oczywiście z kredytu inkasowego. Bank dostawcy przekazuje żądania zapłaty oraz kopie faktur bankowi płatnika, który ma obowiązek w dniu otrzymania żądań zapłaty przesłać płatnikowi wezwanie do zapłaty wraz z kopią (kopiami) faktur.

Przedmiotem akceptu nie jest faktura, lecz żądanie zapłaty. Akcept, czyli przyjęcie oznacza zgodę płatnika na zapłatę należności dostawcy oraz na pokrycie przez bank żądań zapłaty z jego środków na rachunku bankowym. Uchwała przewiduje tylko jedną formę akceptu, tj. formę akceptu milczącego, polegającego na tym, że — o ile płatnik nie złożył w terminie akceptu odmowy — przyjmuje się, że wyraził on milcząco zgodę na akcept. Forma akceptu wyraźnego występuje jedynie w przypadku, gdy płatnik, któremu przysługuje dziesięciodniowy termin akceptu, wyrazi pisemną zgodę na zapłatę jego zobowiązania przed terminem upływu akceptu. Wówczas następuje przedterminowa zapłata, której również dokonuje bank przez obciążenie rachunku płatnika na podstawie jednego z egzemplarzy żądania zapłaty. Zainteresowanie płatnika formą akceptu wyraźnego występuje głównie w tym przypadku, gdy chce on dysponować towarem przed upływem terminu akceptu.

Termin akceptu jest dla płatnika równoznaczny z terminem zapłaty. Dla banku płatnika uchwała przewiduje bankowy termin zapłaty, którym jest następny dzień roboczy po terminie akceptu. Ten przywilej bankowy ma swoje uzasadnienie w niemożliwości technicznej pokrycia żądań zapłaty przy końcu dnia, odpowiadającego terminowi akceptu i przy jednoczesnym uwzględnieniu aktualnego w tym dniu końcowego salda na rachunku bankowym płatnika. Z tego wynika wniosek, że — jakkolwiek obciążenie rachunku płatnika następuje przez bank w następnym dniu roboczym po terminie akceptu — bank bierze za podstawę saldo rachunku bankowego z dnia poprzedniego, tj. dnia zapłaty (akceptu), obowiązującego płatnika do zmobilizowania na ten właśnie dzień odpowiednich środków na zapłatę zobowiązań wynikających z żądań zapłaty. W odróżnieniu od uchwały z r. 1947 nowe zasady rozliczeń przewidują zróżnicowanie terminów akceptów. Zasadniczy termin akceptu wynosi trzy dni robocze od następnego dnia po dacie wysłania przez bank płatnika wezwania do zapłaty. Data otrzymania przez płatnika wezwania do zapłaty nie może być podstawą do obliczenia terminu akceptu. W uzasadnionych przypadkach bank płatnika może przedłużyć termin akceptu do pięciu dni roboczych. Niektóre kategorie płatników (jednostki budżetowe, państwo-

we gospodarstwa rolne) korzystają z dziesięciodniowego terminu akceptu (zapłaty), który oblicza się kalendarzowo.

Zamiast dotychczasowych zastrzeżeń wprowadzono prawo odmowy akceptu, którą płatnik może w terminie akceptu złożyć w banku płatnika w formie pisemnej. Odpis pisma winien przesłać jednocześnie swemu dostawcy. Odmowa akceptu może mieć charakter całkowity lub częściowy. Uchwała określa w sposób szczegółowy (7 przypadków) dopuszczalne powody odmowy akceptu. Bank płatnika powinien odrzucić odmowę akceptu nieumotywowaną lub opierającą się na niewymienionych w uchwale powodach. Odbiorcy nie przysługuje prawo odmowy akceptu, o ile już uprzednio zadysponował towarem. Bank nie ma obowiązku merytorycznego badania powodów odmowy akceptu z wyjątkiem częściowej odmowy akceptu, opierającej się na błędzie rachunkowym w fakturze lub w żądaniu zapłaty. Mimo całkowitej odmowy akceptu płatnik może w okresie 30 dni od złożenia odmowy dać polecenie swemu bankowi obciążenia jego rachunku z tytułu żądań zapłaty, co do których uprzednio nastąpiła odmowa. Przyjmuje się bowiem, że w tym okresie może nastąpić usunięcie powodów odmowy przez dostawcę.

W przypadku odmowy akceptu powstaje dla odbiorcy (płatnika) obowiązek przechowywania towarów na odpowiedzialność odbiorcy oraz sprzedaży szybko psującego się towaru na rachunek i odpowiedzialność dostawcy. Do kategorii szybko psujących się towarów zaliczyć należy przykładowo: mięso, drób, mleko i wyroby z mleka, wyroby mięsne (z wyjątkiem solonych i wędzonych), warzywa, ryby, owoce, drożdże, wody mineralne, piwo itp.

Uchwała ustala kolejność pokrywania płatności w przypadku braku środków na rachunku płatnika, gwarantującą — w miarę gromadzenia się środków — pokrycie na pierwszym miejscu wypłat z funduszu płac, w dalszej zaś kolejności płatności z tytułu podatków, rozliczeń z budżetem państwa, rat amortyzacyjnych, kredytów, przeterminowanych żądań zapłaty, tytułów wykonawczych, płatnych żądań zapłaty, innych zobowiązań oraz poleceń przelewu. Poza zmianą w dotychczasowej kolejności jako novum podkreślić należy, że polecenia przelewu, wystawione przez płatnika na rzecz dostawcy jako zapłata za

otrzymane towary lub przyjęte usługi i zawierające w swej treści tego rodzaju uwagę, korzystają również z kolejności pokrywania. Z tego wynika konsekwencja, że bank płatnika poleceń takich nie zwraca — mimo braku pokrycia na rachunku bankowym — wystawcy (płatnikowi), lecz przechowuje je łącznie z przeterminowanymi żdaniami zapłaty, a pokrywa w kolejności po płatnych żądaniach zapłaty. Ustalenie kolejności pokrywania tytułów wykonań powoduje konieczność przyjmowania ich przez banki do inkasa na zasadach rozliczeń w formie bezakceptowej.

Dla odciążenia aparatu bankowego od wielkiej ilości dokumentów rozliczeniowych na drobne sumy, dla obniżenia kosztów rozliczeń oraz dla przyspieszenia rozliczeń wprowadzono dolną granicę dla rozliczeń inkasowych. Wynosi ona zł 900.— przy akceptowej formie, kształtuje się zatem na poziomie górnej granicy drobnych wypłat gotówkowych, ustalonych w § 2 rozporządzenia ministra skarbu z dnia 6 sierpnia 1949 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 1 lipca 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym. Uchwała dopuszcza możliwość umieszczenia w żądaniu zapłaty kilku faktur na kwoty mniejsze od zł 900.— pod warunkiem, że suma żądania zapłaty nie może być mniejsza od kwoty zł 900.—, a kwota poszczegółnej faktury musi być większa od kwoty zł 100.— Faktury nie nadające się do inkasa w formie akceptowej ze względu na ich wysokość rozliczane są w formie innych rozliczeń (p. niżej).

Dla dalszego pogłębienia dyscypliny rozliczeń wprowadzono kary za zwłokę, którymi bank płatnika obciąża automatycznie rachunek płatnika, a uznaje rachunek dostawcy. Kary za zwłokę pobiera się od przeterminowanych z winy płatnika żądań zapłaty, tj. od nie znajdujących pokrycia na rachunku płatnika w dniu terminu zapłaty (akceptu). Oblicza się kary za zwłokę w wysokości 18% w stosunku rocznym od sumy przeterminowanego żądania zapłaty, poczynwszy od następnego dnia roboczego po terminie akceptu. Jakkolwiek obowiązujące do dnia 31 grudnia 1951 r. przepisy (zarządzenie ministra przemysłu i handlu z dnia 28.2.1948 r.) uprawniały podawcę do wystawienia faktury odsetkowej do wysokości ustawowych odsetek zwłoki w przypadku niewykupienia faktury przez płatnika, inkaso faktur odsetkowych przeważnie natrafiało na trudności i ulegało dużej zwłoce. Obecna forma pobierania kar za zwłokę

przez bank uniezależniona jest od woli dostawcy i płatnika, a wysokie stawki kary za zwłokę wpłyną na pewno mobilizująco na opieszalszych płatników, z drugiej zaś strony dadzą dostawcom rekompensatę za przeterminowanie ich należności. Poza karami za zwłokę uchwała przewiduje możliwość zarządzania przez ministra finansów dalszych kar za nieprzestrzeganie terminów lub za niewłaściwy obieg dokumentów rozliczeniowych. Kary te mogą zatem odnosić się tak do dostawców i płatników jak też do banku dostawcy i płatnika. Do tego rodzaju kar zalicza się w ZSRR np. karę w wysokości 5% od sumy faktury za wystawienie faktury bez pokrycia towarowego oraz za dwukrotne wystawienie faktury, karę w wysokości rb 100.— za spóźnioną lub wadliwą wysyłkę dokumentów rozliczeniowych itp.

Częściowa zapłata żądań zapłaty może nastąpić: 1) w przypadku złożenia częściowej odmowy akceptu i wówczas pokryciu ulega część żądania akceptowana 2) przy przeterminowanych żądaniach, przy czym minimum zapłaty powinno wynosić zł 900.—

Bezakceptowa forma rozliczeń stosowana jest przy rozliczeniach z tytułu należności niewątpliwych, wynikających z taryf (gaz, energia elektryczna, usługi komunalne, opłaty pocztowe, telekomunikacyjne, radiowe). Rozliczenia bezakceptowe pokrywane są przez bank płatnika w dniu ich otrzymania przez bank płatnika lub najdalej w następnym dniu roboczym, odpada zatem konieczność wysyłania przez bank do płatnika wezwania do zapłaty oraz kopii faktury. Zapłata następuje bez uprzedniej zgody (akceptu) ze strony płatnika. Dolna granica bezakceptowych żądań zapłaty jest — z uwagi na charakter tych rozliczeń — obniżona w stosunku do akceptowej formy i wynosi zł 250.— Kary za zwłokę pobiera się od następnego dnia roboczego po otrzymaniu żądania zapłaty przez bank płatnika. W przypadku braku pokrycia na rachunku płatnika bezakceptowe żądania zapłaty pokrywane są w kolejności akceptowych.

Uchwała ustala jednocześnie sposób rozliczeń dla należności nie objętych formą akceptową lub bezakceptową.

Te inne rozliczenia obejmują:

- a) Rozliczenia za dostawy, usługi i roboty, opiewające na sumy powyżej zł 100.— do zł 900.— przy rozliczeniach w formie akceptowej, a do zł 250.— przy roz-

liczeniach bezakceptowych tj. do wysokości dolnych granic rozliczeń inkasowych powinny być dokonywane w jednej z następujących form: czek (rozrachunkowe i z limitowanych książeczek czekowych), polecenia przelewu, przekazy pocztowe zwykłe i za pobraniem oraz przy rozliczeniach miejscowych, tj. w rozumieniu uchwały przebiegających w obrębie jednego miasta także i gotówką. Przy tych rozliczeniach pozostawiono płatnikowi dowolny wybór jednej z powyższych form, o ile oczywiście umowa z dostawcą nie przewiduje jednej formy konkretnej.

- b) Wszelkie inne rozliczenia w tym również i należności punktów sprzedaży detalicznej, nie podlegające rozliczeniom inkasowym, regulowane są do zł 900.— według zasad punktów a i b, a ponad zł 900.— w formie czeków lub poleceń przelewu.

Dla niektórych jednostek gospodarki społecznej, bądź dla niektórych dostaw, usług i robót przewiduje uchwała odmienną formę rozliczeń, upoważniając jednocześnie do ustalenia tych form — jedynie przykładowo wyliczonych — Narodowy Bank Polski. Chodzi tu o formy rozliczeń takie, jak akredytywy, rachunki specjalne, których zapłata następuje — w odróżnieniu od formy akceptowej i bezakceptowej — w siedzibie dostawcy, a nie płatnika, bądź też o formy rozliczeń przy pomocy limitowanych książeczek czekowych, przeznaczonych głównie dla rozliczeń z transportem i obowiązujących już w zasadzie dla tego rodzaju rozliczeń od kilku miesięcy i w końcu o formy rozliczeń w drodze kompensat. Uchwała ma tu na myśli głównie rozliczenia w formie kompensat jednorazowych, grupowych, saldowych, biur wzajemnych rozliczeń itp. Z tych form niektóre, jak BWR zostały już wprowadzone w NBP, niemniej jednak pozostałe jak również i BWR wymagają dokładnego przeanalizowania, uzgodnienia z resortami i dostosowania do specyficznych właściwości poszczególnych pionów i branż przemysłu. Z tych względów uchwała nie mogła dokładnie sprecyzować zasad tych form rozliczeń i przelała uprawnienia w tym kierunku na Narodowy Bank Polski. Rozpoczynający się rok 1952 zapewne przyniesie nam i na tym polu poważne osiągnięcia, zbliżając — wzorem uchwały — i te formy rozliczeń do opartych na długoletnim doświadczeniu bogatych wzorów Banku Państwa ZSRR.

Dokumentacja, obieg dokumentów, technika operacyjna oraz księgowość rozliczeń za dostawy, usługi i roboty w bankach uregulowane są szczegółowo przepisami nowej Instrukcji Służbowej IV/D — „Rozliczenia inkasowe“, jednolitej we wszystkich bankach. Niemniej jednak wskazane jest zrekapitulować najważniejsze zmiany nowej instrukcji służbowej w stosunku do instrukcji obowiązującej do końca 1951 r.

Dokumentacja: W miejsce dotychczasowych list inkasowych wprowadzono żądanie zapłaty (F 4700), składające się z czterech egzemplarzy oznaczonych liczbami od I — IV oraz egzemplarza „W“ tj. wezwania do zapłaty. Formularz ten używany jest przy akceptowej formie rozliczeń. Dla bezakceptowych rozliczeń przeznaczone jest specjalne żądanie zapłaty (F 4720), które — podobnie jak F 4700 — składa się z czterech egzemplarzy, nie wchodzi natomiast w skład tego kompletu egzemplarz „W“, gdyż przy tej formie rozliczeń bank płatnika nie wzywa płatnika do zapłaty. Układ formularza 4700 ma porządek arytmetyczny, egzemplarz „W“ jest ostatni i do niego dostawca powinien dołączyć kopię faktury; przy żądaniach zapłaty bezakceptowych (F 4720) trzeci egzemplarz jest ostatni i przy nim znajduje się kopia faktury. W okresie przejściowym aż do wyczerpania zapasu list inkasowych (dot. F 4700) używać ich należy do bezakceptowych rozliczeń, po opatrzeniu wszystkich egzemplarzy napisem (stemplem) „Bez akceptu“.

Z uwagi na powyższe oraz ze względu na to, że zmiana techniki obiegu dokumentów od 1952 r. dotyczy również list inkasowych złożonych w r. 1951, należy przyswoić sobie nowe przeznaczenie poszczególnych list inkasowych.

Nowym formularzem jest „wykaz żądań zapłaty“ (F 4722), zawierający zestawienie poszczególnych żądań zapłaty, złożonych przez dostawcę; pełni on jednocześnie rolę szczegółowej ewidencji należności inkasowych dostawcy (dotychczasowa lista inkasowa A) a kopia jego jest potwierdzeniem dla dostawcy.

W miejsce dotychczasowego formularza 4709 „Zestawienie obrotu i stanu faktur“ wprowadzono „dziennik obrotów inkasowych“ (F 4709). Na podstawie dziennika sporządza się na ultimo każdego miesiąca „miesięczny raport należności i zobowiązań inkasowych“ (F 10123). Drobny jedynie zmianom uległy lub bez zmiany pozostały inne formularze tj. „karta należności inkasowych“ (F 4705) „karta zobowiązań inka-

sowych“ (F 4704), „zawiadomienie o załatwieniu inkasa“ (F 4706 — tylko dla jednostek niesamodzielnych) oraz „list przesyłkowy“ (F 4708), zawierający obok ilości sztuk również sumę żądań zapłaty.

Obieg dokumentów do chwili pokrycia żądań zapłaty zasadniczo nie uległ zmianie poza tym, że kopię faktury wysyła się płatnikowi — przy akceptowej formie — łącznie z wezwaniem do zapłaty. Zmiany dotyczą w banku płatnika: dotychczasowej listy E tj. obecnie egzemplarza II, który przechowywuje się do dnia obciążenia rachunku płatnika w kartotece 1, 2 lub 3, w dniu pokrycia żądania zapłaty jest dowodem do księgowania a następnie przechowywuje się go w kartotece Nr 4 (w komórce rozliczeń inkasowych) i w końcu w archiwum. Ulega również zmianie obieg dotychczasowej listy inkasowej D — obecnie III egzemplarz żądania zapłaty: tego egzemplarza nie zwraca bank płatnika bankowi dostawcy, lecz przeznacza go dla płatnika jako wyciąg do rachunku bankowego (w miejsce dotychczasowej kopii faktury). Bank dostawcy otrzymuje — po pokryciu żądania zapłaty — z banku płatnika IV egzemplarz żądania zapłaty (dotychczasowa lista inkasowa B), którego przeznaczenie (załącznik do wyciągu z rachunku dostawcy) nie ulega zmianie. Dowodem do księgowania uznania na rachunku dostawcy jest I egzemplarz żądania zapłaty (dotychczasowa lista A), który pozostaje w dowodach księgowych komórki rachunków bankowych; wykazy żądań zapłaty są materiałem dla komórki rozliczeń inkasowych do uzgodnienia z dostawcą stanu jego należności inkasowych.

Technika operacyjna w skrócie ma przebieg następujący: dostawca składa żądania zapłaty tylko jeden raz dziennie podczas trzech pierwszych godzin urzędowych oddziału. Do żądań dołącza zestawienie w formie wykazu żądań, którego kopię otrzymuje jako potwierdzenie. Sprawdzanie żądań zapłaty (wraz z dotychczasową cenzurą) należy do obowiązków komórki rozliczeń inkasowych. Bank dostawcy oblicza termin obiegu dokumentów na I egzemplarzu i przechowywuje je w portfelu A (będące podstawą udzielania kredytu inkasowego), B (przeteterminowane żądania) lub C (nie nadające się do kredytowania). Pozostałe egzemplarze (II — IV) oraz egzemplarz „W“ wraz z kopiami faktur przekazuje w tym samym dniu bankowi płatnika (do innych oddziałów lub banków — przy liście przesyłkowym). Bank

płatnika wysyła płatnikowi wezwanie do zapłaty (egzemplarz W) wraz z kopiami faktur w dniu otrzymania żądań zapłaty od banku dostawcy, po uprzednim obliczeniu terminu akceptu (zapłaty) i oznaczeniu nim kompletu żądań i egzemplarza W. Natomiast pozostałe egzemplarze (II — IV) przechowuje w kartotece Nr 1 danego płatnika, przy bezakceptowych rozliczeniach w kartotece Nr 2 wraz z kopiami faktur. W dniu terminu akceptu sporządza się dla dysponenta rozliczeń zestawienie (według płatników) sum żądań zapłaty, płatnych w tym dniu (kartoteka Nr 1) oraz przeterminowanych i bezakceptowych (kartoteka Nr 2), dla tych ostatnich terminem zapłaty jest dzień otrzymania żądań przez bank płatnika lub dzień następny. Na podstawie i w ramach limitu wyznaczonego przez dysponenta rozliczeń dokonuje się w dniu następnym obciążenia rachunku płatnika. Podstawą do ustalenia limitu jest saldo rachunku płatnika z dnia, w którym upływa termin akceptu. O ile bank płatnika jest bankiem dostawcy następuje w tym samym dniu uznanie rachunku dostawcy (egzemplarz I), w przeciwnym razie wysyła się egzemplarz IV do banku dostawcy przy oddzielnym awizie inkasowym. Na podstawie awizu i egzemplarza IV bank dostawcy wyjmuje z odpowiedniego portfela egzemplarz I i łącznie z egzemplarzem IV przekazuje komórce rachunków bankowych dla uznania rachunku dostawcy. Kary za zwłokę oblicza się na żądaniach zapłaty (F 4700 — 4720) przy akceptowej formie rozliczeń od następnego dnia roboczego po upływie terminu akceptu (zapłaty), przy bezakceptowych rozliczeniach od następnego dnia roboczego po dniu otrzymania żądań zapłaty przez bank płatnika. Przedterminowa zapłata może nastąpić jedynie przy żądaniach z dziesięciodniowym terminem akceptu, częściowa zapłata — przy częściowej odmowie akceptu oraz przy przeterminowanych żądaniach (minimum spłaty zł 900.—). Obciążenia rachunku płatnika następują na podstawie II egzemplarza żądania zapłaty, niedopuszczalne jest wystawianie odrębnych dowodów memoriałowych (F 4190) (wyjątek przy częściowej zapłacie przeterminowania żądań) lub też przyjmowanie od płatników poleceń przelewu (F 4182).

Księgowość i ewidencja. Dla umożliwienia dostawcom i płatnikom uzgodnienia należności i zobowiązań inkasowych z bankami (zarządzenie ministra finansów z dn. 4.7.1951—Monitor Polski Nr A-73/51) wprowadza

instrukcja obowiązek bieżącego księgowania na kartach należności inkasowych (F 4705), zobowiązań inkasowych (F 4704), w dzienniku obrotów inkasowych (F 4709) oraz obowiązek aktualizowania wykazów żądań zapłaty (F 4722). Ewidencję należności inkasowych każdego dostawcy prowadzi się bieżąco w jednej sumie dziennej na podstawie wykazu żądań (powiększenie stanu) oraz na podstawie pokrytych i zwróconych żądań zapłaty (egzemplarz 1), a przy częściowej zapłacie przeterminowanych żądań na podstawie F-4190 I (zmniejszenie stanu). Do karty zobowiązań inkasowych wpisuje się łączną sumę żądań zapłaty danego płatnika (egzemplarz II) jako powiększenie stanu oraz sumę pokrytych i zwróconych żądań na podstawie egzemplarza II jako zmniejszenie stanu zobowiązań, przy częściowej zapłacie przeterminowanych żądań wpisu do karty zobowiązań dokonuje się na podstawie F 4190.

Instrukcja wprowadza dla oddziałów obowiązek bieżącego księgowania na kartach pozabilansowych. Księgowania dokonuje się w „dzienniku obrotów inkasowych” (F-4709) w banku dostawcy na koncie pozabilansowym 005 „Należności inkasowe” w jednej sumie dziennej: po stronie „Ma” jako zwiększenie stanu należności na podstawie sumy wykazów żądań zapłaty wszystkich dostawców i po stronie „Winien” jako zmniejszenie stanu na podstawie sumy I egzemplarza żądań i formularza 4190/I (przy częściowej zapłacie przeterminowanych żądań). Bank płatnika księguje na koncie pozabilansowym 003 „Zobowiązania inkasowe”: po stronie „Winien” jako powiększenie stanu zobowiązań sumę II egzemplarza żądań zapłaty, jako zaś zmniejszenie po stronie „Ma” sumę II egzemplarza pokrytych żądań zapłaty i ewentualnie sumę F-4190 przy częściowej zapłacie przeterminowanych. Dla należności i zobowiązań wprowadza się codziennie stany, które należy u z g a d n i a ć b i e ż ą c o z sumą kart należności i zobowiązań inkasowych. Ponadto do obowiązków oddziałów należy uzgadnianie co najmniej raz w miesiącu I egzemplarza żądań zapłaty, znajdujących się w portfelu A, B i C, ze stanem karty należności danego dostawcy (bank dostawcy) oraz II egzemplarz żądań (kartoteka Nr 1, 2 i 3 w banku płatnika) ze stanem karty zobowiązań inkasowych danego płatnika. Powyższe uzgodnienie żądań może następować w większych oddziałach — z uwagi

na znaczną ilość żądań — dla poszczególnych dostawców (płatników) w rozmaitych dniach miesiąca. Uzgodnienie w jednym dniu dla wszystkich dostawców (płatników) musi nastąpić na ultimo każdego kwartału. Księgowań bieżących na kontach pozabilansowych 003 i 005 dokonują oddziały bez podawania obrotów w jakimkol-

wiek raporcie dziennym. Jedynie na ultimo każdego miesiąca sporządzać należy „Miesięczny raport należności i zobowiązań inkasowych“ (F-10123). Na podstawie tego raportu, obejmującego sumę obrotów danego miesiąca i stan kont 003 i 005, dokonuje Centralna Księgowość księgowań syntetycznych.

Ludwik Gerlicz

Organizacja i metody działania działu finansowania w oddziale wojewódzkim

(ARTYKUŁ DYSKUSYJNY)

Okres roczny, jaki upłynął od chwili powołania do życia oddziałów wojewódzkich pozwala już na podstawie zdobytego doświadczenia sprecyzować w pewnych zarysach, jakie formy organizacyjne powinny przybrać metody działania, aby nałożone nań przez Zarząd Banku zadania były wykonywane jak najlepiej i jak najsprawniej.

Przedmiotem naszych rozważań będzie organizacja i metody działania jednej niewątpliwie z najważniejszych komórek oddziału wojewódzkiego, tj. działu finansowania. Cele działalności działu zawarte w I.S. jak i odrębnych zarządzeniach można sprowadzić zasadniczo do następujących podstawowych czynności:

- a) zbudowanie branżowego kwartalnego planu kredytowego,
- b) kontrola w czasie jego wykonywania,
- c) analiza wykonania branżowego planu kredytowego.

Te znikome, ilościowo wymienione punkty, zawierają w gruncie rzeczy ogromną problematykę kredytową. Tak więc właściwa organizacja wewnętrzna działu, jak i obrane metody działania powinny być ustawione przede wszystkim pod takim kątem, który by zapewniał jak najlepsze wykonanie wymienionych zadań. Charakterystyczne jest, że na szczeblu o/wojewódzkiego jako jednostka występuje branża, pod pojęciem której rozumiemy całość kontrolowanych w skali wojewódzkiej przedsiębiorstw, podległych jednej jednostce centralnej. Branża stanowi podstawę organizacyjną działu finansowania. Branże nie posiadają jednak jednakowego ciężaru gatunkowego. Różna ilość przedsiębiorstw, różnorodność zagadnień finansowych, produk-

cyjnych — sprawia, że branża jest pojęciem za szerokim.

Do ustalenia przeto odpowiedniego organizacyjnego schematu działu, pojęcie branży jest nie wystarczające. Jako bardziej właściwa jednostka wysuwa się pojedyncze przedsiębiorstwo.

Powstaje teraz zasadnicze pytanie. Jaką przeciętną ilość przedsiębiorstw samodzielnych, ugrupowanych w poszczególnych branżach powinien posiadać w kontroli pośredniej samodzielny referent działu finansowania. Biorąc pod uwagę obowiązki jakie ciąży na dziale (o których mowa będzie na dalszym miejscu) obserwacje i badania poświęcone temu zagadnieniu wskazują, że przeciętna ilość przedsiębiorstw powinna się wahać od 20 do 25. Wyższa ilość powoduje zbyt duże przeciążenie pracownika, co na dłuższą metę nieuchronnie prowadzić musi do mniej, lub bardziej widocznych zaniedbań — niższa natomiast, może w pewnym sensie nasuwać przypuszczenia niewykorzystania w pełni pracownika (pod pojęciem przedsiębiorstwa rozumiemy średniej wielkości przedsiębiorstwo przemysłowe).

Na uzasadnienie takiej, a nie innej średniej ilości przedsiębiorstw przytaczamy następujące argumenty. Na szczeblu o/wojewódzkiego przedsiębiorstwo kontrolowane przez oddział terenowy nie powinno być „mirażem“, ale konkretnym, znanym obiektem kontroli. To znaczy, że niejednokrotnie (a zawsze tam, kiedy przedsiębiorstwo wybija się ponad przeciętną branży) nie wystarczają działowi finansowania dane o przedsiębiorstwie słabiej, lub lepiej ujęte w kwartalnych planach finansowania, czy też miesięcznych sprawozdaniach finansowych. Referent działu powinien tak dysponować czasem,

aby raz, czy więcej w roku mógł w drodze bytności bezpośredniej zapoznać się bliżej z pracą i działalnością poszczególnego przedsiębiorstwa i tą drogą zdobyte prosto z życia wiadomości, w oparciu o doświadczenia oddziału terenowego, zużytkować do właściwie prowadzonej kontroli branży. Znajomość przedsiębiorstw jest nieodzowna dla oceny krytycznej kwartalnych planów finansowania, czy też miesięcznych sprawozdań finansowych, które analizowane są na szczeblu o/wojewódzkiego w stosunkowo bardzo krótkich terminach.

Na ogół rzadko się zdarza, aby kontrolowana branża w skali wojewódzkiej posiadała wymienioną ilość 20 — 25 przedsiębiorstw, z konieczności przeto samodzielny pracownik działu kontroluje kilka, czy więcej branż. Łączenie rozmaitych branż w jednym ręku, nie może być jednak dziełem przypadku. Wydaje się, że momentem decydującym powinna być pokrewność branż. Pewne branże wykazują bowiem zbliżone zagadnienia, tak w sferze produkcji jak i obrotu. I tak np. w dziale finansowania przemysłu lekkiego, dla branży wełnianej będzie więcej pokrewna branża dziewiarska, a nigdy kamienia budowlanego, czy prefabrykacji.

Grupowanie o którym mowa ma przede wszystkim na celu wyrobienie u poszczególnych pracowników działu pewnej specjalizacji, która przy szerokim wachlarzu różnorodności branż, wydaje się wobec istniejących wymogów kontroli niezbędna. Łączenie pokrewnych branż ułatwia w znacznym stopniu zdobycie specjalizacji, pod którą rozumiemy w pierwszym rzędzie pewną znajomość procesów technologicznych.

Cztery — pięć referatów obejmujących kontrolą ca. 80 — 100 przedsiębiorstw tworzy grupę, której pracę koordynuje kierownik grupy. Całością działu kieruje kierownik działu. Może podlegać dyskusji z ilu samodzielnych referatów powinna składać się grupa. Niewątpliwie wielką rolę gra tutaj jakość i samodzielność w pracy poszczególnych referentów. Zdanie nasze oparte jest na założeniu, że referent w dziale finansowania posiada cechy pełnowartościowego pracownika, tak pod względem przygotowania teoretycznego, jak i praktycznego, zdobytego uprzednio w kontroli bezpośredniej. Referaty w zależności od ilości objętych przedsiębiorstw, jak i wagi branży z punktu widzenia potrzeb gospodarki narodowej mogą być więcej niż jednoosobowe. W tym wypadku powinien być ustalony kierownik referatu, odpowiedzialny za całokształt prac.

Zakres czynności kierownika działu

Kierownik działu stanowi najwyższy czynnik kontrolny pracy wykonywanej przez dział. Czynności kontrolne sprawuje bezpośrednio, bądź za pośrednictwem kierowników grup. Interesuje się całokształtem prac zakreślonych przez DK., ze specjalnym jednak uwzględnieniem budowy branżowych planów kredytowych, kontroli wykonywania ich w czasie, jak i analizy wykonania poszczególnych planów.

Współpracując z kierownikiem grupy, referentem ustala na podstawie posiadanych materiałów istotne zagadnienia występujące w poszczególniej branży w skali wojewódzkiej. Przekazuje oddziałom terenowym zasadnicze dyrektywy odnośnie kontroli poszczególnych branż.

Opracowuje kwartalne, względnie miesięczne plany kontroli oddziałów, jak i lustracji poszczególnych przedsiębiorstw, określając jednocześnie zasadnicze cele wyjazdu.

Przeprowadza jak najbardziej staranny rozdział poczty dla kierowników grup, zaopatrując ją w istotnych potrzebach swoimi uwagami, co pozwala bezpośrednio załatwiać temu na szybkie i właściwe podejście do sprawy, a co najważniejsze zostaje tym sposobem zachowane konsekwentne, jednolite stanowisko działu w szeregu mogących powtarzać się spraw.

Współpracuje nad redakcją ważniejszych pism do DK, oddziałów, jak i na zewnątrz Banku.

Analizuje błędy popełniane w ramach pracy działu, wyszukuje odpowiednie środki zaradcze w celu uniknięcia ich w przyszłości.

Ustala w porozumieniu z kierownikami grup odpowiednich pracowników na poszczególne referaty, biorąc pod uwagę zainteresowania, przygotowanie teoretyczne jak i praktyczne pracownika.

Przeprowadza jak najbardziej sumienną i obiektywną ocenę pracowników działu, dającą podstawy do awansowania. Ustala tematykę narad w ramach działu. Przygotowuje dla dyrekcji oddziału okresowe sprawozdania o rodzajach napotykanym trudności oraz osiągnięciach w pracy.

Kontaktuje się w rozmaitych formach (osobiście, korespondencyjnie) z odpowiednim wydziałem DK, jednostką nadrzędną przedsiębiorstw w celu zebrania odpowiednich materiałów, dla właściwej kontroli poszczególnych branż.

Kontroluje, czy wydane dyrektywy są przez oddziały terenowe brane pod uwagę w czasie kontroli bieżącej, a w szczególności czy znajdują one odbicie w miesięcznych sprawozdaniach finansowych.

Organizuje branżowe konferencje z oddziałami terenowymi, przy ewentualnym udziale przedstawicieli przedsiębiorstw, względnie ich jednostek nadrzędnych i DK., jeżeli występujące na terenie działalności o/wojewódzkiego zagadnienia posiadają szerszy aspekt o znaczeniu ogólnopolskim.

Wyliczone czynności nie wyczerpują całości spraw leżących w kompetencji kierownika działu. Pole dla rozwinięcia najdalej idącej inicjatywy jest nieograniczone. Różnorodność branżowych zagadnień, szeroki wachlarz oddziałów o różnym poziomie zaawansowania w pracy kredytowej, ciągłe ulepszanie organizacji metod i form kontroli działu — sprawia, że czynności kierownika działu trudno jest ująć w ściśle zamknięte ramy. Czynności o których mowa stanowią jedynie podstawową działalność kierownika działu.

Kierownicy grup

Kierownicy grup stanowią przedłużenie ramion kierownika działu. Razem z nim stanowią ośrodek dyspozycyjny działu, urabiają i nadają w wysokim stopniu właściwy styl pracy całego działu. Do zasadniczych funkcji kierowników grup zaliczyć należy:

Opracowywanie następujących spraw w poszczególnych branżach: jak przebiega akumulacja, rozliczenia z budżetem, jak jest realizowany w czasie postulat obniżki kosztów własnych zakreślony planem finansowym przedsiębiorstw.

Odpowiednia kontrola załatwiania korespondencji w ramach grupy, ze szczególnym uwzględnieniem treści, formy i terminowości. Kontrola miesięcznych sprawozdań finansowych, względnie kwartalnych planów finansowania i dawanie poszczególnym referentom odpowiednich wskazówek po jakiej linii powinno iść instruowanie oddziału terenowego odnośnie zaobserwowanych w sprawozdaniu niedokładności merytorycznych, względnie formalnych.

Prowadzenie w ramach grupy doszkalania pracowników „przy biurku“.

Kontrola prowadzenia przez referentów ewidencji nałożonych przez I.S. względnie władze przełożone.

Organizowanie w poważniejszych przedsiębiorstwach branży szerszych lustracji, w porozumieniu z zainteresowanym oddziałem terenowym.

Organizowanie w słabiej zaawansowanych pod względem kredytowym oddziałach odpraw kredytowych z kontrolowanymi przedsiębiorstwami.

Opracowywanie z kierownikiem działu odpowiednich spraw, które powinny być poruszone na okresowych odprawach z oddziałami.

Opracowywanie dla jednostek nadrzędnych przedsiębiorstw okresowych sprawozdań o uchybieniach, względnie osiągnięciach branży w przekroju wojewódzkim, poparte konkretnymi przykładami i cyframi.

Zakres działania kierowników grup, jest szeroki i różnorodny, wyliczone punkty nie wyczerpują całości, lecz mają na celu podkreślenie zasadniczych czynności, które w pracy kierowników grup nie powinny być pominięte.

Referenci

Praca referentów w dziale finansowania o/wojewódzkiego charakteryzuje się tym, że są oni niewątpliwie najbliższymi związani z budową branżowego kwartalnego planu finansowania, kontrolą jego realizacji w czasie, jak i samą analizą wykonania. Spróbujmy sprecyzować czynności referentów od chwili budowy planu kredytowego.

1. Sporządzenie kwartalnego planu finansowania branży na podstawie planów oddolnych.
a) czynności przygotowawcze

Dokładne przeanalizowanie wykonania planu branży z kwartału minionego, z uwzględnieniem przebiegu wykonania planu kredytowego w kwartale bieżącym tj. w którym sporządza się plan, a to głównie na podstawie posiadanych miesięcznych sprawozdań finansowych. Zgrupowanie materiałów innych, łączących się z realizacją zadań objętych kwartałem bieżącym, jak np. sprawozdania z oddziałów terenowych, względnie o/wojewódzkiego z lustracji przedsiębiorstw branży, obejmujących przede wszystkim akcję upłynniania zbędnych remanentów. Przeanalizowanie arkuszy ewidencyjnych analizy bilansów pozwalających na uchwycenie średniego stanu aktywów normowanych, nienormowanych oraz wysokości stanów pasywnych.

b) korygowanie poszczególnych planów oddolnych (jeśli zachodzi potrzeba)

merytorycznie — a to na podstawie posiadanych materiałów o których mowa wyżej,

formalnie — błędy rachunkowe, sumowanie, powiązanie. Podkreślić tutaj należy, że t.zw. błędy formalne kryją w sobie bardzo często błędy merytoryczne, wynikające z niezrozumienia podstawowych zasad budowy planu.

- c) zsumowanie planów pojedynczych w zbiorczy plan branży
- d) uzasadnienie słowne planu branżowego.

2. Wysyłanie do oddziałów odpowiednich pism osobno dla każdego planu finansowania, o zauważonych niedociągnięciach w budowie planu, podając jednocześnie odpowiednie uzasadnienie.

3. Śledzenie na podstawie sprawozdań miesięcznych oraz zestawień dekadowych przebiegu realizacji planu kredytowego w poszczególnych pozycjach planu oraz natychmiastowe reagowanie na zauważone odchylenia wymagające odpowiedniego uzasadnienia.

4. Prowadzenie specjalnej ewidencji rozdziału limitów, pozwalającej w każdej chwili na ustalenie przyznanego limitu na każdą pozycję planu.

5. Inne czynności wynikające z I.S. jak sprawozdania miesięczne, prowadzenie ewidencji itd.

Metody analizy

Jak już wspominaliśmy jedną z podstawowych czynności działu stanowi budowa zbiorczego kwartalnego planu finansowania branży, opartego zasadniczo na rocznych planach finansowych poszczególnych przedsiębiorstw, z uwzględnieniem założeń kwartalnych planów operatywnych, jak i kontrola w czasie jego wykonywania.

Kontrola wykonywania planu w skali branży polega w pierwszym rzędzie na właściwej analizie mającej na celu ustalenie istotnych przyczyn i źródeł powodujących odchylenia od założeń planu, a więc przed wszystkim skonstatowanie pewnych faktów na podstawie których można by podjąć właściwe kroki zaradcze.

Kontrola wykonywania planu na szczeblu o/wojewódzkiego posiada charakter specyficzny. Kontrola ta, opierając się z jednej strony na miesięcznych sprawozdaniach finansowych pojedynczych przedsiębiorstw nie rezygnuje z analizy każdego z nich, z drugiej natomiast wyniki poszczególnych analiz dla odpowiedniego wy-

działu departamentu podawane są w formie syntetycznej w postaci zbiorczego sprawozdania poszczególnych branży. Powstaje pytanie — czy analiza zbiorczego miesięcznego sprawozdania finansowego branży, może być dokonana tymi samymi metodami, co analiza sprawozdania pojedynczego?

Na pozór nasuwa się odpowiedź pozytywna, znajdująca uzasadnienie w fakcie, że wszystkie przedsiębiorstwa danej branży obowiązują jednolity plan kont, a więc jednolite zasady księgowania, jednolite zasady ujmowania bilansowych wielkości, jednolite zasady ustalania kosztów — innymi słowy sprawozdanie miesięczne branży, czy też zbiorczy bilans miesięczny branży to właściwie jedno łączne sprawozdanie oparte na tych samych zasadach, co sprawozdanie pojedyncze, a więc i metody i formy analizy nie powinny w odniesieniu do tego sprawozdania ulec zmianie.

Pogląd taki okazuje się jednak mylny. Aczkolwiek bowiem poszczególne elementy sprawozdania syntetycznego odpowiadają ściśle sumie odpowiednich elementów sprawozdań pojedynczych, to jednak stosunki współzależnych elementów występujących w sprawozdaniu pojedynczym a zbiorczym nie są jednakowe. A właśnie te powiązania pewnych współzależnych wielkości są dla analityka może najważniejszym środkiem do ustalenia pewnych faktów w oparciu o które można dopiero przeprowadzić pod właściwym kątem poprawną ocenę. W sprawozdaniu zbiorczym współczynniki wynikające ze sprawozdań pojedynczych ulegają zniekształceniu i zdeformowaniu.

W związku z powyższym nasuwa się dalsze pytanie — czy zależności pomiędzy określonymi elementami sprawozdania syntetycznego, wyrażone pewnymi współczynnikami, są rzeczywiście wyrazem przeciętnej (ale nie arytmetycznej) panującej w branży?

Tutaj odpowiedź nie nasuwa już takich zastrzeżeń, jak w pytaniu poprzednim i niewątpliwie ustalona „średnia“ wyraża w danym momencie na badanym odcinku, przeciętny stan branży. Ale analityka powinna cechować daleko posunięta ostrożność. Średnia niejednokrotnie może wypaść mniej, lub bardziej zadowalająco, ale dzięki skompensowaniu różnic zachodzących w sprawozdaniach pojedynczych, i pozornie zadowalająca przeciętna, może z jednej strony tuszować duże niedociągnięcia jak i z

drugiej. strony niwelować znaczne osiągnięcia poszczególnych przedsiębiorstw.

Reasumując dochodzimy do wniosku, że bankowa analiza działalności przedsiębiorstw na szczeblu o/wojewódzkiego nie może się ograniczyć do cyfr sprawozdania syntetycznego, ale musi sięgać do sprawozdań pojedynczych. A najtrudniejszą jest rzeczą znaleźć najlepszą formę i metodę analizy.

Wydaje się, że dla celów analizy bankowej mogłaby być z pożytkiem zastosowana t. zw. analiza ćwiartkowa, stosunkowo mało u nas znana. Może ona znaleźć zastosowanie dla przeprowadzenia analizy branży silnie reprezentowanej ilościowo w okręgu o/wojewódzkiego.

Technika badań polega na odpowiednim uszeregowaniu pewnych charakterystycznych współzależnych wielkości badanych przedsiębiorstw (np. planowane koszty produkcji do rzeczywistych kosztów produkcji, wielkość realizacji do kosztów zbytu) w pewne ostateczne usystematyzowane zestawienie pozwalające na wykrycie w badanej branży panującej tendencji. Zestawienie podzielone na cztery części (stąd nazwa „system ćwiartkowy”) pozwala na ustalenie obszaru typowego najczęściej się powtarzającego, od którego większe odchylenia mogą być traktowane jako in plus względnie in minus od przyjętej przeciętnej, co w konsekwencji pozwala analitykowi umiejscowić i skierować we właściwym kierunku dalsze szczegółowe badania.

Badania tego typu powinny być przeprowadzane z dużą ostrożnością. Mechanizm układu sprawia, że zawsze pewne quantum przedsiębiorstw uszeregowanych według pewnych wielkości znajdzie się w tabeli około siebie, nie znaczy to jednak jeszcze, że wyrażają one najlepiej stan branży.

Inna metoda analizy polegać by mogła na badaniu pewnych specjalnie wybranych współczynników tj. stosunków jednej wielkości wobec drugiej, poszczególnych przedsiębiorstw — w odniesieniu do średniej arytmetycznej podobnych współczynników wszystkich przedsiębiorstw branży. Metoda ta przeprowadzana w czasie może oddać duże usługi. Jest ona co prawda niedostateczna dla ustalenia przyczyn zaistniałego stanu faktycznego, niemniej pewne wnioski nasuwać może.

Analiza bankowa sprawozdań miesięcznych zgodnie z przyjętymi tezami powinna być przeprowadzana na tle odchylenia od planu finanso-

wania. Plan finansowania branży na kwartał wynika z planowanego bilansu jak i rachunku wyników na koniec tego okresu. Planowany bilans przedsiębiorstwa czy przedsiębiorstw oparty jest w znacznym stopniu na założeniach produkcyjnych i na związanych z nimi środkach. Wszelkie przeto zmiany w produkcji, w jej rozmiarach, asortymencie, wywierają przemożny wpływ na ukształtowanie się planowanego bilansu. Wydaje się przeto, że i analiza bankowa odchylenia od planu powinna zwracać, jeśli chodzi o przedsiębiorstwa przemysłowe, specjalną uwagę na sferę produkcji.

Poruszone sprawy nadają się do osobnego, specjalnego opracowania, i wykraczają poza ramy niniejszego artykułu.

Współpraca działu z innymi komórkami o/wojewódzkiego

Zazębianie się prac działu finansowania z innymi działami o/wojewódzkiego występuje najsilniej w ramach wydziału kredytowego, głównie z działem planowania kredytowego oraz działem ogólnym, aczkolwiek współpracy z innymi komórkami oddziału, jak OKP, czy też działem planowania kasowego również lekceważyć nie można. Na tym miejscu poruszymy jedynie współpracę działu finansowania z dwoma wyżej wymienionymi działami, działającymi w ramach wydziału kredytowego, ograniczając się jedynie do najbardziej istotnych momentów.

Niewątpliwie najbardziej ścisła współpraca występuje z działem planowania kredytowego, a to z tej przyczyny, że obydwa łączy wspólność celów na odcinku realizacji zadań zakreślonych kwartalnym planem kredytowym. Zachodzi jednak kolosalna różnica metod i środków działania, poszczególnych działów na wymienionym odcinku.

Dział planowania kredytowego w swojej działalności posługuje się jedynie danymi statystycznymi, i z tego powodu czynności działu planowania mogą być przeprowadzane jedynie metodami statystycznymi.

Dział planowania kredytowego może jedynie rejestrować odchylenia od założeń w toku wykonywania planu — ale nie jest zupełnie władny podać przyczyny i źródła odchylenia. Dział finansowania posługuje się natomiast kontrolą wykonywania planu w takiej formie, która by zawierała przeobrażenia tak elementów aktywnych jak i pasywnych planu.

Dział finansowania buduje branżowy plan kredytowy i jako twórca planu jest najbardziej uprawniony do jego merytorycznej kontroli w czasie jak i analizy wykonania.

Współpraca obydwu działów występuje najsilniej w trakcie realizacji planu i może być różnie rozwiązana. W każdym razie nie może być nigdy tak jak proponuje kol. M. Palacz w Nr 9 51 Wiadomości NBP. Ponieważ artykuł niniejszy porusza problem organizacji, zatrzymamy się nad tą sprawą nieco dłużej.

Tezy jakie stawia kol. M. Palacz można przedstawić w następujących punktach:

- 1) Zbiorcze plany finansowania sporządzają działy branżowe.
- 2) Limity nadchodzące z wszystkich wydziałów DK kierowane są do działu planowania, który przy pomocy referatów branżowych dokonuje ich rozdziału na pozycje planu, zawiadamiając o tym oddziały terenowe.
- 3) Oryginalne limity z wydziałów DK zostają w dziale planowania. Kopię limitu DK otrzymuje natomiast dział finansowania.
- 4) Wniosek oddziału terenowego opiniuje dział finansowania ale o decyzji działu branżowego zawiadamia oddział terenowy dział planowania.
Wniosek do DK o podwyższenie limitu opiniuje dział finansowania ale wysyła go do DK, jeżeli rezerwa o wojewódzkiego została wyczerpana, dział planowania, dział finansowania natomiast dostaje kopię.
- 5) Odpowiedź DK kieruje się do działu planowania, który z kolei zawiadamia o jego treści oddział terenowy, kopię natomiast otrzymuje dział finansowania.

Wszystkie inne dalsze czynności związane z problematyką limitową według sugestii kol. Palacza merytorycznie załatwia dział finansowania, technicznie natomiast dział planowania. Również sprawozdanie z wykonania planu kredytowego opracowuje dział finansowania w brulionie, dołączając doń (do brulionu) uprzednio otrzymaną pierwotną kopię formularza limitowego, którą wypełnia zatwierdzonymi ostatecznie zmianami i danymi z wykonania planu — i składa w dziale planowania.

Dział planowania natomiast po otrzymaniu wymienionych materiałów wypełnia cyfrową stronę oryginalnego formularza limitowego, przepisując z kopii i organizuje, przytaczam

dosłownie, „pracę związaną z maszynowym przepisaniem analizy słownej“. Zaiste ciężka to praca! Następnie oryginalny formularz działu planowania wysyła do odpowiednich wydziałów DK itd itd.

Takim podejściem do zagadnienia M. Palacz wybitnie krzywdzi dział planowania, wykazując jego całkowitą bezsilność i całkowitą zależność od działów finansowania. Wszelkie zagadnienia według M. Palacza związane z problematyką limitową opracowują działy finansowania, dział planowania natomiast jedynie podpisuje i wysyła. Do czynności zupełnie niepotrzebnej należy organizowanie przez dział planowania prac związanych z przepisywaniem maszynowym. Zatrzymujemy się nad tym dłużej aby wykazać, do jakich dziwołagów organizacyjnych można dojść.

Nie poto poszczególne wydziały DK przesyłają w dwóch egzemplarzach przyznane limity kredytowe, aby dział finansowania wypełnił przy opracowywaniu wykonania kopię limitu, a przepisał ją na oryginał i wysłał dział planowania, lecz dlatego, że poszczególne wydziały DK pragnie mieć bezwzględnie pewny pierwotnie przydzielony limit i z tego względu na wysyłanych kopiach pragnie mieć wykonanie. Oryginał limitu nie może być odesłany, bo jest on do kumentem podstawowym do finansowania.

Druga część artykułu M. Palacza odnosząca się do podstawowych zadań działu planowania nie nasuwa zastrzeżeń, ale rozwiązanie organizacyjne współpracy wymienionych działów jest nie do przyjęcia. Ciekawe czy jest ono stosowane w praktyce?

Zasadnicze znaczenie działu ogólnego w wydziale kredytowym polega w pierwszym rzędzie na czynnościach koordynacyjnych. W zagadnieniach kredytowych niejednokrotnie natrafia się na tematy do których podejście może być różne, co stwarza w konsekwencji różną interpretację określonego zagadnienia. Mówiąc nawiasem takie zagadnienia sporne, wywołujące różnicę zdań i poglądów, są niezmiernie pożyteczne i rozszerzają niewątpliwie choryzont myślowy dyskutantów. Niemniej jednak na zewnątrz o/wojewódzkiego rozbieżność poglądów jest niedopuszczalna, wywołuje dezorientację oddziałów terenowych. Niewątpliwie lepsza jest nawet mniej dobra interpretacja ale jednolita, niż lepsze — różne. Najwdzięczniejszym przeto zadaniem działu ogólnego jest utrzymanie ścisłego kontaktu z działami finansowania, ujmowanie tych zagadnień co do których nie ma zgodności

poglądów i precyzowanie, do chwili autorytatywnego rozstrzygnięcia poglądu jednolitego. Jedną z bardzo ważnych czynności działu ogólnego, mającej kolosalny wpływ na pracę działów finansowania, jest przygotowanie tych oddziałów terenowych w kategorii VI, co do których projektowane jest przesunięcie do kategorii V. Czynności działu polegają tutaj w pierwszym rzędzie, na przygotowaniu odpowiedniego aparatu kredytowego dla wspomnianych oddziałów. Opracowanie szczegółowych wytycznych dla oddziałów przejmujących i oddających przedsiębiorstwa.

Działy finansowania, powinny być w porę zawiadamiane jakie nowe oddziały i w jakim terminie rozpoczną działalność kredytową i jakie przedsiębiorstwa obejmą kontrolą. Dział ogólny jak wynika z samej nazwy, wykonywuje czynności kredytowe wykraczające poza zakres branż, jest on w oddziale wojewódzkim działem pomocniczym dla działów finansowania, przejmując czynności dotyczące spraw ogólnych. Powinien przeto opracowywać jednolite, jeśli zajdzie ku temu potrzeba, formularze do takich czy innych celów kredytowych, dla oddziałów terenowych, powinien przypominać o ogólnych terminach wykonania pewnych zadań itd. Od zrozumienia właściwej roli działu ogólnego w oddziale wojewódzkim i postawienia pracy na właściwej płaszczyźnie, zależy w znacznym stopniu praca działów finansowania.

Współpraca z oddziałami terenowymi

Nie jest rzeczą obojętną jaką metodę i formy współpracy przyjmie dział finansowania z terenowymi oddziałami. Dział finansowania nie mógł by spełnić swego zadania pracując w izolacji, w oderwaniu, bez bliższego kontaktu z terenem. Formy i metody współpracy mogą być rozmaite i różne dla każdego z oddziałów wojewódzkich, zależne są one od szeregu czynników jak, promień rozrzucenia oddziałów, warunki komunikacyjne, sieć telefoniczna itd. Abstrahując od wymienionych czynników, współpraca z oddziałami przyjmuje najczęściej następujące formy: 1) kontakt korespondencyjny, 2) kontakt osobisty — wyjazdy do oddziałów, 3) odprawy w o'wojewódzkim.

Sprawom tym warto poświęcić trochę uwagi, gdyż na ogół pogląd co do wartości wymienionych form współpracy nie jest jednolity.

Na podstawie dotychczasowego doświadczenia, stwierdzić można, że w oddziaływaniu na od-

ziały szczególnie pod kątem doszkolenia kredytowego — najlepsze wyniki daje forma korespondencji. Zauważone nieprawidłowości w budowie kwartalnych planów finansowania, sprawozdawczości, sprecyzowane przez o'wojewódzki na piśmie, zmuszają oddział terenowy do zastanowienia się nad szeregiem spraw, które dotąd z takich czy innych powodów nie były należycie traktowane. Forma druga, wyjazdy w teren, osiągają właściwy rezultat jedynie pod warunkiem należytego ich zorganizowania.

Przede wszystkim wyjazdy powinny mieć ściśle sprecyzowane cele. Cele takie jak np. ogólna kontrola i instruktaż, są za szerokie, nie precyzują pracownikowi wyjeżdżającemu od czego ma zacząć swoją wizytację, rozpraszają jego uwagę, i po omówieniu takich czy innych ogólnikowych tematów, wyjazd dobiega końca. Najlepiej konkretne cele wyjazdów ustalać w punktach na piśmie, które zabiera z sobą pracownik wyjeżdżający, przy czym pewne cele mogą odnosić się do wszystkich wizytowanych oddziałów, względnie jedynie do niektórych. Precyzowanie celów wyjazdu sprawia, że zamierzone w tej formie oddziaływania osiągane będą stopniowo, zgodnie z zamierzeniami. Powodzenie ostatniej formy współpracy, zależy w pierwszym rzędzie od tego jak są organizowane odprawy wojewódzkie.

Tematyka obrad nie może być zbyt różnorodna, niedopuszczalne są kilkugodzinne referaty ze strony o'wojewódzkiego — odprawa powinna raczej przebiegać pod kątem jak najszerszej dyskusji na pewne aktualne wybrane zagadnienia. Reasumując tych kilka uwag na temat form współpracy z oddziałami terenowymi można przyjąć, że każda z wymienionych form jest dobra, ale pod warunkiem, że jest wykonywana planowo i stosowana zależnie od celu jaki zamierza osiągnąć.

Artykuł niniejszy poruszył jedynie zasadnicze zagadnienia łączące się z organizacją i wykonywanymi czynnościami przez działy finansowania. Niewątpliwie tak strona organizacyjna jak i metody działania działów finansowania w poszczególnych oddziałach wojewódzkich, nie są jednolite, aczkolwiek zakres ich ustawowych czynności wszędzie jest jednakowy.

Wydaje się, że jedynie wymiana poglądów i dzielenie się zdobytymi doświadczeniami, może w konkluzji doprowadzić do przyjęcia jednolitej, najlepszej organizacji i najlepszych metod działania.

Jerzy Wernicki

Współpraca między oddziałami wojewódzkimi już wydaje owoce

(NA MARGINESIE ARTYKUŁU Ob. Z. ŁADOSIA)

Wiele się mówi ostatnio o pięknej inicjatywie pracowników OKP O/Wojewódzkiego w Bydgoszczy, inicjatywie, która pociągnęła za sobą O/Wojewódzki w Gdańsku, Krakowie, Poznaniu i Katowicach i która pomimo krótkiego stosunkowo okresu czasu od początku jej realizacji już wydaje godne uwagi owoce.

Akcja niesienia sąsiedzkiej pomocy przez Bydgoszcz oddziałom słabszym i walczącym z różnymi trudnościami, wywołała liczne dyskusje i wypowiedzi, ale wszystkie one traktują tę kwestię w sposób raczej ogólny i ograniczają się do stwierdzenia jej pozytywnej wartości w kwocie — że tak powiem — globalnej — bez analizy poszczególnych sum i bez wskazania ogółowi — drogą jakich działań osiągnięty został ostateczny wynik.

Zrozumiałe jest dlaczego pracownicy OKP — Bydgoszcz sami nie zabrali w tej kwestii dotychczas głosu i dlaczego nie podsumowali już osiągniętych rezultatów. Bydgoszcz niewątpliwie czeka na skutek swego wysiłku w postaci wypowiedzi ze strony „podopiecznych” i wypowiedź ta jest konieczna tak dla samej Bydgoszczy, która, na podstawie tej wypowiedzi zechce niejedno niewątpliwie skorygować, utrwalić lub przeprowadzać w przyszłości inaczej — jak również dla tych oddziałów, które albo już przystąpiły do tej akcji, albo uczynią to w najbliższej przyszłości.

Przeprowadzenie właściwej oceny wyników pracy Bydgoszczy w przekroju całości oddziału Wojewódzkiego w Koszalinie byłoby w tej chwili jeszcze niemożliwe, chociażby ze względu na to, że na wielu odcinkach pracy wyniki są dopiero in statu nascendi, dopiero po pewnym czasie dadzą się ująć w cyfry i tabelki porównawcze, dlatego też ograniczę się do podsumowania rezultatów osiągniętych wyłącznie w grupie rozliczeń fakturowych.

Pomoc naszych kolegów bardziej doświadczonych i bardziej od nas obznajmionych z daną pracą, nadeszła w chwili, kiedy oddział nasz zaczynał się powoli otrząsać z ogromu zamieszania i w pewnej mierze przypadkowości, która dotychczas przejawiała się na wielu odcinkach pracy, a która spowodowana została faktem stosunkowo nagłego przemianowania oddziału IV kategorii na oddział wojewódzki. Proces krzepnięcia przejawiał się w grupie rozliczeń fakturowych w postaci szukania nowych dróg w pracy, było to jednak do pewnego stopnia błędzeniem w ciemności, a to ze względu na brak dobrych wzorów do wykorzystania i przystosowania ich do naszych, niejednokrotnie specyficznych warunków oraz całkowity

brak w tym względzie pomocy ze strony oddziału opiekuńczego, jakim był Oddział Wojewódzki w Szczecinie.

Moment nadejścia pomocy bydgoskich kolegów nie mógł być trafniej wybrany, ponieważ po upływie jeszcze pewnego okresu być może skostniełibyśmy w systemie wadliwym, nieproduktywnym, a wtedy trudno byłoby się nam przestawić na właściwe tory, a balast wadliwości długo by jeszcze nam przeszkadzał i psuł styl pracy.

Instruktorzy rozpoczęli swą pracę od zajęcia miejsca za biurkiem i od drobiazgowego badania drogi, którą przebywa lista inkasowa, począwszy od okienka, przy którym przyjmuje się podaż miejscową i od stosu nadesłanej przez oddziały i banki poczty, aż do momentu gdy ta lista opuszcza grupę wędrując na dział rachunków bankowych lub do ekspedycji.

Przyznać się należy, że na początku ten bezkompromisowy wgląd instruktorów w nasze błędy wywoływał na grupie pewne, zresztą zrozumiałe, odruchy niezadowolienia, ale też stwierdzić trzeba z satysfakcją, że odruchy te znikły bezpowrotnie z chwilą zrozumienia korzyści, jakie wypływały w toku zachodzących zmian.

Pewną rezerwę w stosunku do gości stworzył również fakt, że na wstępie niektórzy z nich, być może zresztą nieświadomie, podchodzili do pracowników miejscowych z pewną maleńką, niemniej wyczuwalną dozą wyższości i z nastawieniem raczej dyktowania i nakazywania aniżeli doradzania. Rysy te jednak znikły, skoro goście spostrzegli, że zostały one zauważone i najlepszym dowodem dobrych stosunków, jakie już na drugi dzień zapanowały pomiędzy uczniami i nauczycielami były fakty, że poszczególni pracownicy sami wskazywali instruktorom słabe punkty na swoich odcinkach pracy, bez fałszywej ambicji i otrzymywali natychmiast potrzebne wskazówki i instrukcje.

Nieziemiennie cenną cechą instruktorów był też specyficzny dla Bydgoszczy sposób podejścia do zmiany metody pracy na tym lub innym odcinku. Instruktor nie ograniczał się bowiem do stwierdzenia, że to lub tamto jest złe, nie ograniczał się również do powiedzenia jak robić należy, by wynik był lepszy — nie, instruktor sam siadał na miejscu pracownika, sam przeprowadzał jego czynność, następnie kontrolował wykonanie tej samej czynności przez szkolonego według nowej metody, po czym dopiero w dyskusji wykazywał wyższość innowacji, tak że szkolony pracownik sam dochodził do zrozumienia i przekonania, że nowa metoda jest na pewno lepsza, dokładniejsza i bardziej wydajna.

Skutkiem tego rodzaju współpracy i tej metody szkolenia wyeliminowane zostały na stałe liczne wady cechujące nasz dotychczasowy sposób pracy.

Jakie to były wady — oto najważniejsze z nich:

1. Codziennie rano przesyłaliśmy na dział kredytowy cały portfel zobowiązań, mieszczący się w dziesiątkach tekturowych teczek, gdzie właściwi referenci grzebali w nim dowoli, przekładając według własnych potrzeb listy i faktury, stwarzając chaos, możliwości zagubienia list lub w najlepszym wypadku pomieszczenia zobowiązań poszczególnych płatników. Ten stan rzeczy stanowił powód niesamowitych trudności, powstających w związku z uzgodnieniem portfela oraz nieraz poważnych różnic pomiędzy stanem faktycznym a stanem wykazanym na formularzu „Zestawienie obrotu i stanu faktur”. Kredyt po zbadaniu wpływu i zadekretowaniu przeznaczonych do wykupu list, cały ten stos teczek noszonych przez dwóch woźnych, odsyłał na powrót na inkaso, gdzie znów rozpoczynało się grzebanie w nim w celu wyszukania list przeznaczonych na dany dzień do wykupu. W sumie kontrola nad portfelem zobowiązań sprowadzała się do zera.

2. Portfel należności był prowadzony stosunkowo dokładnie i nie wykazywał większych różnic z naturą, niemniej ciągłość pracy była wielokrotnie zakłócana i przerywana przez poszczególnych referentów kredytowych, którzy przychodzili na grupę codziennie ile razy im to było potrzebne, celem uzyskania aktualnych danych. Fakt ten stawał się tym bardziej dokuczliwy, ponieważ księgowanie należności prowadzimy na maszynie, a częste odrywanie pracowniczki księgującej od pracy, tworzyło długie przerwy i nie pozwalało na wykorzystanie maszyny na innym odcinku, a przez to poważnie przedłużało czas pracy całego zespołu.

3. Nie prowadziliśmy zbiorczej kartoteki zobowiązań, uwidaczniającej całodzienne zaszczości i skutkiem tego nie mieliśmy kontroli nad prawidłowością zapisów na formularzu „Zestawienie obrotu i stanu faktur”.

Wady powyższe usunięte zostały następująco:

1. Obecnie całość portfela zobowiązań znajduje się nieprzerwanie na grupie, a na kredyty wysyłane są do wglądu jedynie listy stanowiące dzienny przychód, ułożone w teczkach, uwzględniając podział w nich zgodnie z pokojami, jakie zajmują poszczególni referenci kredytowi. Referenci kontrolują faktury, dekretują je na odcinkach E, odrywają odcinki C, które dołączają do wyciągów, a odcinki E, B, D, z fakturami po upływie 30 minut zwracają na grupę rozliczeń fakturowych, gdzie po skontrolowaniu ilości z uprzednio zbitą taśmą włącza się je do portfela zobowiązań.

Listy podlegające zwrotowi powracają na grupę niedekretowane z odcinkami C i zostają tego samego dnia oddawane na ekspedycję celem wysyłki.

Problem wykupu rozwiązany został w ten sposób, że w miejsce uprzedniego stemplowania list inkasowych przez kredytowców datą, w której miało nastąpić obciążenie rachunku płatnika, wprowadzona zosta-

ła nowa metoda. Codziennie o godzinie 8—10 referenci kredytowi otrzymują taśmę z numerami rachunków kontrolowanych przedsiębiorstw (ostatnio zmieniliśmy to o tyle, że w miejsce szybko niszczącej się i trudnej do przechowania taśmy wprowadziliśmy odpowiednio porubrykowany zeszyt w twardej okładce), pod którymi wpisane są codziennie kwoty, w ramach których dokonujemy wykupu zobowiązań. Limity te otrzymujemy do godziny dziesiątej, o której to godzinie już możemy przystąpić do przygotowywania wykupu na dzień następny. Ten sposób postępowania eliminuje poprzednie trudności i wyklucza jakiekolwiek bądź późniejsze nieporozumienia z działem kredytowym, a jednocześnie oszczędza poważną ilość czasu.

2. Pracowniczka prowadząca kartotekę należności co pięć dni wpisuje na specjalne formularze kwoty aktualnych stanów należności i zobowiązań kontrolowanych przedsiębiorstw i formularze te przesyła na kredyty. Czynność ta zabiera każdorazowo 30 minut, a więc do trzech godzin miesięcznie w miejsce dotychczasowych — przeciętnie — 30 minut dziennie.

3. Wprowadzona kartoteka zbiorcza zobowiązań jest codziennie uzgadniana z obrotami i statystyką, a to daje nam pewność, że wykazywany stan zobowiązań jest zgodny ze stanem faktycznym.

* * *

Jak z powyższego wynika uprzednio pracowaliśmy posługując się wadliwą metodą pracy, stosowaną od lat bez ulepszeń i poważniejszych zmian, tkwiąc nieprzerwanie w tych samych błędach i co gorsza — nie umiając z nich wybrnąć. Dziś stosujemy w pełni styl pracy Bydgoszczy i wyniki tej zmiany są już widoczne. Uprzednio z trudnością osiągaliliśmy 100% normy, — we wrześniu poprawiliśmy wskaźnik wydajności na około 113%, a w październiku osiągniemy na pewno ponad 120%.

Na tym jednak nie koniec. Wśród pracowników grupy rozliczeń fakturowych w Koszalinie panuje przekonanie, że niewłaściwością byłoby zastosowanie ulepszeń wprowadzonych przez Bydgoszcz tylko i wyłącznie w ramach swojego podwórka. Zdajemy sobie sprawę z tego, że obecna metoda pracy, jako dobra i wydajna musi objąć całe województwo i dlatego wśród zobowiązań podjętych przez grupę na okres IV kwartału br. na naczelnym miejscu widnieje zobowiązanie wprowadzenia tego samego systemu pracy w terenie. Chcemy doprowadzić do tego, by wszystkie nasze oddziały posiadały wspólny język na odcinku rozliczeń fakturowych.

Zdajemy sobie sprawę z czekających nas trudności, wiemy, że każdy oddział, a specjalnie oddziały starsze, pracują według swoich metod i że przedstawienie ich spotka się początkowo z niechęcią, niemniej jednak chcąc we właściwy sposób wyrazić pracownikom OKP oddziału Wojewódzkiego w Bydgoszczy naszą wdzięczność i by satysfakcja z dobrze wykonanej roboty była całkowita — dołożymy wszelkich starań, by zobowiązania nasze wykonać z nadwyżką.

DZIAŁ i n s t r u k c y j n y

DEPARTAMENTY KREDYTÓW

Wyciągi z pism departamentów

Zaliczanie weksli z tytułu sprzedaży ratalnej do środków płatniczych

Podzielamy stanowisko oddziału, że weksle z tytułu sprzedaży ratalnej należy uważać za formę zabezpieczenia należności, a nie aktyw mający moc regulowania zobowiązań.

Według JPK dla przedsiębiorstw handlowych na r. 1951 należności z tytułu sprzedaży ratalnej powinny być księgowane przez przedsiębiorstwa na koncie 137 „odbiorcy ratalni” a nie na koncie 102 „weksle obce”, które to konto przewidziane zostało dla weksli jako środka zapłaty. Ponieważ weksel jako środek zapłaty został wyeliminowany z obrotu między przedsiębiorstwami gospodarki uspołecznionej, konto 102 nie ma obecnie w praktyce zastosowania.

Instrukcja służbowa Dział VI „Finansowanie i Kontrola Przedsiębiorstw”, przepisy szczegółowe dla przedsiębiorstw handlowych w rozdziale III § 2 ustala wprawdzie, że do środków płatniczych zaliczać należy weksle, lecz równocześnie stanowi, że pozycja 6 sprawozdania wzór E/2 „należności za dostawy i usługi” obejmuje między innymi należności z tytułu sprzedaży ratalnej.

Jak wynika z powyższego, weksle posiadane przez przedsiębiorstwo z tytułu sprzedaży ratalnej nie powinny być wykazywane w sprawozdaniu miesięcznym wzór E/2 w poz. 5. Natomiast zgodnie z wyżej cytowanymi przepisami I. S. Dz. VI Cz. szczegółowa dla przedsiębiorstw handlowych — należności z tytułu sprzedaży ratalnej należy wykazywać w tym sprawozdaniu w pozycji 6 „należności za dostawy i usługi”.

P/IZ/520/SO Warszawa dnia 19 listopada 1951 r.

Przekroczenie limitu zakupu

Zgodnie z § 1 p. 2 zarządzenia przewodniczącego PKPG z dnia 2 maja 1951 r. oraz w myśl punktu 5 zarządzenia NBP Nr 84/51 oddziały mogą wstrzymywać pokrywanie faktur za dostawy materiałów w przypadku przekroczenia przez przedsiębiorstwo zaplanowanych wydatków na zaopatrzenie. W tym stanie rzeczy blokady rachunków rozliczeniowych na wydatki materiałowe należy nie traktować jako bezwarunkowy obowiązek oddziału, a jako uprawnienie mające na celu zapewnienie racjonalnej gospodarki przedsiębiorstw w zakresie wydatków materiałowych. W związku z tym oddział może nie skorzystać z przysługującego mu prawa wstrzymania wydatków na zaopatrzenie materia-

lowe o ile przedsiębiorstwo uzasadnionymi powodami, rzeczowymi motywami wykaże konieczność przekroczenia zaplanowanych wydatków na zaopatrzenie.

P/IZ/520/fin. Warszawa, dnia 8 listopada 1951 r.

Interpretacja przepisów o zakazie finansowania strat

W myśl zarządzenia Nr 45/51 kredyt nie może być udzielony kontrolowanym przedsiębiorstwom na sfinansowanie niedoboru funduszy własnych w obrocie, powstałego w wyniku straty planowanej lub nieplanowanej. Oddział zatem może finansować spółdzielnię ponoszącą stratę z tym, że poniesiona strata nie może być przedmiotem kredytu, a zatem kredyt bankowy nie może być udzielony w miejsce brakujących spółdzielni środków obrotowych na skutek poniesionych strat.

W myśl pisma okólnego Nr 56/51 mogą korzystać z kredytów obrotowych tylko te spółdzielnie, w których kredyty i inne zobowiązania krótkoterminowe znajdują pełne pokrycie w realnych aktywach obrotowych. Oddział zatem obowiązany jest wstrzymać finansowanie w przypadku gdy w spółdzielni wystąpi niedobór pokrycia kredytów i zobowiązań krótkoterminowych realnymi aktywami obrotowymi bez względu na to, czy wystąpienie tego niedoboru spowodowane zostanie poniesioną stratą czy też innymi względami jak np. zamrożeniem środków obrotowych w robotach kapitalnych.

P/IZ/520/kin Warszawa, dnia 16 listopada 1951 r.

Kredyt inkasowy

Udzielenie kredytu inkasowego na przedterminowane należności następuje bez potrącenia podatku obrotowego.

P/IZ/520/kin Warszawa dnia 16 listopada 1951 r.

Czeki limitowane

Przepisy o limitowanych książeczkach czekowych (P. O. 32/51) ustalają, że cheki limitowane służą do bezgotówkowej regulacji wszelkiego rodzaju niewielkich stosunkowo płatności o charakterze stałym, przy czym drogą tą nie mogą być regulowane płatności z tytułu dostaw i usług podlegające rozliczeniom w trybie uchwały KERM z dnia 20.5.1947.

Jeżeli więc obaj kontrahenci podlegają postanowieniom uchwały KERM z dnia 20.5. 1947 — rozliczenia między nimi nie mogą być regulowane czekami z książ-

żeczek limitowanych, niezależnie od tego na jaką kwotę opiewają.

P/IZ/520/cz. Warszawa dnia 15 listopada 1951 r.

Odsetki od środków inwestycyjnych za r. 1949 i 1950

W sprawie sposobu regulowania przez przedsiębiorstwa odsetek zaległych od wypłat ze środków inwestycyjnych za lata 1949 i 1950 wyjaśniamy, że odsetki te obecnie po wygaśnięciu planu należy pokrywać ze środków obrotowych.

W powyższej sprawie należy kierować się przepisami taryfy odsetek, prowizji i opłat bankowych (Uchwała Prezydium Rządu Nr. 101) przesłanej oddziałom przy zarządzeniu Nr 18/51. Stosownie do przepisów wyżej wymienionej taryfy, odsetki od kredytów inwestycyjnych po wygaśnięciu planu są pokrywane ze środków obrotowych. Przepis § 50 instrukcji w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji objętych planem inwestycyjnym na r. 1951 — jak to z treści jego wynika, obowiązuje w okresie planu inwestycyjnego na r. 1951, a więc nie może mieć zastosowania do okresu planu inwestycyjnego za r. 1949 i 1950.

P/IZ/320 Warszawa dnia 15 listopada 1951 r.

Finansowanie przedsiębiorstw pod przymusowym zarządem państwowym

Zawiadamiamy, że Ministerstwo Finansów Departament Bankowy pismami z dnia 13 października znak DB/12402/5/51 i z dnia 14 listopada br. znak DB/13639/5/51 wyjaśniło ostatecznie sprawę finansowania przedsiębiorstw pod przymusowym zarządem państwowym.

Zgodnie z powołanymi pismami Ministerstwa Finansów przedsiębiorstwa pod przymusowym zarządem państwowym podlegają kompetencji tego banku, który kontroluje i finansuje zarządców państwowych tych przedsiębiorstw.

W tym stanie rzeczy odnośne przepisy okólnika 46 K/50 (patrz strona pierwsza okólnika ustęp pierwszy) są nadal aktualne.

Zawiadamiamy również, że Ministerstwo Finansów w powołanym wyżej piśmie z dnia 14 listopada br. uchyliło swoją decyzję zawartą w piśmie z dnia 10 września br. znak DB/10369/5/51 odnośnie finansowania i kontroli przez Narodowy Bank Polski przedsiębiorstw pod przymusowym zarządem państwowym, które zostały przejęte przez zjednoczenia podległe centralnym zarządom Ministerstwa Budownictwa Przemysłowego. Przedsiębiorstwa te powinny być finansowane przez bank, któremu podlega zarządca państwowy (Bank Inwestycyjny).

Kredyt przejściowy na nadzwyczajne potrzeby

1) Zapasy ponadnormatywne powstałe w związku z rozszerzeniem produkcji, poprawą jej jakości itp. mogą być przedmiotem kredytu przejściowego na nadzwyczajne potrzeby — na warunkach zarządzenia Nr 84/51.

2) Ponadnormatywne zapasy wyrobów gotowych powstałe z tego względu, że przedsiębiorstwo nie chce ich wysyłać odbiorcy nie mając zabezpieczenia w po-

staci akredytywy — mogą być przedmiotem kredytu przejściowego na nadzwyczajne potrzeby, pod warunkiem udzielenia tego kredytu na krótki okres czasu i podjęcia jednocześnie interwencji w oddziale odbiorcy. Udzielenie kredytu na dłuższy okres czasu mogłoby zdemobilizować przedsiębiorstwo na odcinku uzgodnienia z odbiorcą zasad i trybu sprzedaży wyrobów.

P/IZ/520/knp Warszawa dnia 30 października 1951 r.

Kredyt na nadzwyczajne potrzeby — zasady udzielania

Potrącanie dostaw niefakturowanych oraz różnicy między zobowiązaniami okresowymi a pasywami stałymi z tytułu dostaw należy stosować — jak to przewiduje zarządzenie Nr 84/51 — wyłącznie przy akredytowaniu ponadnormatywnych zapasów materiałowych.

Zasady podane w P. O. 99/51 dotyczą tylko metody kontroli powiązania ogólnej kwoty kredytów na środki ponadnormatywne z przedmiotami kredytowania i w niczym nie zmieniają zasad udzielania kredytu na nadzwyczajne potrzeby zawartych w zarządzeniu Nr 84/51. W przypadkach gdy zapasy materiałowe kształtują się poniżej normatywu, nie należy uwzględniać w tabelce podanej w P. O. 99/51 dostaw niefakturowanych i zobowiązań okresowych — podając odpowiednie wyjaśnienie w części opisowej sprawozdania.

P/IZ/520/knp Warszawa dnia 30 października 1951 r.

Kredyt przejściowy na nadzwyczajne potrzeby

W przypadku blokady rachunku rozliczeniowego w trybie zarządzenia Nr 6/51 kredyt przejściowy na nadzwyczajne potrzeby może być udzielony tylko na cele podane w zarządzeniu Nr 6/51 str. 7 zdanie trzecie.

Podany w zarządzeniu Nr 84/51 str. 2 przepis, że kredyt przejściowy na nadzwyczajne potrzeby może być udzielony na fundusz płac i zrównane z nim płatności należy rozumieć w tym znaczeniu, że narówni z funduszem płac mogą być finansowane w ciężar omawianego kredytu tylko wydatki wymienione pod punktami a i b zarządzenia 6/51 str. 7.

P/IZ/520/knp. Warszawa dnia 15 listopada 1951 r.

Ustalenie pojęcia prac zleconych

W związku z zapytaniem oddziału: „jakie wydatki przedsiębiorstwa powinny być kontrolowane przez bank w ramach sprawowanej przez niego kontroli funduszu płac“ — podajemy poniżej wyciąg z pisma Biura Organizacji Rachunkowości z dnia 7 listopada br. znak Os3/7416 w powyższej sprawie:

„Wydaje się, że za kryterium, na podstawie którego rozróżnia się wypłaty w ramach funduszu płac od wypłat innych, można by przyjąć propozycję oddziału, a mianowicie obowiązujący osobę otrzymującą (wynagrodzenie) — sposób potraktowania pobranych sum z punktu widzenia przepisów o podatku obrotowym. Jeżeli zapłaci ona od tej kwoty podatek obrotowy, to nie można jej zaliczyć do funduszu płac, jeżeli zaś osoba ta nie jest zobowiązana do płacenia podatku obrotowego — co przedsiębiorstwo powinno stwierdzić przed dokonaniem wypłaty — to trzeba uznać tę kwotę za wy-

płaconą w ramach funduszu płac, pod warunkiem oczywiście, że nie wypłacono jej z funduszu innego np. zakładowego.

Nie widzimy jednak przyczyny, dla której, w związku z prośbą określenia pojęcia funduszu płac, należałoby równocześnie usiłować rozgraniczyć zakresy pojęć „usługi/obce” i „prace zlecone”. Sprawa jest skomplikowana ponieważ wiele usług obcych ma charakter prac zleconych, a wiele prac zleconych można nazwać usługami obcymi.

Zgodnie z instrukcją PKPG Nr 78 w sprawie ogólnych zasad opracowywania narodowego planu gospodarczego na r. 1952, fundusz płac można podzielić na fundusz płac osobowy (wprawdzie w instrukcji Nr 78 nazwy tej nie użyto) i bezosobowy. Do bezosobowego funduszu płac wchodzi wynagrodzenia za prace dorywcze (załadunki, czyszczenie placów itp.), wynagrodzenia osób zatrudnionych na niepełnym etacie, wynagrodzenia za udział w posiedzeniach komisji i wynagrodzenia za prace zlecone. Jeżeli w ramach bankowej kon-

troli funduszu płac mają być kontrolowane poszczególne elementy bezosobowego funduszu płac, to zachodzi potrzeba rozróżnienia prac zleconych, prac doraźnych i prac w komisjach.

Mogą być w tym pomocne wyjaśnienia zawarte w instrukcji przewodniczącego PKPG Nr 6 z dnia 17.7.1951 r. (Biuletyn PKPG Nr 21/51) w sprawie prac zleconych i w zarządzeniu przewodniczącego PKPG z dnia 4.7.1951 r. (Monitor Polski Nr A/61/51 poz. 816)“.

Kontrola funduszu płac

Zawiadamia się, że notatka umieszczona w „Wiadomościach Narodowego Banku Polskiego” Nr. 9/51 w sprawie wypłat ekwiwalentu za urlop pracownikom powołanym do czynnej służby wojskowej została opracowana 21 lipca br. i w związku z Uchwałą Prezydium Rządu z dnia 18 sierpnia br. (Monitor Polski A 77/51) stała się nieaktualna.

OK/736 Warszawa dnia 3 listopada 1951 r.

Wyciągi z komunikatów wewnętrznych ZSS

Nr 21

Finansowanie praktyk wakacyjnych

Wyjaśnia się, że oddziały okręgowe ZSS po otrzymaniu sprawozdań powinny spółdzielniom przekazywać z F. S. K. sumy potrzebne na pokrycie kosztów praktyk wakacyjnych, spółdzielnie zaś obowiązane są całość narzut na F. S. K. od funduszu płac (bez żadnych potrąceń) przekazywać centrali na konto Funduszu Szkolenia Kadr.

Wydawanie obiadów w niedziele i święta w stołówkach akademickich

Ministerstwo Handlu Wewnętrznego, Departament Żywności Zbiorowej pismem z dnia 10 października br. Nr ZZ-V-C-222/30 zwróciło się do ZSS o wydawanie nadal posiłków w stołówkach akademickich w niedziele i święta.

Sprawa pokrycia dodatkowych kosztów jest przez ministerstwo brana pod uwagę i pokrycie ich jest zapewnione. Sposób pokrywania dodatkowych kosztów jak również sprawa wydawania obiadów w niedziele i święta zostanie uregulowana generalnie dla wszystkich stołówek akademickich.

Zakup jaj ze źródeł zdecentralizowanych

Ministerstwo Handlu Wewnętrznego, Departament Cen pismem L. dz. C. II-D-30/22 z dnia 23.10.1951 r. w porozumieniu z Departamentem Żywności Zbiorowej i Artykułów Spożywczych, w związku z przejściowymi trudnościami w zaopatrzeniu zakładów gastronomicznych w jaja ze źródeł zcentralizowanych — zezwala spółdzielniom prowadzącym zakłady gastronomiczne na dokonywanie zakupów jaj ze źródeł zdecentralizowanych po cenach wolnorynkowych — pod warunkiem zużycia ich jako surowca dodatkowego do potraw.

Diety dla członków rad nadzorczych spółdzielni pracy zrzeszonych w ZSS

Zarząd ZSS ustala dla członków rad nadzorczych (komisji rewizyjnych) spółdzielni pracy zrzeszonych w ZSS, diety za posiedzenia w następującej wysokości:

- a) w spółdzielniach pracy do 100 członków — 12,— zł
- b) w spółdzielniach pracy powyżej 100 członków — 15,— zł

Diety należy wypłacać za posiedzenia prezydium, komisji i plenum bez względu na czas trwania posiedzenia. Należy również wypłacać diety przedstawicielom organizacji społecznych, zaproszonych na posiedzenia rady z głosem doradczym.

Rada nadzorcza mocą swej uchwały może zrzec się pobierania diet.

WSPÓŁZAWODNICTWO

Wacław Pawlik

W walce o podnoszenie poziomu i wydajności pracy

Wykonanie zadań wynikających z roli NBP jako centralnego banku socjalistycznego oraz zadań związanych z wykonaniem przedterminowym planu sześcioletniego wymaga od całego zespołu pracowniczego stałego podnoszenia poziomu i wydajności pracy.

Planowane rozszerzenie zakresu działania NBP i ilościowe zwiększenie operacyj w zakresie czynności już wykonywanych musi być w dużym stopniu zrealizowane przy obecnym ilościowym stanie zatrudnienia.

Czy tego rodzaju założenie jest realne?

Na pozór wydawać się może, że możliwości nasze na odcinku podniesienia wydajności osiąga ją punkt szczytowy. Tego rodzaju opinie słyszymy na konferencjach i odprawach. Opinia taka jest z gruntu błędna. Wskazuje na to, że formułujący ją nie zadali sobie trudu zgłębienia omawianego zagadnienia, a sąd swój oparli na wąskim praktycyzmie.

Dokładna analiza wzrostu operacyj i stanu zatrudnienia wykazuje, że w naszych zespołach pracowniczych są jeszcze duże rezerwy potencjalne. Wyzwolenie tych możliwości pozwoli na wykonanie nowych czynności. Zagadnienie to musi się stać naszym nowym bojowym zadaniem.

Doświadczenia licznych oddziałów wskazują, że realizacja tego czołowego zadania nie przekracza możliwości nawet przeciętnego oddziału.

Tajemnica powodzenia leży w śmiałym stosowaniu właściwych środków i metod. Do podstawowych środków zaliczyć należy:

- stałe i systematyczne kształcenie oraz samokształcenie,
- współzawodnictwo,
- dobór kadr.

Nie jest celem artykułu dokładne omawianie wymienionych i innych środków. Szczególnie zagadnienie szkolenia było już wielokrotnie omawiane na łamach „Wiadomości” i na licznych konferencjach oraz naradach pracy.

Na specjalne jednak podkreślenie zasługują wyniki ruchu współzawodnictwa. Zespoły pracownicze, które w sposób właściwy i poważny

podeszły do tego zasadniczego elementu socjalistycznego stylu pracy mogą poszczycić się poważnymi osiągnięciami.

Ich wyniki ostatecznie zadały kłam twierdzeniu o niemożliwości zorganizowania współzawodnictwa w pracy biurowej.

Stałe rozszerzanie ruchu współzawodnictwa i pogłębianie tematyki świadczy o zrozumieniu zagadnienia przez poważną większość pracowników.

Szczególnie ważne dla przyszłości tego ruchu jest zjawisko dużego i głębokiego zainteresowania współzawodnictwem szerokich rzesz pracowniczych.

Duże rezerwy są blokowane przez pracowników, którzy do pracy w NBP są mało przydatni.

Zastosowanie pierwszych dwóch środków pozwoli na ostateczne wyeliminowanie tych, którzy z różnych przyczyn nie osiągną poziomu wymaganego od przeciętnego pracownika.

Jest rzeczą bezsporną, że w chwili obecnej odsetek pracowników tego typu jest stosunkowo duży. Stan ten znajduje uzasadnienie w żywiołowym rozwoju naszej instytucji a szczególnie sieci oddziałów na przestrzeni ostatniego roku.

To kapitalne zagadnienie musi być postawione jasno i z odwagą. Nie mogą zaciążyć na jego rozwiązaniu t. zw. „trudności personalne”. Wyposażone w pełne uprawnienia o/wojewódzkie mają na tym odcinku szczególnie dużo do zrobienia.

Z tego krótkiego omówienia podstawowych środków wynika niezbicie, że rezerwy istnieją i to rezerwy poważne.

Czy wszędzie zastosowano odpowiednie środki i czy pracownicy wszystkich jednostek wykazują właściwy stosunek do zadań Banku?

Niestety. Odpowiedź na to pytanie musi być negatywna.

Są liczne oddziały, w których czynnik administracyjny (kierownik) polityczny i związkowy nie potrafiły umiejętnie zastosować środków, które miałyby doprowadzić do zmiany stylu pracy i aktywizacji zespołu. Jednostki te cechuje

bierność i ciągle wyczekiwanie na pomoc z o/wojewódzkich lub centrali.

Podstawowym warunkiem poprawy jest własna inicjatywa tych oddziałów i zainteresowanie wszystkich pracowników ich warsztatem pracy.

Oprócz błędów popełnianych przez czynniki kierujące, należy również podkreślić bierny stosunek pracowników do omawianych problemów organizacyjnych Banku. Najczęściej jedno i drugie występuje w tej samej jednostce.

Przyczyny tego stanu są różne. Często występuje brak doświadczenia i umiejętności u pracowników wysuniętych na stanowiska kierownicze. Natomiast wykazują oni dobrą wolę i zapał do pracy. Tym o/wojewódzkie powinny w pierwszym rzędzie i szybko przyjąć z pomocą.

Gorzej przedstawia się sytuacja tam, gdzie występuje niechęć lub zła wola.

Szeroko przeprowadzana przez czynnik polityczno-społeczny akcja uświadamiania pozwoli na wykrycie tych ostatnich, wręcz szkodliwych pracowników.

W naszej praktyce są liczne przykłady, że całe zespoły pracownicze po właściwym zorganizowaniu przez kierownictwo i czynnik polityczno-społeczny akcji wychowawczej, radykalnie zmieniały swój stosunek do omawianych zagadnień. Zmiana na lepsze była możliwa dzięki krytycznej ocenie pracy przez o/wojewódzki i samokrytycznej analizie dotychczasowego stylu pracy. Nie wszystkie jednak zespoły słabo pracujące wiedzą o tym. Są bowiem o/wojewódzkie, które nie osiągnęły jeszcze odpowiedniego poziomu organizacyjnego i dlatego nie mogą nieść odpowiedniej pomocy oddziałom.

Czy słuszne jest typowanie i publikowanie oddziałów osiągających najslabsze wyniki?

Ogłaszanie zwycięskich oddziałów i zespołów w ramach współzawodnictwa dowiodło, że metoda ta daje bardzo dobre wyniki.

Pracownicy zespołów wyróżnionych są mobilizowani do dalszego wysiłku, do szukania nowych metod pracy pozwalających na zwiększenie wydajności i obniżkę kosztów. Pracownicy zespołów biorących udział we współzawodnictwie, a nie wyróżnionych w danym okresie dokonują samokrytycznej oceny swoich metod pracy, i dążą do zastosowania nowych, które pozwolą im na poprawę swych wyników.

Gorsza była dotychczas sytuacja oddziałów słabo pracujących. Jak poprzednio zaznaczyłem, zespoły w tych oddziałach nie miały miernika swoich osiągnięć. Często zdarzało się, że nie wie-

działy o swoim zapóźnieniu w szlachetnym marszu do lepszych osiągnięć.

W celu ułatwienia pracy tym zespołom przez wskazane, że wyniki ich są najslabsze, Zarząd Banku polecił Departamentowi Ogólnemu periodyczne publikowanie najslabszych oddziałów w skali krajowej.

Intencją tej akcji jest:

- wyrażne postawienie przed zainteresowanymi zespołami zagadnienia zmiany stylu i metod pracy,
- spowodowanie na drodze samokrytycznej oceny dotychczasowej pracy, odkrycia źródeł i przyczyn istniejącego stanu,
- pobudzenie kierownictwa i zespołu pracowniczego do szlachetnego wysiłku w kierunku podniesienia poziomu i wydajności pracy,
- oddziaływanie na o/wojewódzkie w kierunku stałego i większego niż dotychczas interesowania się pracą wszystkich oddziałów.

Przy takich założeniach podjętą akcję należy uznać za pożyteczną i bardzo celową.

Jedynym warunkiem jej skutecznego działania jest właściwe zrozumienie i ustosunkowanie się do niej zainteresowanych zespołów i o/wojewódzkich.

Z jakim przyjęciem akcja spotkała się w terenie?

Wydawać mogłoby się, że wystarczający materiał dla wytypowania najslabszych oddziałów stanowią wykazy czynności.

Przyjęcie takiej metody mogłoby doprowadzić do ustaleń krzywdzących oddziały. — Aczkolwiek niektóre o/wojewódzkie w swoich wypowiedziach sugerowały oparcie tylko o materiał statystyczny, Departament Ogólny metody tej nie przyjął.

Dla wytypowania potrzebna była znajomość — możliwie wszechstronna — warunków pracy.

W tym celu Departament Ogólny pismem z dn. 18.8.1951 r. zwrócił się do o/wojewódzkich z prośbą o wytypowanie 2 najgorszych oddziałów z terenu województwa, wskazując, że:

„zasadnicze znaczenie dla ustalenia najgorszych oddziałów będzie miała ocena czy oddział w istniejących warunkach wykorzystał wszystkie będące w jego dyspozycji środki oraz pomoc okazaną przez o/wojewódzki“.

W liście wskazano przykładowo momenty, które należy uwzględnić przy ocenie, (tenden-

cja rozwojowa oddziału, warunki lokalowe, akcja szkoleniowa, jakość pracy, stosunek do stwierdzonych uchybień, terminowość sprawozdawczości, dyscyplina pracy, organizacja pracy).

Jak wynika z powyższych sformułowań punkt ciężkości spoczywał na zagadnieniach, których wykonanie było prawie w 100% zależne od kierownika i pracowników.

Celem listu i sformułowań było uzyskanie takich danych, które pozwoliłyby na uwzględnienie t. zw. „trudności obiektywnych“.

Trafność typowania w pierwszym rzędzie musiała być zależna od materiału nadesłanego przez o/wojewódzkie. Zakładano, że o/wojewódzkie przedstawia w swych odpowiedziach wnikliwą ocenę z uwzględnieniem innych momentów niż przykładowo wymienione w liście Departamentu Ogólnego.

Analiza sprawozdań nadesłanych przez o/wojewódzkie wykazuje, że z jednej strony jak gdyby zostały one zaskoczone samą akcją, a z drugiej, że nie wszystkie zrozumiały intencje. Głównym argumentem w listach o/wojewódzkich, które nie zrozumiały intencji, była troska, że ogłoszenie najsłabszych oddziałów spowoduje, „załamanie, demobilizację, zniechęcenie“.

Z wypowiedzi tych przebija niechęć a może obawa przed stosowaniem krytycznej metody oceny pracy oddziałów i samokrytycznej własnej działalności. W zbyt szerokim zakresie usiłowano uwzględniać tzw. trudności obiektywne, a szczególnie okres organizacyjny.

Jako przykłady zupełnie niewłaściwego ustosunkowania się do zagadnienia należy wymienić o/wojewódzki w Gdańsku i Rzeszowie, które w pierwszej chwili wręcz odmówiły wytypowania.

Przykładem niezrozumienia intencji są wyjątki z listów o/wojewódzkiego Opole

„Wydaje nam się, że stawianie pod swojego rodzaju pręgierzem któregokolwiek z oddziałów, pracujących przecież w b. ciężkich warunkach i z dobrą wolą graniczącą z poświęceniem, nie da zamierzonego efektu mobilizującego, lecz przeciwnie może w jego zespole wywołać poczucie pokrzywdzenia, zniechęcenia, a nawet załamanie psychiczne.

O/Wojewódzki Gdańsk

„Na podstawie opinii przedstawicieli wydziałów oraz na podstawie materiałów posiadanych przez OKP (sprawozdawczość od-

ziału i instruktaż bezpośredni) nie widzimy w n. okręgu oddziałów najgorszych w znaczeniu wspomnianego pisma Departamentu. Wprawdzie szereg oddziałów wykazuje niedomagania na pewnych odcinkach pracy, wynikające z niedoszkolenia pracowników, lub też spowodowane przez niewłaściwe kierownictwo, nie możemy jednak na tej podstawie kwalifikować całej pracy tych oddziałów jako najgorszej w okręgu“.

Przykładem śmiałego podejścia do zagadnienia są następujące wyjątki:

O/Wojewódzki w Łodzi

„Oddziały te zostały w tyle za innymi oddziałami naszego okręgu wskutek słabego kierownictwa i niedostatecznie wyszkolonego personelu. Organizatorzy nie potrafili w tych właśnie dwóch oddziałach zaraz na początku działalności nadać pracy zdrowy, i prawidłowy kierunek. Praca miała przebieg chaotyczny i — w konsekwencji — nie mogła być ona ani wydajna, ani jakościowo dobra.“

O/Wojewódzki Koszalin

„Przyczynił się do tego w głównej mierze kierownik oddziału, który nie potrafił energicznie i fachowo postawić oddział na odpowiednim poziomie. Dyscyplina pracy nie przestrzegana, większa część personelu nie posiada poczucia obowiązku i koleżeństwa.“

Obiektywnie stwierdzić należy, że większość oddziałów wojewódzkich pozytywnie ustosunkowała się do całej sprawy.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że o/wojewódzkie o wybitnym deficycie kadrowym nie bały się odważnie postawić sprawy. Klasycznym przykładem jest przytoczony wyjątek z listu o/wojewódzkiego w Koszalinie. Stosunku oddziałów jako najbardziej bezpośrednio zainteresowanych nową metodą nie znamy. Wnioskując jednak z ich postawy, a szczególnie oddziałów wymienionych w „Wiadomościach nr 10/51“, stwierdzić należy, że zrozumiały one intencje akcji.

Nie odczuły one umieszczenia na łamach „Wiadomości“ jako niezasłużonej kary i nie „demobilizują“ się. Wręcz przeciwnie, widzi się w niektórych wyraźną poprawę. Oczywiście daleki jestem od twierdzenia, że jest ona bezpośrednim wynikiem zastosowania tej nowej metody. Ten pozytywny stosunek oddziałów najwyraźniej przemawia za słusnością stosowania tej metody.

Co należy uczynić dla doskonalenia tej metody?

Jak już wspominałem z otrzymanych listów o/wojewódzkich wynikało, że zostały one zaskoczone. Zaskoczenie to przejawiało się w mało wnikliwej ocenie przyczyn typowania lub czasem po prostu w braku materiałów umożliwiających przeprowadzenie typowania.

Opinie nadesłane przez o/wojewódzkie miały stanowić uzupełnienie a nawet skorygowanie informacji posiadanych przez Departament Ogólny.

Ponieważ część o/wojewódzkich nie miała dostatecznych materiałów dla wszechstronnej oceny, dlatego należy przypuszczać, że pierwsze typowanie mogło być w pewnym stopniu błędne.

Należy przypuszczać, że następne typowanie oparte będzie na materiałach wykluczających pomyłki.

Wzmoczona operatywność o/wojewódzkich w stosunku do oddziałów wskazuje na to, że większość o/wojewódzkich pragnie przygotować materiały na podstawie których w każdej chwili będzie można przeprowadzić najbardziej wszechstronną ocenę działalności oddziałów.

Zmiana roli o/wojewódzkich i nowa ich struktura wybitnie ułatwia wykonanie zadania.

Pierwszy ogłoszony wykaz oddziałów osiągających najslabsze wyniki obejmuje w zdecydowa-

wanej większości oddziały V i VI kategorii. Fakt ten mógłby doprowadzić do błędnego wniosku, że tylko oddziały najmniejsze będą umieszczone w tej kolumnie. Już z pierwszego typowania przez o/wojew. wynika, że do najslabszych mogą być zaliczane oddziały większe i pracujące od dłuższego czasu. Uwaga ta powinna specjalnie zainteresować te oddziały które reprezentują tendencje „spoczywania na laurach“ i już występuje u nich spadek jakości i wydajności pracy. Należy pamiętać, że przy każdym następnym typowaniu wymogi będą większe.

Podjęta w niniejszym artykule próba analizy zastosowania omawianej metody dość wyraźnie potwierdza celowość jej wprowadzenia.

Stanowisko zajęte przez oddziały wymienione w „Wiadomościach“ Nr 10/51 r. rozwiało obawy niektórych o/wojewódzkich. Również późniejsze kroki podjęte przez o/wojewódzkie wskazują, że po dokładnej analizie podjętej akcji uznały jej słuszność.

Tego rodzaju ustosunkowanie się o wojewódzkich i oddziałów daje gwarancję że nowa metoda przyczyni się do podniesienia poziomu fachowego i organizacyjnego oddziałów słabszych oraz utrzymania i podnoszenia poziomu przez Oddziały, które w momencie jej zastosowania osiągnęły poziom przeciętny.

Jan Dmochowski

Ocena pracy komórek kredytowych w ogólnej klasyfikacji współzawodniczących

(ARTYKUŁ DYSKUSYJNY)

Zasluga ob. Szyrockiego jest poruszenie zagadnienia oceny pracy komórek kredytowych i wykazanie, że ocena ta jest możliwa do przeprowadzenia.

Dotychczas przeważała opinia, że praca zespołu kredytowego nie nadaje się do punktowania ze względu na jej różnorodność i częste zmiany w przepisach oraz ze względu na akcje specjalne, jak również na zależność wyników pracy pracownika od sprawności funkcjonowania samego finansowanego i kontrolowanego przedsiębiorstwa.

Rozwijający się ruch współzawodnictwa na terenie komórek kredytowych wymaga właściwych mierników dla porównania wyniku między współzawodniczącymi. Ocena wyniku współzawodnictwa jest obecnie utrudniona na skutek braku odpowiednich norm i często opiera się na ogólnikowych przesłankach. Z tej przy-

czyny akcją współzawodnictwa objęte są często zadania i czynności wchodzące w zakres stałych obowiązków pracowników, podczas gdy przedmiotem współzawodnictwa mogłyby być one tylko w przypadku przekraczania norm ustalonych przepisami.

Dotychczasowe wyniki współzawodnictwa pracy zespołów kredytowych nie nadają się do ujęcia cyfrowego — przez co traci się istotny element potrzebny dla porównania kilku komórek kredytowych i dla porównania wyników w poszczególnym zespole kredytowym za kolejne okresy

Brak ujęcia cyfrowego wyników pracy kredytowej przy jednoczesnym ujęciu w punkty innych czynności bankowych wpływa niekiedy ujemnie na bieg prac w komórce kredytowej. Wpływ ten zaznacza się, jak to już wyżej wspomniano, na szczęście tylko niekiedy—

w oddziałach mniejszych, gdzie kierownictwo „nie czuje“ dostatecznie spraw kredytowych. Powodem małego zainteresowania ze strony kierownictwa tych oddziałów pracami kredytowymi jest okoliczność, że prace te jako niepunktowane, a zatem nie wpływające bezpośrednio na ocenę działalności oddziału traktowane są jako zadania drugorzędne. Dowodem tego ustosunkowania jest odwoływanie przeciążonych pracowników kredytowych z uszczerbkiem dla ich pracy, do pomocy przy innych pracach punktowanych na podstawie wykazu czynności.

Zatem dla należytej oceny pracy komórek kredytowych powinno się najpierw ustalić odpowiednie normy.

Co może być przyjęte w pracy kredytowej za podstawę normowania?

Najwłaściwszą podstawą normowania byłaby zasada należytego kontrolowania i finansowania przeciętnego przedsiębiorstwa. Ustalona w punktach norma za właściwe finansowanie i kontrolowanie przeciętnego przedsiębiorstwa umożliwia z kolei ustalenie normy punktów na pracownika kredytowego. Trzeba tylko pomnożyć posiadaną normę punktów za przedsiębiorstwo przez przeciętną ilość przedsiębiorstw przypadających na jednego pracownika kredytowego.

Obliczona w ten sposób norma punktów na referenta stanowić będzie podstawę do obliczenia przeciętnej wydajności zespołu kredytowego. Po zamknięciu okresu sprawozdawczego ogólną ilość punktów, uzyskaną w danej komórce kredytowej, dzieli się przez ilość pracowników, otrzymując w ten sposób przeciętną przypadającą na jednego pracownika.

Porównanie tej przeciętnej z normą da nam ocenę pracy komórki kredytowej.

Nie można bowiem oceniać jednakowo dwóch zespołów finansujących i kontrolujących taką samą ilość przedsiębiorstw, o ile w jednym z nich będzie o 50% więcej pracowników, niż w drugim. Wysiłek i wkład pracy poszczególnego referenta dla osiągnięcia tych samych wyników w zespole drugim będzie o wiele większy niż w pierwszym.

Konsekwentnie rozwijając tę zasadę dalej należałoby brać pod uwagę również zaszerzowanie poszczególnych pracowników. Niewątpliwie lepszej i wydajniejszej pracy należy wymagać od pracownika uposażonego według grupy V niż według grupy VII, o ile obaj pracują w tych samych warunkach.

Jako drugą zasadę przyjąć należy — ocenianie wyników pracy za okres kwartalny.

W kwartale bowiem zamyka się cykl pracy zespołów kredytowych, oparty na kwartalnych planach finansowania. Plany finansowania i ich wykonanie stanowią cenny materiał dla pozytywnej oceny pracy komórki kredytowej.

Trzecią zasadą, którą wskazane byłoby przyjąć ze względów czysto praktycznych — jest oparcie oceny pracy komórek kredytowych na najbardziej typowych i zasadniczych czynnościach.

Te typowe i zasadnicze czynności i elementy, które mogą stanowić podstawę do oceny pracy, to:

1. sporządzanie planów finansowania,
2. sporządzanie sprawozdań miesięcznych,
3. należyte stosowanie przepisów o kontroli funduszu plac,

4. ogólna działalność w odniesieniu do przedsiębiorstwa na tle stosowania przepisów o finansowaniu i kontroli przedsiębiorstw.

Należyte sporządzanie planów finansowania i sprawozdań miesięcznych świadczy nie tylko o opanowaniu przez pracownika techniki kredytowania, ale także o znajomości sytuacji finansowej przedsiębiorstwa i umiejętności oddziaływania na tę sytuację. Ze względu na to, że różnorodność problematyki finansowej uniemożliwia opracowanie dokładnych wzorów planów finansowania i sprawozdań, coraz lepsze ich sporządzanie będzie świadczyło o zwiększających się zawodowych kwalifikacjach pracowników, zdobytych drogą szkolenia.

Ponieważ plany finansowania i sprawozdania miesięczne odzwierciedlają przebieg finansowania i kontrolowania, powinny one w wysokim stopniu wpływać na ocenę pracy poszczególnego referenta, a przez to i całego zespołu.

Ocenianie planów czy sprawozdań jest stosunkowo mało skomplikowane, i przy ustaleniu wytycznych co do zasad punktacji stanowić będzie pozytywny element w ocenie wyników. Punktowanie możemy przeprowadzać według skali od 0 do 10; przeciętna ocena wynosić będzie zatem 5. Przy ocenie należy brać pod uwagę nie tylko jakość wykonanej pracy, ale także terminowość. Spóźnienie w dostarczeniu planu czy sprawozdania np. o 5 czy 6 godzin obniżałoby ocenę sprawozdania czy planu o 1 punkt, dłuższe opóźnienie obniżałoby ocenę o 2 punkty i tak dalej. Jeżeli zatem za każde sprawozdanie, które sporządzane jest co miesiąc, przeciętna ocena wynosić będzie 5 punktów — kwartalnie norma punktów za sprawozdania, dotyczące jednego przedsiębiorstwa, wyniesie 15.

Z kolei należy przystąpić do obliczenia punktów za plany finansowania, które sporządzane są co kwartał. Trzeba tutaj zastosować odpowiedni „mnożnik“, gdyż w przeciwnym wypadku ciężar gatunkowy sprawozdań byłby trzy razy większy niż planów.

„Mnożnik“ dla planów powinien wynosić 3, ponieważ sporządzanie planów zajmuje przeciętnie trzykrotnie więcej czasu, niż sporządzenie sprawozdania. Przy zastosowaniu „współczynnika“ 3 za przeciętny plan finansowania — ocena wynosić będzie $5 \times 3 = 15$ punktów.

Norma punktów za plany finansowania i sprawozdania w objętym oceną kwartale wynosić będzie 30 punktów.

Ze względu na wagę planów finansowania i sprawozdań w ocenie pracy komórek kredytowych te 30 punktów powinno stanowić ca 50% normy punktów za finansowanie i kontrolę przeciętnego przedsiębiorstwa w kwartale. Kontrola funduszu plac stanowi osobny, ujęty nawet odrębnymi przepisami, odcinek pracy komórki kredytowej. Czynności związane z pracą na tym odcinku — jako czynności typowe — powinny być również przyjęte do punktowania. Przy przeciętnej ocenie 5 i mnożniku 1,8 norma punktów za kontrolę w tym zakresie poszczególnego przedsiębiorstwa wynosić będzie 9.

Jako ostatni element punktacji należy przyjąć ocenę ogólnej działalności w odniesieniu do przedsiębiorstwa

na tle stosowania przepisów o finansowaniu i kontroli przedsiębiorstw.

Element ten jest koniecznym uzupełnieniem ocen za plany finansowania i sprawozdania miesięczne. W ocenie ogólnej działalności referenta związanej z obsługą przedsiębiorstwa bierze się pod uwagę nie tylko jednorazowe akcje zlecone osobnymi zarządzeniami i charakterystyczne dla pracy kredytowej w ocenianym kwartale, ale również i czynności nakazane ogólnymi przepisami regulującymi sposób kontrolowania i finansowania.

Przy przeciętnej ocenie 5 i mnożniku 4,8 norma punktów wynosić będzie — 24.

Ogólne zestawienie punktów, które stanowią normę za finansowanie i kontrolę przedsiębiorstwa za kwartał, przedstawia się następująco:

1. za sporządzone sprawozdanie, przeciętna ocena miesięczna 5, za kwartał	15 punktów
2. za sporządzony plan finansowania przeciętna ocena 5, „mnożnik” 3	15 punktów
3. za wyniki kontroli funduszu płac przeciętna ocena 5, „mnożnik” 1,8	9 punktów
4. za ocenę ogólnej działalności przy obsłudze przedsiębiorstwa na tle stosowania przepisów o finansowaniu i kontroli przeciętna ocena 5, „mnożnik” 4,8	24 punkty
Norma	63 punkty

Norma punktów 63 za finansowanie i kontrolę przedsiębiorstwa obliczona jest w odniesieniu do przeciętnego przedsiębiorstwa.

Ze względu na to, że w praktyce ma się do czynienia z różnego rodzaju przedsiębiorstwami, dla przeprowadzenia właściwej oceny należy wprowadzić współczynnik korygujący, który by można nazwać „współczynnikiem trudności”.

Ustalenia „współczynnika trudności” dokonać można biorąc pod uwagę następujące elementy:

- a) strukturę i wielkość przedsiębiorstwa,
- b) poziom gospodarki i dyscypliny finansowej przedsiębiorstwa,
- c) odległość i trudności komunikacyjne między przedsiębiorstwem a oddziałem finansującym.

Obliczony według powyższych zasad „współczynnik trudności” zobrazuje, jakiego wkładu pracy wymaga finansowanie danego przedsiębiorstwa, w porównaniu z finansowaniem przedsiębiorstwa przeciętnego. O ile okaże się, że wkład ten jest dwa razy większy (tzn., że obsługa tego przedsiębiorstwa wymaga przeciętnie 2 razy tyle czasu, ile obsługa przedsiębiorstwa przeciętnego), należy przyjąć w danym wypadku „współczynnik trudności” 2.

Przy przedsiębiorstwach nie absorbujących w takim stopniu jak przeciętne przedsiębiorstwo produkcyjne, co w zasadzie będzie odnosiło się do przeciętnej spółdzielni pracy, „współczynnik korygujący” będzie odpowiednio mniejszy i wynosić będzie np. 0,6 czy 0,7.

Ustalanie współczynnika trudności dla poszczególnego przedsiębiorstwa powinno być dokonywane dwa razy w roku przez wydział kredytowy oddziału wojewódzkiego i to na I.I. i I.VII. każdego roku. O ile

w międzyczasie zostaną wzięte pod kontrolę nowe przedsiębiorstwa, albo nastąpi reorganizacja dotychczas kontrolowanych, to na okres poprzedzający najbliższą periodyczną kwalifikację, należy przyjmować współczynnik trudności o 50% wyższy od przeciętnego, tj. dla przedsiębiorstw produkcyjnych i handlowych 1,5, a dla spółdzielni pracy 0,9 lub 1. Zmiana współczynnika trudności jest w takim przypadku uzasadniona tym, że zawsze w okresie początkowym każde przedsiębiorstwo przejęte pod kontrolę, czy zreorganizowane wymaga większego wkładu pracy ze strony komórki kredytowej, aniżeli przedsiębiorstwo kontrolowane już od dłuższego czasu.

Osobnym zagadnieniem będzie ustalenie współczynnika trudności dla przedsiębiorstw na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym. Na ogół traktuje się kontrolę tych przedsiębiorstw jako coś dodatkowego, nie wchodzącego w zakres podstawowych obowiązków. Jakkolwiek kontrola przedsiębiorstw na wewnętrznym ograniczonym rozrachunku gospodarczym nie jest skomplikowana, to jednak absorbuje ona stosunkowo dużo czasu. Wymaga obecnie, po zniesieniu obciążeń w drodze, prowadzenia dla każdego przedsiębiorstwa ewidencji, która ujmuje otrzymane, a nie zwracane tego samego dnia jednostce macierzystej dotacje, łącznie z uzyskanymi wpływami. Nie wykorzystane bowiem saldo otrzymanej dotacji powinno pozostać na rachunku rozliczeniowym przedsiębiorstwa na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym. Niezależnie od ewidencji, kontrolowanie przedsiębiorstw na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym, np. na zlecenie Banku Inwestycyjnego, wymaga sporządzania co miesiąc osobnego sprawozdania.

Współczynnik trudności w odniesieniu do przedsiębiorstw na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku będzie stosunkowo wysoki, gdyż w ocenie pracy komórki występuje on jedynie przy ocenie kontroli funduszu płac i ocenie ogólnej działalności. Przyjmując zatem, że sześć przedsiębiorstw na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku odpowiada jednemu przeciętnemu przedsiębiorstwu na pełnym rozrachunku gospodarczym, współczynnik trudności zostanie ustalony w sposób następujący: 63 punkty podzielone przez 6 = 10,5 punkta, to przeciętna norma 33 punkty za ocenę kontroli funduszu płac i ogólną ocenę wymagać będzie współczynnika 0,32 *)

„Suma” współczynników trudności, przy stosowaniu zasady współczynnika jeden przy przedsiębiorstwie przeciętnym, da nam obliczeniową ilość przedsiębiorstw finansowanych przez komórkę kredytową.

SPOSÓB PUNKTOWANIA

1. Za sporządzanie planów finansowania. Każdy sporządzony plan finansowania oceniany jest indywidualnie.

*) Przeciętna norma 33 punkty powstaje wskutek wyeliminowania oceny dwóch pierwszych punktowanych czynności, a mianowicie sporządzania planów finansowania i sprawozdań miesięcznych. Współczynnik 0,32 jest wynikiem następującego obliczenia:

$$\frac{10,5}{33} = 0,32.$$

nie przez referenta branżowego i kierownika działu w wydziale kredytowym. Przy ocenie należy brać pod uwagę nie tylko jakość, ale i termin dostarczenia. Ocena powinna mieścić się w odpowiednim punktowaniu od 0—10. W przypadku niezgodnienia oceny między kierownikiem działu i referentem branżowym, decyduje zastępca dyrektora do spraw kredytowych. Każdą ocenę należy z kolei skorygować o mnożnik (3) i współczynnik trudności. Zestawienie ocen i uzyskanie punktów przesyła się bieżąco z działów finansowania do działu ogólnego, w którym ześrodkowują się materiały dla oceny pracy terenowych komórek kredytowych.

2. **Za sporządzanie sprawozdań miesięcznych.** Postępuje się analogicznie jak przy ocenie planów finansowania. Jedyną różnicą polega na tym, że przy obliczaniu punktów nie wchodzi w rachubę mnożnik, gdyż nie jest on przewidziany dla sprawozdań.

3. **Za należyte stosowanie przepisów o kontroli Funduszu Płac.** Oceny dokonuje się na podstawie kontroli przeprowadzonej w komórce kredytowej przez wydział kredytowy oddziału wojewódzkiego. Dla właściwej oceny muszą być skontrolowane w każdym kwartale wszystkie podległe zespoły kredytowe. Praktycznie, ze względu na dużą ilość kontrolowanych przedsiębiorstw, niemożliwe jest zbadanie wszystkich sprawozdań z Funduszu Płac za okres ubiegłych trzech miesięcy. Należy zatem przyjąć, że oddział wojewódzki skontroluje przynajmniej sprawozdania złożone w ciągu ostatnich trzech miesięcy przez 25% kontrolowanych przedsiębiorstw. Takie ustalenie normy dla oddziału wojewódzkiego doprowadzi do tego, że będzie on zmuszony do skontrolowania przynajmniej trzech kolejnych sprawozdań z każdego przedsiębiorstwa w ciągu roku. Poza kontrolą sprawozdań należy zbadać, czy były z nich wyciągane odpowiednie wnioski i czy stosowano właściwe przepisy o kontroli Funduszu Płac.

Przy badaniu sprawozdań z Funduszu Płac za ostatnie trzy miesiące powtarzać się będzie zawsze błąd, polegający na tym, że będą się one po części odnosiły do poprzedniego kwartału. Uniknięcie tego błędu jest niemożliwe, gdyż oparcie oceny tylko na podstawie sprawozdań dotyczących badanego okresu — zmusiłoby do rozpoczęcia kontroli dopiero w 15-tym dniu po zakończeniu kwartału i spowodowałoby ustalenie wyników z opóźnieniem kilkumiesięcznym.

Dla uniknięcia powyższego i uzyskania oceny poszczególnych komórek kredytowych w 16 do 17 dni po zakończeniu kwartału błąd ten należy przyjąć za uzasadniony.

Oceniane są łącznie trzy ostatnie sprawozdania miesięczne poszczególnego przedsiębiorstwa na tle stosowania przepisów o kontroli Funduszu Płac. Oceny dokonuje, na podstawie sporządzonego sprawozdania o kontroli, pracownik przeprowadzający kontrolę, łącznie z odpowiednim kierownikiem działu wydziału kredytowego. Ocena powinna mieścić się w punktowaniu od 0—10. W przypadku niezgodnienia oceny decyduje zastępca dyrektora do spraw kredytowych.

Każdą ocenę należy z kolei skorygować o mnożnik (1,8) i współczynnik trudności. Poszczególne oceny i wyliczone punkty łącznie ze sprawozdaniami przesyła

się bieżąco do działu ogólnego wydziału kredytowego. Przy okazji kontroli omawiane są niedokładności i wskazywane właściwe postępowanie, co jest formą instruktażu. Po zakończeniu kwartału dział ogólny oblicza ogólną ilość uzyskanych punktów za należyte stosowanie przepisów o kontroli Funduszu Płac.

W każdym kwartale skontrolowana jest tylko część przedsiębiorstw. Wobec czego dla ustalenia ogólnej ilości punktów należy sumę uzyskanych punktów pomnożyć przez „współczynnik kontroli”. Równa się on ogólnej sumie współczynnika trudności (obliczeniowa ilość przedsiębiorstw kontrolowanych przez komórkę kredytową), podzielonej przez sumę współczynników trudności skontrolowanych przedsiębiorstw. Uzyskany wynik ustala ogólną ilość punktów za należyte kontrolowanie Funduszu Płac. Np. ogólna suma współczynników trudności (obliczeniowa ilość przedsiębiorstw) wynosi 80,5 — suma zaś współczynników trudności w skontrolowanych przedsiębiorstwach 20,8. Przy sumie punktów za dokonane kontrole 123, ogólna ilość punktów za należyte stosowanie przepisów kontroli

$$\text{płac} = \frac{123 \times 80,5}{20,8} = 476 \text{ punktów.}$$

4. **Za należyte stosowanie przepisów o finansowaniu i kontroli przedsiębiorstw (bez planów finansowania i sprawozdań).** Oceny tej dokonuje się na tych samych zasadach, co przy kontroli Funduszu Płac. Kontrola dokonywana przez oddział wojewódzki, powinna objąć w ciągu kwartału również wszystkie oddziały, które posiadają komórki kredytowe. Co kwartał kontrolą powinno być objęte 25% przedsiębiorstw. Kontrola obejmuje zarówno stronę formalną jak i merytoryczną. Należy sprawdzić, czy są prowadzone przewidziane ewidencje, czy kredyty udzielane są na podstawie odpowiednich wniosków itd. Kontrola merytoryczna polegać powinna: na sprawdzeniu należytego powiązania kredytów z przedmiotami kredytowania, na zbadaniu prawidłowości sporządzenia analizy bilansów, na sprawdzeniu kartoteki uchybień, na skontrolowaniu, czy przestrzegana jest dyscyplina finansowa, czy wykonane zostały i w jakim stopniu zarządzenia specjalne, na ocenie przeprowadzonych kontroli bieżących (lustracji), na zbadaniu współpracy oddziału z przedsiębiorstwem. Przy punktacji należy brać pod uwagę również kwalifikacje referentów i ich szkolenie oraz uzyskane punkty ujemne.

Suma z uzyskanych poszczególnych ocen, skorygowanych o mnożnik i współczynnik trudności i pomnożona przez „współczynnik kontroli”, daje ogólną sumę punktów za należyte stosowanie przepisów o finansowaniu i kontroli przedsiębiorstw.

OBLICZENIE KOŃCOWE

Po zakończeniu kwartału dział ogólny wydziału kredytowego zlicza dla poszczególnych komórek kredytowych uzyskane punkty. Suma uzyskanych punktów daje ilościową ocenę działalności komórki kredytowej w badanym kwartale.

Dla ustalenia przeciętnej wydajności należy najpierw ustalić normę punktów na pracownika. Normę tę oblicza się przez pomnożenie normy punktów za

przedsiębiorstwo przez ustaloną przeciętną ilość przedsiębiorstw, którą powinien kontrolować pracownik kredytowy.

Ustaloną normę punktów na pracownika porównuje się z faktyczną przeciętną ilością punktów, która przypada w danym kwartale na pracownika. Tę przeciętną uzyskaną ilość punktów oblicza się przez podzielenie ogólnej sumy punktów przez przeciętną ilość pracowników zatrudnionych w kwartale w komórce kredytowej.

Dzięki procentowemu porównaniu uzyskanych punktów, przez pracownika kredytowego, w badanym kwartale z ustaloną normą osiąga się właściwą ocenę pracy komórki kredytowej.

Oceny uzyskane w ten sposób stanowią mogą podstawę dla porównania wyników pracy całego szeregu współzawodniczących zespołów.

Przykład:

Ocena pracy komórki kredytowej w Oddziale NBP w Nowym Tomyślu za III kwartał 1951 r.

Dane podstawowe: 24 przedsiębiorstwa na pełnym i pełnym wewnętrznym rozrachunku, z czego 14 o współczynniku trudności, 1, 2 o współczynniku 1,5, 1 o współczynniku 2 i 7 o współczynniku 0,7.

Suma współczynników trudności $(14 \times 1) + (2 \times 1,5) + (1 \times 2) + (7 \times 0,7) = 23,9$, stanowi jednocześnie obliczającą ilość kontrolowanych przedsiębiorstw.

Norma punktów za przedsiębiorstwo = 63.

Norma punktów na pracownika kredytowego = 189 punktów (3 przedsiębiorstwa).

Obliczenie:

1. punkty za sprawozdania (72 sprawozdania: 24x3 miesięcznie)

7	—	15	ze współczyn. trudn. 1	=	105	punktów
4			" " " 0,7	=	19,6	"
1			" " " 1,5	=	10,5	"
6	—	17	" " " 0,7	=	71,4	"
18			" " " 1,0	=	108	"
5			" " " 1,5	=	45	"
3			" " " 2	=	36	"
5	—	9	" " " 1	=	45	"
						440,5 punkta

2. punkty za plany finansowania:

z oceną	7	—	5	mnożnik	3	współcz. trudn.	1	=	105	punktów	
			2	"	3	"	"	1,5	=	63	"
			4	"	3	"	"	0,7	=	58,8	"
6	—	7	"	3	"	"	"	1	=	126	"
			1	"	3	"	"	2	=	36	"
5	—	2	"	3	"	"	"	1	=	30	"
			3	"	3	"	"	0,7	=	31,5	"
										450,3 punkta	

3. punkty za kontrolę Funduszu Płac

z oceną										
7	—	3	spraw. o kontr. mn.	1,8	wsp. trudn.	1	=	37,8	punkta	
6	—	2	"	"	1,8	"	"	0,7	=	15,1 "
5	—	1	"	"	1,8	"	"	1,5	=	13,5 "

za skontrolowane przedsiębiorstwa 63,4 punkta

OGÓLNA IŁOŚĆ PUNKTÓW

$66,4 \times 23,9$ (suma współcz. trudności) = 269 punktów
5,9 (współcz. trudn. skontrol. przedsiębior.)

4. Punkty za należyte stosowanie przepisów o finansowaniu i kontroli przedsiębiorstw.

6 — 3	spraw. z kontr. mn.	4,8	wsp. trudn.	1	=	86,4	punkta
1	"	"	4,8	"	2	=	57,6 "
5 — 2	"	"	4,8	"	0,7	=	33,6 "

za skontrolowane przedsiębiorstwa 177,6 punkta

OGÓLNA IŁOŚĆ PUNKTÓW

$\frac{177,6 \times 23,9}{6,4} = 663,2$ punkta

5. Obliczenie końcowe:

1.	punkty za sprawozdania	440,5	punkta
2.	" za plany finansowania	450,3	"
3.	" za kontrolę Funduszu Płac	269	"
4.	" za należyte stosowanie przepisów o finansowaniu i kontroli	663,2	"

razem 1.823 punkty

przeciętna ilość pracowników w komórce kredytowej — 8
przeciętna ilość punktów uzyskanych przez pracowników w III kwartale $1.823 \text{ punkty} : 8 = 228$ punktów
norma punktów = 189

wydajność $\frac{228 \times 100}{189} = 120,6\%$

Ocena pracy wydziału kredytowego oddziału wojewódzkiego będzie tematem osobnego opracowania.

Ocena wyników współzawodnictwa pracy w NBP

Ocena wyników współzawodnictwa pracy w centrali Banku, w oddziałach wojewódzkich i oddziałach podległych oddziałom wojewódzkim dokonana została przez Komisję Centralną w dniu 2 listopada z tym, że ostatecznego podziału funduszy i nagród dokonano na drugim posiedzeniu komisji w dniu 8 listopada 1951 r.

Prezes Banku, na wniosek Komisji Centralnej wyróżnił następujące zespoły i przyznał im nagrody pieniężne w wysokości zależnej od stopnia wyróżnienia i ilości członków zespołu:

w Centrali Banku

I lokata

Departament Zagraniczny

1. Wydział Wschodni zł 16.000

II lokata

Departament Ogólny

2. Wydział Organizacyjny zł 4.800

Departament Kredytowy

3. Wydział Kredytów Przemysłu Drobno-
go i Rzemiosła zł 2.700

Departament Zagraniczny	
4. Wydział planowania	zł 8.000
III lokata	
Departament Zagraniczny	
Wydział Ogólny	
5. Dział Księgowości	zł 1.700
Biuro Komisji Dewizowej	
6. Dział Zarządzeń i Interpretacji Przepisów Dewizowych	zł 900
7. Dział Kontroli Dewizowej	zł 4.500
IV lokata	
8. Wydział Inspekcji i Kontroli	zł 2.000
Departament Ogólny	
Generalny Sekretariat	
9. Dział Rozliczeń Rządowych	zł 200
10. Ref. Powielacz. i Eksp.	zł 700
Departament Kredytowy	
11. Wydział Kredyt. Przem. Lekk., Roln. i Spoż.	zł 1.500
Departament Administracyjno-Gospodarczy	
Wydział Gospodarczy	
12. Dział Ogólny	zł 1.000
razem w centrali	
	zł 44.000

w Oddziałach Wojewódzkich

I lokata	
1. Katowice	zł 22 000
II lokata	
Bydgoszcz	
2. Wydział Obsługi Budżetu Państwa	zł 3.500
3. Referat OKP	zł 1.000
Gdańsk	
4. Referat OKP	zł 1.200
Łódź	
5. Zespół Liczarek	zł 500
Wrocław	
6. Dział Kasowo-Skarbcowy	zł 3.000

III lokata**Bydgoszcz**

7. Wydział Kredytowy	zł 5.000
8. Dział Planowania Kasowego	zł 1.000

Łódź

9. Dział Kontroli Funduszu Płac	zł 700
---	--------

Opole

10. Referat OKP	zł 600
---------------------------	--------

Poznań

11. Wydział Kredytowy	zł 9.000
---------------------------------	----------

Rzeszów

12. Dział Rozliczeń Fakturowych	zł 1.000
---	----------

Warszawa

13. Dział Organizacyjny	zł 700
-----------------------------------	--------

Wrocław

14. Dział Rozliczeń Fakturowych	zł 500
---	--------

IV lokata**Gdańsk**

15. Wydział Kredytowy	zł 2.500
16. Wydział Obsługi Budżetu Państwa	zł 400
17. Referat Budżetu Banku	zł 250

Koszalin

18. Wydział Kredytowy	zł 1.400
---------------------------------	----------

Kraków

19. Wydział Kredytowy	zł 4.000
---------------------------------	----------

Opole

20. Dział Planowania Kredytowego	zł 300
--	--------

Warszawa

21. Dział Planowania Kasowego	zł 850
---	--------

Wrocław

22. Dział Kontroli Funduszu Płac	zł 400
--	--------

Zielona Góra

23. Dział Skarbcowy	zł 200
-------------------------------	--------

Razem w oddziałach wojewódzkich zł 60.000

w Oddziałach

L.p.	Oddział	Województwo	Kategoria	Nagroda zł
I lokata				
1	Tczew	gdańskie	III	5.000.—
2	Świętochłowice	katowickie	III	4.200.—
3	Zabrze I. O/M.	katowickie	III	3.000.—
4	Gniezno	poznańskie	III	6.000.—
5	Września	poznańskie	VI	2.000.—
6	Bielawa	wrocławskie	IV	2.000.—
7	Szczawno-Zdrój	wrocławskie	V	1.600.—
II lokata				
8	Brodnica	bydgoskie	IV	4.500.—
9	Bydgoszcz II. O/M.	bydgoskie	II	5.800.—
10	Toruń	bydgoskie	II	8.500.—
11	Gdańsk IV. O/M.	gdańskie	II	4.500.—
12	Bielsko-Biała	katowickie	II	7.000.—
13	Gliwice	katowickie	II	7.000.—
14	Gliwice I. O/M.	katowickie	II	8.200.—
15	Zabrze	katowickie	II	6.000.—
16	Szczecinek	koszalińskie	IV	3.000.—
17	Tarnów	krakowskie	III	7.200.—

Lp.	Oddział	Województwo	Kategoria	Nagroda zł
18	Chełm	lubelskie	IV	2.500.—
19	Zduńska Wola	łódzkie	IV	2.000.—
20	Kluczbork	opolskie	IV	2.700.—
21	Opole I. O/M.	opolskie	II	7.200.—
22	Poznań I. O/M.	poznańskie	II	7.000.—
23	Sanok	rzeszowskie	IV	3.500.—
24	Gryfino	szczecińskie	V	1.600.—
25	Siedlce	warszawskie	III	5.000.—
26	Dzierżoniów	wrocławskie	III	3.500.—
III lokata				
27	Elk	białostockie	IV	2.500.—
28	Chełmża	bydgoskie	V	1.400.—
29	Toruń I. O/M.	bydgoskie	III	3.500.—
30	Gdynia	gdańskie	II	7.000.—
31	Gdynia I. O/M.	gdańskie	II	5.000.—
32	Tarnowskie Góry	katowickie	III	4.300.—
33	Skarżysko-Kamienna	kieleckie	IV	2.700.—
34	Kraków-Podgórze	krakowskie	III	4.000.—
35	Wałdowice	krakowskie	VI	2.300.—
36	Lublin I. O/M.	lubelskie	III	3.000.—
37	Nowe Miasto n/Drwęcą	olsztyńskie	V	1.300.—
38	Niemodlin	opolskie	VI	1.200.—
39	Oleśno	opolskie	V	1.200.—
40	Racibórz	opolskie	III	3.800.—
41	Przemyśl	rzeszowskie	III	3.000.—
42	Góra Śląska	wrocławskie	V	1.100.—
43	Wrocław II. O/M.	wrocławskie	VII	7.000.—
44	Gorzów Wielkp.	zielonogórskie	III	5.200.—
Razem w oddziałach				180.000.—

Prezes Banku zatwierdził następujące zasady rozdziału nagród w zespołach wyróżnionych, ustalone przez Komisję Centralną:

- Nagród za współzawodnictwo nie otrzymują naczelnicy wydziałów i ich zastępcy w centrali Banku oraz dyrektorzy (kierownicy) oddziałów i ich zastępcy.
- Rozdziału nagród dokonują komisje składające się z przedstawicieli kierownictwa jednostki organizacyjnej, rady miejscowej lub oddziałowej ZZPF, komisji współzawodnictwa pracy, POP — PZPR.
- Przy rozdziale nagród należy brać pod uwagę tylko tych pracowników, którzy podpisali umowę o współzawodnictwo.
- Nagrody powinni otrzymać tylko ci pracownicy, którzy w wybitny sposób przyczynili się do osiągniętych przez dany zespół wyników.
- Nagrody należy wręczyć wyróżnionym pracownikom — na naradzie pracy — w formie książeczek oszczędnościowych P. K. O.
- Minimalną i maksymalną wysokość nagrody pieniężnej na jednego pracownika ustalono od zł 100 — 300.
- Listę osób nagrodzonych i wysokość nagród przyznanych tym osobom należy ogłosić przez wywieszenie na wewnętrznej tablicy ogłoszeń.

Spośród oddziałów wyróżnionych i nagrodzonych następujące otrzymały tytuł „Oddział Przodujący” za największe osiągnięcia w socjalistycznym współzawodnictwie:

1. W skali ogólnokrajowej

Oddział Wojewódzki w Katowicach

2. W skali kategorii

I Oddział Wojewódzki w Katowicach

II Pierwszy Oddział Miejski w Gliwicach

III Oddział w Gnieźnie

IV Oddział w Bielawie

V Oddział w Szczawnie-Zdroju

VI Oddział we Wrześni

3 W skali województwa:

białostockiego — Oddział w Elku

bydgoskiego — Oddział w Brodnicy

gdańskiego — Oddział w Tczewie

katowickiego — Pierwszy Oddział Miejski w Zabrze

kieleckiego — Oddział w Skarżysku-Kamiennym

koszalińskiego — Oddział w Szczecinku

krakowskiego — Oddział w Tarnowie

lubelskiego — Oddział w Chełmie

łódzkiego — Oddział w Zduńskiej-Woli

olsztyńskiego — Oddział w Nowym Mieście n/Drwęcą

opolskiego — Pierwszy Oddział Miejski w Opolu

poznańskiego — Oddział w Gnieźnie

rzeszowskiego — Oddział w Sanoku

szczecińskiego — Oddział w Gryfinie

warszawskiego — Oddział w Siedlcach

wrocławskiego — Oddział w Bielawie

zielonogórskiego — Oddział w Gorzowie Wielkp.

B I B L I O G R A F I A

WAŻNIEJSZE POZYCJE Z RADZIECKIEJ LITERATURY EKONOMICZNEJ*)

A. K S I A Ż K I

1. **BALICHIN M. I.** — *Planirovanie sebestoimosti stroitelno - montażnych rabot.* (Planowanie kosztów własnych robót montażowo - budowlanych). Gosstrojizdat, Moskwa 1951 r. str. 140, 2 nlb.

Treść: Przedmowa. Rozdział I — Zadania przemysłu budowlanego w zakresie obniżenia kosztów własnych w budownictwie. 1) Obniżenie kosztów własnych w budownictwie w stadium projektowania i wykonywania robót. Składniki i wskaźniki obniżenia kosztów własnych. 2) Koszty własne robót montażowo-budowlanych są syntetycznym wskaźnikiem pracy organizacji budowlanej. 3) Koszty budownictwa, jakość robót oraz wydatki eksploatacyjne. Rozdział II — Struktura kosztów budownictwa. 1) Kosztorysowa nomenklatura kosztów: 2) Skład kosztów robót montażowo-budowlanych według pozycji: a) Wydatki bezpośrednie, b) Koszty ogólne. Rozdział III — Planowanie kosztów własnych robót montażowo-budowlanych. Plan obniżenia kosztów własnych i ogólna charakterystyka metod sporządzania tego planu. 1) Specyficzność planowania kosztów własnych produkcji budowlanej. 2) Znaczenie planu obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych oraz jego treść. 3) Koszty według kosztorysu i planowe koszty własne robót montażowo-budowlanych. 4) Planowe i ponadplanowe obniżenie kosztów własnych robót montażowo-budowlanych. Planowa i ponadplanowa akumulacja organizacji budowlanych. 5) Plan prac organizacyjno-technicznych — podstawą planu obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych. Łączność planu obniżenia kosztów własnych z innymi rozdziałami planu techniczno-budowlano-finansowego (tiechstrojfinplana). 6) Łączność planu obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych ze sprawozdawczością o kosztach własnych. 7) Sposób opracowywania i zatwierdzania planu obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych. Rozdział IV — Planowanie obniżenia

kosztów własnych robót montażowo-budowlanych przez obniżenie wydatków bezpośrednich.

1) Obliczenie obniżenia kosztów własnych przez zmniejszenie wydatków bezpośrednich na zasadniczą płacę robotników budowlanych. 2) Obliczenie obniżenia kosztów własnych przez zmniejszenie wydatków na materiały budowlane, części i konstrukcje. 3) Obliczenie obniżenia kosztów własnych przez zmniejszenie wydatków na eksploatację maszyn budowlanych. 4) Obliczenie obniżenia kosztów własnych przez zmniejszenie usług transportowych i innych. Rozdział V — Planowanie kosztów ogólnych. 1) Kosztorysowe normatywy kosztów ogólnych. 2) Obniżenie kosztów własnych robót montażowo-budowlanych przez zmniejszenie kosztów ogólnych. 3) Plan kosztów ogólnych. Rozdział VI — Ogólny plan obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych oraz kosztorys produkcji organizacji budowlanej. 1) Ogólny plan obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych. 2) Kosztorys produkcji budowlanej. Rozdział VII — Kontrola wykonania planu obniżenia kosztów własnych robót montażowo-budowlanych oraz analiza kosztów własnych. 1) Znaczenie kontroli i analizy. 2) Kontrola operatywna wykonania zadań w zakresie obniżenia kosztów własnych. 3) Analiza kosztów własnych robót montażowo-budowlanych. Istota i ogólna charakterystyka metod analizy.

2. **BANKOVSKIJ V. G.** — *Normirovanie nezaveršennogo proizvodstva* (Normy dla produkcji w toku) Mašgiz, Moskwa 1949 r. str. 86, 2 nlb.

Treść: Wstęp. I — Obecne metody obliczania produkcji w toku. II — Metoda normowania produkcji w toku oddziału fabrycznego w działach pracy jednorodnej. Podział oddziałów fabrycznych na działy o jednorodnej pracy. Normatywy pracy na różnorodnych działach pracy jednorodnej. Metoda inwentaryzacji se-

* Opracowane na podstawie księgozbioru Biblioteki Wydziału Ekonomiczno-Statystycznego NBP.

lekcyjnej. Normatywy typowe. Produkcja maksymalna. Normatywy produkcji w działach o nieskomplikowanych procesach pracy. Obliczanie czasu obrotu nakładów produkcji w toku na oddziale fabrycznym i dziale. Rozdział III — Ogólnozakładowe normy produkcji w toku.

3. BIRMAN A. M. — Planirovanie oborotnych sredstv (Planowanie środków obrotowych) Gosplanizdat, Moskva 1950 r. str. 121, 2 nlb.

Treść: Rozdział I — Środki obrotowe. Rozdział II — Organizacja środków obrotowych. Rozdział III — Planowanie zapotrzebowania na własne środki obrotowe. Rozdział IV — Planowanie zapotrzebowania na pożyczone środki obrotowe. Rozdział V — Planowanie źródeł tworzenia środków obrotowych. Rozdział VI — Planowanie wykorzystania środków obrotowych. Rozdział VII — Kontrola wykonania planu.

4. BOL'DYREV B. G. — Finansy evropejskich stran narodnoj demokratii (Finanse europejskich krajów demokracji ludowej) Gosfinizdat, Moskva 1951, str. 179.

Treść: Rozdział I — Finanse europejskich krajów demokracji ludowej na służbie budowy socjalizmu. Rozdział II — Finanse Ludowej Republiki Czechosłowackiej. Rozdział III — Finanse Ludowej Republiki Polskiej. Rozdział IV — Finanse Ludowej Republiki Węgierskiej. Rozdział V — Finanse Ludowej Republiki Rumuńskiej. Rozdział VI — Finanse Ludowej Republiki Bułgarskiej. Rozdział VII — Finanse Ludowej Republiki Albańskiej.

5. BUCHMAN E. N. — Ostrouchov L. I., Podgorodeckij I. A. — Statistika Svjazi (Statystyka organów łączności) Gosfinizdat, Moskva 1950 r., str. 398, 2 nlb.

Treść: Wstęp. Rozdział I — Znaczenie statystyki i zasady jej organizacji w ZSRR. Rozdział II — Przedmiot i metody statystyki. Rozdział III — Podstawy tworzenia grup systematyki w statystyce. Rozdział IV — Warianty. Rozdział V — Średnie wielkości i liczby porównywalne (stosunkowe). Rozdział VI — Obliczanie wariantów na podstawie średnich wielkości. Rozdział VII — Wskaźniki zmienne w czasie. Rozdział VIII — Metody wykazów. Rozdział IX — Organizacja kontroli statystycznej. Rozdział X — Wykazy statystyczne — tablice statystyczne. Rozdział XI — Metoda graficzna w statystyce. Rozdział XII — Zasady metody częściowej. Rozdział XIII — Organizacja statystyki w gospodarce łączności. Rozdział XIV — Statysty-

ka sieci przedsiębiorstw łączności. Rozdział XV — Statystyka produkcji organów łączności. Rozdział XVI — Statystyka jakości produkcji organów łączności. Rozdział XVII — Statystyka pracy i płacy. Rozdział XVIII — Statystyka funduszków trwałych. Rozdział XIX — Statystyka kosztów własnych. Rozdział XX — Kontrola wykonania planu i analiza wskaźników pracy przedsiębiorstw łączności.

6. BUCHGAL'TERSKIJ UČET — Sbornik, važnejšich rukovodjaščich materialov (Rachunkowość — Zbiór najważniejszych materiałów przewodnich) Gosfinizdat, Moskva 1950 r. str. 487.

Treść: I — Ogólne zagadnienie organizacji rachunkowości i kontroli. Rozrachunek gospodarczy — narzędzie racjonalnej organizacji rachunkowości. Organizacja prac rachunkowo-statystycznych. Uproszczenie systemu oraz redukcja form podstawowej rachunkowości w przedsiębiorstwach. Utworzenie Ludowego Komisariatu Kontroli Państwowej ZSRR. Przepisy dotyczące stosowania kar pieniężnych przez organa Ludowego Komisariatu Kontroli Państwowej. — O wewnątrzno-resortowej kontroli finansowej i rewizji dokumentalnej, instytucji, przedsiębiorstw, organizacji gospodarczych i budów. Ustawa o kontrolno-rewizyjnym departamencie Narodowego Komisariatu Finansów ZSRR. O głównych (starszych) księgowych instytucji, organizacji, przedsiębiorstw państwowych, spółdzielczych, społecznych. II — Obowiązki prawa i odpowiedzialność pracowników księgowości. Ustawa o głównych (starszych) księgowych instytucji, organizacji i przedsiębiorstw państwowych, spółdzielczych i społecznych. O odpowiedzialności za przedłożenie nieprawidłowych wykazów rachunkowych i danych sprawozdawczych, a także za przekroczenie form i terminów składania materiałów rachunkowo-sprawozdawczych. Wzmocnienie walki z przekroczeniami dyscypliny kredytowej, kasowej, rozrachunkowej, etatowej i finansowej. III — Organizacja rachunkowości — typowe plany kont rachunku operacyjnego (bieżącego). O dokumentach i księgowaniu w księgowości przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych. Stosowanie jednolitego planu kont rachunku bieżącego działalności zasadniczej przedsiębiorstw przemysłowych. Plan kont rachunku bieżącego zasadniczej działalności przedsiębiorstw przemysłowych. Dziennikowo-zleceniowa forma rachunkowości. Sposób ewidencji rozrachunków z nabywcami i dostaw-

cami. Organizacja rachunkowości uproszczonej w przedsiębiorstwach przemysłowych podlegających rejonowi, miastu, obwodowi. Organizacja rachunkowości uproszczonej w artelach spółdzielczości przemysłowej, spółdzielczości inwalidów. O metodach stosowanych przy przedstawianiu pracy rachunkowej za pomocą grafiku. IV — Tryb otwierania organizacji i przedsiębiorstw oraz sposób ich rejestracji państwowej. Państwowa rejestracja spółdzielczych, państwowych i społecznych organizacji gospodarczych i przedsiębiorstw. Tryb rejestracji w organach Ministerstwa Finansów przedsiębiorstw, instytucji, organizacji i jednostek przerabiających metale szlachetne i kamienie. Tryb przyjmowania i zdawania robót przy zmianie kierownictwa instytucji, przedsiębiorstw, organizacji gospodarczych i budów. Uporządkowanie prac zdawczo-odbiorczych przy zmianie kierownictwa instytucji, przedsiębiorstw, organizacji gospodarczych i budów. V — Tryb przekazywania mienia przedsiębiorstw i instytucji. Ubezpieczenie mienia. Klasyfikacja środków trwałych. Przekazywanie urządzeń, budynków i przedsiębiorstw państwowych. Tryb przekazywania urządzeń, budynków i przedsiębiorstw państwowych. Tryb rozliczeń między organami państwowymi i organizacjami spółdzielczymi (społecznymi) za przekazane przedsiębiorstwa, budynki, urządzenia. Tryb rozliczeń przy przekazywaniu przedsiębiorstw, budynków i urządzeń. Zakaz przekazywania poszczególnym jednostkom samochodów będących własnością instytucji państwowych i organizacji sektora społecznego. Nabycie budynków u osób prywatnych przez instytucje, przedsiębiorstwa państwowe, organizacje spółdzielcze i społeczne. Kontrola ze strony organów finansowych prawidłowości wykorzystania mienia instytucji budżetowych. Ubezpieczenie państwowe mienia przedsiębiorstw, instytucji i organizacji. Klasyfikacja środków trwałych. VI — Amortyzacja. Remont kapitalny. Rozrachunki wpłat do banków inwestycyjnych własnych środków gospodarczych na remonty kapitalne. Wykorzystanie odpisów amortyzacyjnych i ulepszenie remontu w przedsiębiorstwach przemysłowych. Tryb finansowania i kontroli rozchodowania środków na remonty kapitalne. Finansowanie remontu kapitalnego funduszu mieszkaniowego przedsiębiorstw i organizacji. Wpłaty do banków inwestycyjnych własnych środków przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych na kapitalne remon-

ty. VII — Wartości towarowo-materiałowe Tryb wydawania upoważnień na otrzymanie wartości materiałowo-towarowych. Tryb prowadzenia ewidencji i kontroli wydawania upoważnień i otrzymywania na nie towarów. Rachunkowość materiałowa w przedsiębiorstwach. Tryb i terminy zgłaszania roszczeń z tytułu dostaw materiałów nieodpowiedniej jakości, przez jedno przedsiębiorstwo państwowe, spółdzielcze i organizacje społeczne — drugim. Standardy państwowe, ogólnozwiązkowe. Etykiety i znaki produkcyjne i towarowe. Odpowiedzialność za wypuszczenie produkcji o złej jakości lub produkcji niekompletnej oraz za nieprzestrzeganie obowiązujących standardów przez przedsiębiorstwa przemysłowe. Zakaz sprzedaży, zamiany i zbywania na zewnątrz urządzeń, materiałów oraz odpowiedzialność sądowa za działalność niezgodną z prawem. Tryb zapłaty za urządzenia sprzedane przez przedsiębiorstwa jednego resortu, przedsiębiorstwom innego resortu. Uporządkowanie zbytu towarów drogą rozliczeń bezgotówkowych, przez detaliczną sieć handlową. Tryb sprzedaży towarów instytucjom, organizacjom i przedsiębiorstwom przez sieć handlową drogą rozliczeń bezgotówkowych. Tryb drobnohurtowej sprzedaży towarów instytucjom, organizacjom i przedsiębiorstwom. VIII — Rachunkowość kosztów produkcji oraz kalkulacja kosztów produkcji. Produkcja porównywalna. Produkcja towarowa i produkcja brutto. Rezolucja XVIII ogólnozwiązkowej konferencji WKP(b) w sprawie ewidencji wykonania planu wypuszczenia gotowej kompletnej produkcji o ustalonym asortymencie i jakości. Tryb obliczania kosztów własnych produkcji. Tryb ewidencji i oceny produkcji nieukończonych. Tryb skreślania z bilansów zakładów strat na wyrobach wycofanych z produkcji. Kalkulacje sprawozdawcze. Produkcja brutto i produkcja towarowa. Podstawowe przepisy o ewidencji produkcji i kalkulacji produkcji w pomocniczych przedsiębiorstwach rolnych. IX — Ewidencja pracy transportu samochodowego. Pięcioletni plan odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej ZSRR za lata 1946 — 1950. Rachunkowość operatywna pracy transportu samochodowego. X Książki pracy. Wprowadzenie książek pracy. Sposób wypełniania książek pracy robotników, którzy ukończyli szkoły rzemieślnicze, szkoły kolejowe i szkoły zawodowe przy zakładach pracy. Zaliczenie czasu nauki jako nieprzerwanego stażu pracy. Kontrola ze strony organizacji związkowych ścisłego

przestrzegania rozporządzenia Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 20 grudnia 1938 r., „O wprowadzeniu ksiązek pracy“ w przedsiębiorstwach i instytucjach. Sposób pobierania i przekazywania do budżetu państwowego opłaty za wydane książki pracy. XI — Dyscyplina pracy. Materialna odpowiedzialność pracowników. Kroki przedsiębrane w celu uporządkowania dyscypliny, polepszenia praktyki państwowego ubezpieczenia socjalnego oraz walka z nadużyciami w tej dziedzinie. Jednolite przepisy regulaminu pracy dla robotników i urzędników przedsiębiorstw i organizacji państwowych, spółdzielczych i społecznych. Zasady ustawodawstwa dyscyplinarnego ZSRR i republik związkowych. Wykaz kategorii robotników na których rozciąga się odpowiedzialność dyscyplinarna. Odpowiedzialność pracowników instytucji i aparatu administracyjnego organów gospodarczych za przekroczenie przepisów przeciwpożarowych przepisy o ochronie pomieszczeń służbowych oraz zasad ochrony dokumentów służbowych. Odpowiedzialność majątkowa robotników i urzędników za straty przez nich spowodowane. Odpowiedzialność majątkowa robotników za materiały i towary oraz za mienie przedsiębiorstwa lub instytucji wydane do użytku robotników. Instrukcja ludowego komisariatu pracujących ZSRR z 1 czerwca 1932 r. Nr 96. Z kodeksu pracy RSFR z § 83 — 83b. Odpowiedzialność majątkowa robotników przedsiębiorstw i instytucji państwowych i spółdzielczych za braki w wartościach materialowych przekazanych im do użytku pod odpowiedzialnością. Tryb zawierania umów o odpowiedzialności majątkowej robotników za braki w przekazanych im materiałach. Odpowiedzialność robotników za przestój wagonów przy pracach załadunkowo-wyładowczych. Rozporządzenie o prowadzeniu operacji kasowych przez przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje. XII — Kontrola przestrzegania etatów, stawek i funduszu płac. Doliczenia do funduszu płac na ubezpieczenia społeczne. Sposób zatwierdzania etatów i kontrola przestrzegania ustalonych etatów. Sporządzanie funduszu płac robotników i urzędników. Sposób kontrolowania rozchodowania funduszu płac w organizacjach budżetowych i organizacjach gospodarczych. Sposób kontroli rozchodowania funduszu płac w przedsiębiorstwach przemysłowych Środki przedsiębrane w celu wzmocnienia kontroli rozchodowania funduszu płac robotników nieetatowych. Tryb kontroli przez placówki

Banku Państwa, rozchodowania funduszy płac w przedsiębiorstwach przemysłowych, organizacjach budżetowych i gospodarczych. Tryb kontroli rozchodowania funduszu płac w jednostkach handlowych, trustach, kantorach, oddziałach (filiach) zarządach handlu miejscowego, zjednoczeniach, bazach i składach Ministerstwa Handlu ZSRR, składach i bazach oddziałów zaopatrzenia robotniczego (orsach), punktach zaopatrzenia spożywczego ministerstwa wek. Tryb przekazywania wpłat na ubezpieczenie socjalne. Praca organizacji związkowych Rady Komisarzy Ludowych z dnia 23 marca 1937 r. oraz pobieranie opłat tytułem tych stawek. Tryb przekazywania wpłat na ubezpieczenie socjalne. Praca organizacji związkowych przy ściąganiu opłat na ubezpieczenie społeczne. Opłaty ubezpieczeniowe od premii. Przekładanie przez przedsiębiorstwa i instytucje sprawozdań dotyczących ubezpieczenia społecznego. Wzmocnienie kontroli nad terminowym przekazywaniem przez przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje do budżetu państwowego podatków i sum z tytułu subskrybowanych pożyczek, a podlegających potrąceniu od zarobków robotników i urzędników a także opłat z tytułu państwowego ubezpieczenia społecznego. XIII — Delegacje służbowe. Kompensata i gwarancja przy przenoszeniu do innej miejscowości. Opłaty za delegacje służbowe w granicach ZSRR. Tryb stosowania rozporządzenia Rady Komisarzy Ludowych z 19 czerwca 1940 r. Nr 1047 „O zapłacie za delegacje służbowe w granicach ZSRR“. Tryb wydawania poleceń na delegacje służbowe robotników państwowych, spółdzielczych i społecznych organizacji, instytucji i przedsiębiorstw. Sposób ewidencji blankietów delegacji służbowych. Kompensata i gwarancja przy przenoszeniu, przyjmowaniu, skierowaniu do pracy do innych miejscowości. Tryb obowiązkowego przenoszenia inżynierów, techników, majstrów, urzędników, wykwalifikowanych robotników z jednych przedsiębiorstw i instytucji do drugich. Instrukcja o stosowaniu rozporządzenia prezydium Naczelnej Rady ZSRR z 19 października 1940 r. „O trybie obowiązkowego przenoszenia inżynierów, techników, majstrów, urzędników i wykwalifikowanych robotników z jednych przedsiębiorstw i instytucji do drugich“. Przymusowe ubezpieczenie pasażerów od nieszczęśliwych wypadków w komunikacji kolejowej, wodnej, samochodowej i lotniczej. Opłata ubezpieczenio-

wa od biletów. Sposób pobierania przy delegacjach służbowych i przeniesieniach opłat za przymusowe ubezpieczenie pasażerów od niebezpiecznych wypadków. XIV — Fundusze specjalne. Fundusz dyrektora przedsiębiorstw przemysłowych. Instrukcja Ministerstwa Finansów ZSRR o stosowaniu rozporządzenia Rady Ministrów ZSRR z dnia 5 grudnia 1946 r. „O funduszu dyrektora przedsiębiorstw przemysłowych“. Rozszerzenie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 1946 r. Nr 2607 „O funduszu dyrektora przedsiębiorstw przemysłowych“ na przedsiębiorstwa komunalne i transportowe. XV — Wynalazki. Zatwierdzenie rozporządzenia o wynalazkach, technicznych udoskonaleniach i sposobie finansowania wydatków związanych z wynalazkami, technicznymi udoskonaleniami i wnioskami racjonalizatorskimi. Ustawa o wynalazkach i ulepszeniach technicznych. Instrukcja o wynagradzaniu za wynalazki, udoskonalenia techniczne oraz wnioski racjonalizatorskie. XVI — Wydatki administracyjno-gospodarcze. Preliminarze budżetowe. Ujęcie i sprawozdawczość z wydatków administracyjno-gospodarczych premii, obliczonych za wykonanie i przekroczenie planu prac. Instrukcja o sposobie stosowania rejestru pozycji rozchodowych w paragrafach klasyfikacji budżetowej dla przedsiębiorstw opartych na budżecie państwowym. Abonowanie gazet i pism przez przedsiębiorstwa i instytucje. Zakaz wydatkowania środków państwowych na utrzymanie samochodów, będących własnością poszczególnych obywateli. Kontrola niewydawania środków państwowych na urządzenie bankietów. Tryb obchodzenia jubileuszów. Tryb urządzania zjazdów, konferencji, posiedzeń. Ograniczenie korespondencji telegraficznej. Zmiana postanowienia WCKW O trybie utrzymania fabryczno-zakładowych komitetów i komitetów miejscowych. Koszty wysłania dzieci do obozów pionierskich. XVII — Zasadnicze ustawy o rozrachunkach i kredytowaniu organów gospodarczych. Reforma kredytowa. Sposoby ulepszenia praktyki reformy kredytowej. Zmiany w systemie kredytowania, umocnienie pracy kredytowej oraz wprowadzenie rozrachunku gospodarczego we wszystkich organach gospodarczych. Tryb stosowania systemu kredytowego ustanowionego rozporządzeniem Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 14 stycznia i 20 marca 1931 r. Zmiana systemu kredytowania obrotu towarowego. Uzupełnienie rozporządzenia Ra-

dy Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 4 czerwca 1936 r. „O zmianie systemu kredytowania obrotu towarowego“. Środki obrotowe zjednoczeń państwowych, trustów i innych organizacji gospodarczych. Tryb obliczania krążenia środków przedsiębiorstw przemysłowych. Rozrachunkowo-gospodarcze uprawnienia centralnych zarządów przemysłowych komisariatów ludowych. Instrukcja Narodowego Komisariatu Finansów ZSRR i zarządu Banku Państwa ZSRR o stosowaniu rozporządzeń Naczelnej Izby Kontroli i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 15 lipca 1936 r. „O rozrachunkowo-gospodarczych uprawnieniach przemysłowych komisariatów ludowych. XVIII — Rozrachunki międzymiastowe za towary i usługi. Akceptacyjna forma rozrachunków. Odpowiedzialne przechowywanie przez nabywców nieopłaconych dostaw. Rozrachunki przy pomocy akredytyw. Rozrachunki przy pomocy rachunków osobowych. Przekazy pieniężne organizacji, instytucji i przedsiębiorstw państwowych, spółdzielczych i społecznych. Przekazy na obszarze ZSRR. XIX — Przekazy miejscowe. Miejscowe rozliczenia za towary i usługi. Ogólna charakterystyka. Akceptacyjna forma rozrachunków. Rozrachunki przy pomocy zleceń płatniczych i czeków rozrachunkowych. Rozrachunki przy pomocy wpłat planowych. Inne rozrachunki. XX — Rozrachunki przy pomocy czeków z książeczek limitowych i czeków akceptowanych. XXI — Okresowe rozrachunki według salda i rozrachunki przy pomocy Biura Wzajemnych Rozrachunków. Ustawa o okresowych rozrachunkach według salda między organami gospodarczymi i ustawa o jednorazowych kompensatach. Metoda rozliczeń organizacji gospodarczych, przy pomocy Biura Wzajemnych Rozrachunków przy Banku Państwa. XXII — Kredytowanie. Metoda kredytowania przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych na zapasy sezonowe i zapasy okresowe wartości materiałowo-towarowych. Kredytowanie organów gospodarczych pod dokumenty rozliczeniowe w drodze, na wystawienie akredytyw i rachunków osobowych (imiennych) oraz na zakup limitowych książeczek czekowych. XXIII — Rachunki rozliczeniowe i bieżące. Kary za naruszenie przepisów o obrocie dokumentów. Rachunki rozliczeniowe (bieżące) i formy prawne otwierania rachunków oraz pełnomocnictw na dokonywanie operacji w placówkach Banku Państwa. Ustawa o czekach. Kary za naruszenie przepisów o obrocie dokumentów. Kwartalne

porównywanie przez dysponentów kredytów sprawozdawczych danych o środkach otrzymanych z budżetu związkowego i z budżetów republikańskich, republik związkowych, z danymi placówek Banku Państwa. XXIV — Operacje kasowe. Sumy do rozliczenia. Ustawa o dokonywaniu operacji kasowych przez przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje. Metoda wydawania i rozchodowania zaliczek (awansów) w przedsiębiorstwach i instytucjach państwowych, na rozrachunku gospodarczym oraz w organizacjach spółdzielczych i społecznych. XXV — Umowy. Sposób rozstrzygania sporów majątkowych. Opłata państwowa. Terminy przedawnienia. Zawieranie umów gospodarczych. Terminy przedawnienia w sporach między organami państwowymi, kołchozami, organizacjami spółdzielczymi i społecznymi. Terminy przedawnienia sporów, wynikających z powodu dostawy towarów nieodpowiedniej jakości. Kodeks cywilny RSFR. Ustawa o arbitrażu państwowym. Sposób zgłaszania roszczeń. Statut kolejowy ZSRR. Statut wewnętrznego transportu wodnego. Kodeks marynarki handlowej ZSRR. Kodeks komunikacji lotniczej. Regulamin pocztowej, telegraficznej, telefonicznej i radiowej łączności ZSRR. Zaskarżalność roszczeń. Wytaczanie sprawy w arbitrażu państwowym. Sposób rozstrzygania przez arbitraż państwowy sporów, dotyczących rozliczeń między organami gospodarczymi, wynikających z ich działalności eksploatacyjnej. Wytaczanie sprawy w sądzie. Ściąganie należności na podstawie tytułów egzekucyjnych organów notarialnych. Podatek państwowy. Opłaty specjalne. Wykonywanie zarządzeń. Termin przedawnienia dla składania wniosków o nakazy egzekucyjne. Sposób skierowania egzekucji na środki instytucji, przedsiębiorstw i organizacji, znajdujące się w Banku Państwa. XXVI — Wpłaty organów gospodarczych do budżetu. Podatek od zarobków. Rejestracja podatkowa organizacji i przedsiębiorstw gospodarczych, państwowych, spółdzielczych i społecznych. Podatek obrotowy. Sposób obliczania i wpłaty podatku od operacji nietowarowych. Odliczenia na dochód państwa zysku przedsiębiorstw państwowych. Sposób dokonywania ponownych obrachunków odliczeń do budżetu z zysków organizacji gospodarczych. Rozliczenia z budżetem z odliczeń od zysków. Podatek dochodowy od przedsiębiorstw i organizacji spółdzielczych i od przedsiębiorstw organizacji społecznych. Sposób obliczania i opłacania podatku

dochodowego przez przedsiębiorstwa i organizacje spółdzielcze i organa gospodarcze organizacji społecznych. Podatek dochodowy od zysku przedsiębiorstw, organizacji spółdzielczych i organów gospodarczych organizacji społecznych. Podatek od widowisk. Podatek od budynków. Renta gruntowa. Podatek dochodowy od ludności. Podatek ściągany od kawalerów, samotnych i obywateli posiadających nieliczne potomstwo. Wzmocnienie kontroli nad przekazywaniem do budżetu podatku od wynagrodzeń robotników i urzędników oraz naruszenie przepisów ze strony organów finansowych przy ściąganiu sum podatkowych z rachunków przedsiębiorstw, instytucji i organizacji. Sposób ściągania nie wpłaconych w terminie podatków i wpłat niepodatkowych. XXVII — Sprawozdawczość księgowa i bilanse. Inwentaryzacja. Ustawa o sprawozdaniach księgowych i bilansach organów gospodarczych oraz przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych. Instrukcja Ludowego Komisariatu Finansów ZSRR o stosowaniu ustawy „O sprawozdaniach księgowych i bilansach przedsiębiorstw i organów gospodarczych — państwowych i spółdzielczych“. Sposób zatwierdzania rocznych sprawozdań księgowych i bilansów organizacji gospodarczych RSFR — podlegających władzom miejscowym. Zasadnicze rozporządzenie o inwentaryzacji środków gospodarczych przedsiębiorstw i organów gospodarczych.

7. IKONNIKOV V. V. — Naznaczenie i funkcij deneg v sovetskoj socialističeskoj sisteme chozjajstva (Przeznaczenie i funkcje pieniędzy w radzieckim socjalistycznym systemie gospodarczym). Izdatel' stvo „Pravda“, Moskva 1951 r. str. 32.

Treść: Nieodzowność pieniądza i jego przeznaczenie w ZSRR. Funkcja pieniądza jako miary wartości. Funkcja pieniądza jako środka obiegowego. Funkcja pieniądza jako środka płatniczego. Pieniądz jako środek socjalistycznej akumulacji i oszczędności pracowników. Podstawy zapewnienia stałości waluty radzieckiej. Waluta radziecka jest najsilniejsza w świecie.

8. IVANOV N. N. — Normativnyj učet proizvodstva w promyšlennych predprijatijach (Obliczanie normatywów produkcji w przedsiębiorstwach przemysłowych) Gosfinizdat, Moskva 1951 r. str. 189, 2 nlb.

Treść: Rozdział I — Ogólne dane. Rozdział II — Podstawowe zadania rachunkowości

produkcji. Rozdział III — Krótka charakterystyka normatywnej metody obliczania produkcji. Warianty normatywnej metody obliczania. Warunki stosowania i technika organizacji normatywnego obliczania. Rozdział IV — Kalkulacja przy pomocy normatywów i obliczanie zmiany norm. Rozdział V — Ewidencja rozchodowania materiałów w procesie produkcji. Limitowanie i sposób ujęcia wydawania materiałów do produkcji. Ewidencja wykorzystania materiałów w procesie produkcji. Ewidencja odpadków w procesie produkcji. Dystrybucja zużycia materiałów według wykazów produkcji. Rozdział VI — Obliczanie produkcji i płac. Obliczanie zarobków według norm. Obliczanie odchyleń w płacy od norm. Obliczanie prac nadliczbowych i prac nad usunięciem (naprawieniem) błędów. Obliczanie przestoju pracowników. Ewidencja i kontrola wykonania funduszu płac. Sposób sporządzania raportów o odchyleniach i sprawozdań o dystrybucji płac. Rozdział VII — Ewidencja dostaw części do produkcji. Ewidencja części (w magazynach oddziałów fabrycznych). Ewidencja dostarczania części do montowania całości. Sporządzanie sprawozdań o dostarczaniu części. Rozdział VIII — Ewidencja wydatków na obsługę i administrowanie przedsiębiorstwem. Wydatki związane z wprowadzeniem nowych typów wyrobów. Rozdział IX — Ewidencja odpadków w produkcji. Sposób obliczania odpadków w produkcji. Kalkulacja odpadków. Rozdział X — Ogólna ewidencja kosztów produkcji oraz kalkulowanie rzeczywistych kosztów własnych produkcji. Technika ogólnej ewidencji kosztów produkcji. Zestawianie kosztów własnych produkcji towarowej przedsiębiorstwa oraz sposób sporządzania kalkulacji sprawozdawczych. Określenie pełnych kosztów własnych produkcji. Podstawowe różnice poszczególnych wariantów ogólnej ewidencji kosztów produkcji. Rozdział XI — Inwentaryzacja i wycena produkcji w toku. Rozdział XII — Obliczanie normatywów w oddziałach fabrycznych drobnej produkcji. Wykańczanie zamówień i sporządzanie kalkulacji. Obliczanie strat w produkcji. Ogólna ewidencja kosztów produkcji. Rozdział XIII — Wykaz wyników pracy oddziałów fabrycznych. Rozdział XIV — Sposób przyjmowania zamówień produkcyjnych. Rozdział XV — Nomenklatura pozycji kosztów produkcyjnych.

9. LJUBIMOV N. N. — *Meždunarodnyj kapitalističeskij kredit — orudie imperialističes-*

koj agressii. (Międzynarodowy kredyt kapitalistyczny narzędziem agresji imperialistycznej). Gosfinizdat Moskva 1951 r. str. 166, 2 nlb.

Treść: Wstęp. 1) Fiasko prób odbudowy kredytu międzynarodowego po pierwszej wojnie światowej. 2) Pożyczki zewnętrzne w celu ustabilizowania walut krajów kapitalistycznych. 3) Kredyt międzynarodowy w okresie względnej stabilizacji kapitalizmu. 4) Zaciągnięcie pożyczek zagranicznych w Stanach Zjednoczonych w okresie względnej stabilizacji kapitalizmu. 5) Pożyczki niemieckie lat 1924 — 1930 na rynku pieniężnym Stanów Zjednoczonych — narzędziem odrodzenia imperializmu niemieckiego. 6) Krach kredytu międzynarodowego w okresie światowego kryzysu gospodarczego. 7) Gwarancje w zakresie kredytu eksportowego — środek walki o rynki. 8) Kredyty banku eksportowo-importowego Stanów Zjednoczonych do okresu ukończenia drugiej wojny światowej. 9) Land-lease — źródło wzbogacenia monopolu amerykańskich. 10) Wzmoczenie reakcyjnej roli kredytu kapitalistycznego po drugiej wojnie światowej. 11) Plan Marshalla — narzędzie amerykańskiej ekspansji i agresji. Zakończenie.

10. LUNEV A. E. — *Gosudarstvennyj kontrol v SSSR* (Kontrola państwowa w ZSRR). Gosudarstvennoe Izdatel'stvo Juridiceskoj Literatury Moskva 1951 r. str. 131, 2 nlb.

Treść: Wstęp. I — Kontrola państwowa w systemie organów Związku Radzieckiego. II — Zmiany podstaw prawnych i struktury organizacyjnej organów kontroli państwowej. A. — Kontrola robotnicza. B. — Ludowy Komisariat Kontroli Państwowej. C. — Inspekcje robotniczo-chłopskie D. — Komisja Wykonawcza i Komisja Kontroli Radzieckiej przy Radzie Komisarzy Ludowych (SNK) ZSRR. III — Funkcje istniejących organów kontroli państwowej ZSRR. A — Ochrona własności socjalistycznej. B — Kontrola wykonania rozporządzeń i uchwał władz ZSRR. IV — Struktura organów kontroli państwowej. V — Uprawnienia organów kontroli państwowej. VI — Zakończenie.

11. LYSOV B. M. — *Osnovnye voprosy techničeskogo normirovanija* (Podstawowe zagadnienia norm technicznych) Gosplanizdat, Moskva 1950 r., str. 142, 2 nlb.

Treść: Rozdział I — Zwiększenie wydajności pracy — najważniejsze zadanie socjalistyczne.

cznego gospodarstwa narodowego. Rozdział II — Normy techniczne w ZSRR i system „wyciskania potu” w krajach kapitalistycznych. Rozdział III — Przedmiot i znaczenie normowania technicznego. Rozdział IV — Normy techniczne i ich znaczenie. Rozdział V — Proces produkcyjny i jego części składowe. Rozdział VI — Klasyfikacja strat czasu roboczego. Rozdział VII — Skład technicznej normy czasu i jej obliczanie. Rozdział VIII — Metody normowania. Rozdział IX — Metodyka badania strat czasu roboczego przy pomocy obserwacji. Rozdział X — Zasadnicza pozycja przy opracowywaniu normatywów. Rozdział XI — Normowanie części składowych normy technicznej czasu. Przykład obliczenia normy czasu potrzebnej do wytworzenia pojedynczej sztuki i normy czasu potrzebnej na wykonanie partii wyrobów.

12. PINTUSOV I. M. — Novaja sistema planirovanija i učeta (Nowy system planowania i rachunkowości) Mašgiz., Moskva 1949 r. str. 34, 2 nlb.

Treść: Przedmowa. 1) System stosowania harmonogramów pracy. 2) Przykład stosowania harmonogramów. 3) Walka o obniżenie kosztów własnych. 4) Planowanie wskaźników rozrachunkowo-gospodarczych. 5) Wyniki działalności oddziału fabrycznego na rozrachunku gospodarczym. 6) Walka o przyspieszenie krążenia środków obrotowych. 7) Współzawodnictwo gospodarcze oddziałów fabrycznych.

13. RJABUŠKIN T. — Očerki po ekonomičeskoj statistike (Zarys statystyki ekonomicznej) „Meždunarodnaja Kniga” Moskva 1950 r., str. 215.

Treść: Wstęp. Przedmiot i metoda statystyki ekonomicznej. 1) — Przedmiot statystyki ekonomicznej. 2) Specyficzność statystyki ekonomicznej gospodarstwa socjalistycznego. 3) Metody badania statystycznego. 4) Ugrupowania. 5) Pojęcie średniej arytmetycznej w statystyce ekonomicznej. 6) Stosowanie pośrednich wskaźników. 7) Apologetyczna rola statystyki w krajach kapitalistycznych. Rozdział I — O porównywalności danych statystycznych. 1) Znaczenie porównywalności w statystyce. 2) Zmiany państwowe i zmiany terytorialne. 3) Różne pojęcia obiektu badania i różne metody tworzenia wskaźników. 4) Odmienność rodzajów badania i momentów badania. 5) Inne przyczyny nieporównywalności. Rozdział II — Produkcja

gospodarstwa narodowego. 1) Określenie pojęcia produkcji. 2) Gałęzie gospodarstwa narodowego. 3) Problem rozgraniczenia gałęzi gospodarstwa. 4) Techniczno-ekonomiczna klasyfikacja produktów. 5) Różne metody obliczania produkcji. 6) Produkcja gospodarstwa narodowego w całości. 7) Produkcja netto gospodarstwa narodowego. 8) Dwie sfery produkcji społecznej. 9) Poziom gospodarczy rozwój społeczny. 10) Klasyfikacja gałęzi produkcji i metody ewidencji produkcji w krajach kapitalistycznych. Rozdział III — Dochód narodowy. 1) Pojęcie dochodu narodowego. 2) W jakich gałęziach powstaje dochód narodowy. 3) Analiza dochodu narodowego u Marksa. 4) Statystyka dochodu narodowego w ZSRR. 5) Dystrybucja i redystrybucja dochodu narodowego. 6) Statystyka dochodu narodowego w krajach kapitalistycznych. Rozdział IV — Bogactwo narodowe. 1) Struktura bogactwa narodowego. 2) Dystrybucja bogactwa narodowego według form własności. 3) Utworzenie funduszy trwałych bogactwa narodowego. 4) Wykorzystywanie bogactwa narodowego w walce ze stratami. 5) Źródła danych o bogactwie narodowym. 6) Obliczanie bogactwa narodowego w krajach kapitalistycznych. Rozdział V — Bilans bogactwa narodowego. 1) Problemy bilansu gospodarstwa narodowego. 2) Bilans produkcji, dystrybucji i konsumpcji produkcji. 3) Zagadnienie zapasów i czystej produkcji (produkcji netto) w bilansie produkcji. 4) Źródła sprawozdawczych danych dla sporządzenia bilansu produkcji. 5) Naturalne bilanse produktów (bilanse materiałowe). 6) Bilans siły roboczej. 7) Bilans finansowy i bilans dochodu narodowego. 8) System bilansów. 9) Struktura bilansowa w statystyce zagranicznej. Rozdział VI — Statystyczne badanie koniunktury. 1) Podstawy pojęcia o koniunkturze. 2) Charakterystyczne rysy ruchów gospodarki kapitalistycznej. 3) Metodologiczna podstawa do badania koniunktury. 4) System wskaźników koniunktury. 5) Z zagadnienia jednolitego wskaźnika gospodarczego. 6) O prognozie koniunktury. 7) Metoda wykazów (indeksowa) w analizie koniunktury. 8) Badania koniunktury w krajach kapitalistycznych oraz systemy wskaźników stosowanych w analizie koniunktury. 9) Wykaz cen. 10) Wykazy fizycznej objętości produkcji.

14. ŠABANOVA — Beznaličnye rasčety v SSSR (Rozliczenia bezgotówkowe w ZSRR) Gosfinizdat, Moskva 1951 r., str. 129, 3 nlb.

Treść: Wstęp. Rozdział I — Rozliczenia bezgotówkowe w kapitalizmie. Rozdział II — Rozwój rozliczeń bezgotówkowych w warunkach wieloukładowego gospodarstwa ZSRR. 1) Leninowski plan organizacji i wykorzystanie rozliczeń bezgotówkowych po Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej. 2) Centralizacja rozliczeń w okresie komunizmu wojennego gospodarstwa republiki w budżecie RSFR. 3) Organizacja rozliczeń na podstawie rachunków bieżących i kredytu handlowego w pierwszych latach Nepu. 4) Zmiany w systemie rozliczeń gospodarki uspołecznionej w latach walki o socjalistyczne uprzemysłowienie kraju. Rozdział III — System rozliczeń bezgotówkowych gospodarstwa socjalistycznego ZSRR. 1) Ustanowienie systemu rozliczeń bezgotówkowych gospodarstwa socjalistycznego. 2) Rozwój zasadniczych form rozliczeń w płatnościach między-miastowych. 3) Rozliczenia miejscowe. 4) Specjalizacja rozliczeń w gałęziach gospodarki. 5) Rozliczenia drogą kompensat. 6) Rozliczenia międzybankowe. 7) Rola Banku Państwa w organizacji i realizacji rozliczeń gospodarstwa socjalistycznego. 8) Wyższość socjalistycznego systemu rozliczeń bezgotówkowych.

15. ŠAVRIN V. A. — Gosudarstvennyj budżet SSSR (Budżet państwowy ZSRR) Gosfinizdat, Moskva 1951 r. str. 232, 2 nlb.

Treść: Rozdział I — System budżetowy Związku Radzieckiego. 1) Ogólne pojęcie o budżecie państwowym ZSRR. 2) Organizacja radzieckiego systemu budżetowego. 3) Prawa budżetowe Związku Radzieckiego, republik związkowych i autonomicznych oraz rad delegatów pracujących. Rozdział II — Dystrybucja dochodów i wydatków pomiędzy ogniwami systemu budżetowego. 1) Dystrybucja wydatków pomiędzy budżetami: związkowym, republikańskimi i miejscowymi (terenowymi). 2) Dystrybucja dochodów między budżetami: związkowym, republikańskimi i miejscowymi. 3) Dystrybucja wydatków i dochodów pomiędzy poszczególnymi rodzajami budżetów miejscowych. 4) Klasyfikacja budżetowa. Rozdział III — Wpływy budżetowe. 1) Zadania, rodzaje i metody uporządkowania budżetowego. 2) Potrącenia od dochodów państwowych i podatków. 3) Dotacje. 4) Plany uporządkowania budżetów lokalnych. Rozdział IV — System finansowania preliminarzowego. 1) Zasady kosztorysowego finansowania. 2) Kosztorysy instytucji budżetowych. 3)

Normowanie wydatków. 4) Planowanie funduszu płac. Rozdział V — Wydatki na oświatę. 1) Wydatki na szkolnictwo początkowe, szkoły siedmioletnie i szkoły średnie. 2) Wydatki na szkoły ogólnokształcące innych typów. 3) Wydatki na przedszkola. 4) Wydatki na domy dziecka. 5) Wydatki na pracę kulturalno-oświatową. 6) Wydatki na prace naukowo-badawcze, sztukę i prasę. Rozdział VI — Wydatki na ochronę zdrowia. 1) Wskaźniki sieci instytucji leczniczych. 2) Wydatki na instytucje lecznicze. 3) Wydatki na żłobki. 4) System płac personelu instytucji ochrony zdrowia. Rozdział VII — Wydatki na ubezpieczenia społeczne. Rozdział VIII — Wydatki na administrację. 1) Planowanie wydatków na administrację. 2) Kontrola organów finansowych nad przestrzeganiem wymogów dyscypliny etatowej. Rozdział IX — Powiązanie budżetu z organizacjami gospodarczymi. 1) Zasady rozrachunku gospodarczego i kontrola przy pomocy rubla. 2) Bilans dochodów i wydatków organizacji gospodarczych. Rozdział X — Finansowanie przemysłu i wpływy z przemysłu. 1) Inwestycje. 2) Środki obrotowe. 3) Akumulacja (zysk). 4) Odliczenia od zysków. Rozdział XI — Finansowanie handlu i wpływy z handlu. Rozdział XII — Finansowanie gospodarki komunalno-mieszkaniowej i wpływy z gospodarki komunalno-mieszkaniowej. 1) Gospodarka komunalna. 2) Gospodarka mieszkaniowa. Rozdział XIII — Finansowanie innych gałęzi gospodarki oraz wpływy z tych gałęzi gospodarki. 1) Wydatki na akcje państwowe w dziedzinie gospodarki rolnej. 2) Finansowanie stacji maszynowo-traktorowych. 3) Finansowanie państwowych gospodarstw rolnych (sowchozów) oraz wpływy z państwowych gospodarstw rolnych. 4) Finansowanie gospodarki drogowej. Rozdział XIV — Dochody budżetu państwowego. 1) Dochody z gospodarki socjalistycznej. 2) Podatki państwowe od ludności. 3) Opłaty i podatki lokalne. 4) Dochody ze stacji maszynowo-traktorowych (MTS), dochody z lasów i innych źródeł. Rozdział XV — Sporządzanie budżetu państwowego ZSRR. 1) Ogólne zasady sporządzania budżetu państwowego ZSRR. 2) Organizacja procesów sporządzania budżetu. 3) Prace przygotowawcze. 4) Rozpatrywanie preliminarzy planów finansowych. 5) Sporządzanie budżetu i budżetów zbiorczych. 6) Rozpatrywanie i zatwierdzanie budżetów. Rozdział XVI — Wykonanie budżetu państwowego ZSRR. 1)

Planowanie wykonania budżetu. 2) Organizacja wykonania budżetu. 3) Sposób wykonania budżetu. 4) Środki specjalne instytucji budżetowych. 5) Organizacja rachunkowości i sprawozdawczości w zakresie wykonania budżetu. Rozdział XVII — Kontrola budżetowa. 1) Organizacja kontroli. 2) Funkcje organów kontroli. 3) Metody kontroli. 4) Kontrola sporządzania budżetu. 5) Kontrola wykonania budżetu.

16. STEPANOV V. I. — Sbornik upraŕnenij po otčetu i otčetnosti v sisteme sberegatelnych kass. (Zbiór ćwiczeń w zakresie rachunkowości i sprawozdawczości w systemie kas oszczędności) Gosfinizdat, Moskwa 1950 r. str. 149, 2 nlb.

Treść: Rozdział I — Rachunkowość zasadnicza, zamknięcie dzienne (bilans) oraz sporządzanie sprawozdawczości codziennej w kasach oszczędności. Rozdział II — Rachunkowość w centralnych kasach oszczędności. 1) Sprawozdanie sprawozdawczości dokumentalnej kas oszczędności i prowadzenie dziennika obrotów na rachunkach bilansowych i wewnętrzno-bilansowych. 2) Ewidencja operacji w zakresie wkładów i rachunków operacyjnych. 3) Ewidencja operacji przekazowych i akredytywnych. 4) Ewidencja operacji w zakresie rozliczeń bezgotówkowych. 5) Ewidencja operacji komisowych. 6) Ewidencja operacji w zakresie lokat obligacji pożyczek państwowych w drodze subskrypcji. 7) Ewidencja operacji w zakresie kupna i sprzedaży obligacji pożyczek państwowych oraz operacji o zakresie administrowania zapasem obligacji z depozytu Ministerstwa Finansów ZSRR. 8) Ewidencja operacji związanych z zapłatą za kupony, wylosowane i wygrane obligacje pożyczek państwowych. 9) Ewidencja operacji związanych z depozytem obligacji pożyczek państwowych, będących własnością obywateli i organizacji. 10) Ewidencja operacji pożyczkami państwowymi. 11) Ewidencja wpływów gotówkowych w kasach oszczędności. 12) Ewidencja operacji rozliczeniowych z Bankiem Państwa, przedsiębiorstwami łączności oraz innymi instytucjami i organizacjami. 13) Ewidencja operacji rozliczeniowych z wierzycielami i dłużnikami. 14) Ewidencja funduszu podstawowego, budynków i inwentarza gospodarczego. 15) Ewidencja materiałów, paliwa, paszy, małowartościowego i szybkozyskującego się inwentarza. 16) Ewidencja dochodów i wydatków według asygnowań kosztorysowych. 17) Ewidencja inwestycji i rozliczenia

w zakresie finansowania budownictwa. 18) Ewidencja formularzy stosowanych przy dokonywaniu operacji w kasach oszczędności. Rozdział III — Rachunkowość w centralnych kasach oszczędności. 1) Sporządzanie sprawozdawczości bieżącej. 2) Sporządzanie sprawozdawczości rocznej. 3) Sporządzanie sprawozdawczości dokumentalnej z operacji między kasami. Rozdział IV — Rachunkowość w zarządach państwowych pracowniczych kasach oszczędności oraz kredytu państwowego. 1) Ewidencja przekazowych, akredytywnych i innych operacji między kasami oszczędności. 2) Sporządzanie sprawozdawczości dokumentalnej z rozliczeń z centralnymi zarządami państwowych pracowniczych kas oszczędności oraz kredytu państwowego. 3) Ewidencja środków pieniężnych, wartości materialnych oraz rozliczeń na kontach bilansowych. Odpowiedzi do ćwiczeń.

17. SOLOMOVIČ I. A. — Analiz chozjastvennoj dejatel'nosti promyšlennogo predprijatija. (Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstwa przemysłowego). Gosfinizdat, Moskwa 1950 r., str. 206, 2 nlb.

Treść: Rozdział I — Istota i zadania analizy działalności gospodarczej przedsiębiorstwa przemysłowego. 1) Istota analizy działalności gospodarczej. 2) Ujawnienie i mobilizacja rezerw wewnętrznych — podstawowe zadanie analizy działalności gospodarczej. 3. Analiza działalności gospodarczej a planowanie socjalistyczne. 4. Analiza działalności gospodarczej, rozrachunek gospodarczy i system oszczędności. 5. Metoda analizy działalności gospodarczej. 6. Dane sprawozdawcze, wykorzystane przy analizie działalności gospodarczej. 7. Schemat analizy rocznego sprawozdania przedsiębiorstwa. 8. Kontrola sprawozdawczości. Rozdział II — Ogólna ocena wykonania produkcyjnego planu przedsiębiorstwa. 9. Wyjściowe dane dla analizy. 10. Zasadnicze warunki określające wykonanie planu produkcji. 11. Rytmiczność wypuszczania produkcji. 12. Asortyment i kompletność produkcji. 13. Jakość produkcji. Rozdział III — Analiza wykonania planu zatrudnienia. 14. Ilość i skład siły roboczej. 15. Przeciętna produkcja na jednego robotnika. 16. Wykonanie norm produkcji. 17. Organizacja płac. Rozdział IV — Analiza wykorzystania środków trwałych. 18. Wskaźniki wykorzystania środków trwałych. 19. Wpływ wykorzystania urządzeń na wykonanie planu wypuszczenia produkcji. Rozdział V

— Analiza zaopatrzenia materiałowo-technicznego. 20. Niektóre zagadnienia organizacji zaopatrzenia materiałowo-technicznego. 21. Wpływ materiałowo-technicznego zaopatrzenia na wykonanie planu produkcji. Rozdział VI — Ogólna ocena wykonania planu w zakresie kosztów własnych produkcji. 22. Wyjściowe dane dla analizy. 23. Składniki zmian kosztów własnych. 24. Koszty własne i rozmiar produkcji. 25. Koszty własne i asortyment produkcji. Rozdział VII — Analiza płacy robotników produkcyjnych. 26. Absolutna i względna zmiana funduszu płac. 27. Czynniki określające zmiany przeciętnej płacy. 28. Dodatki do płacy zasadniczej. Rozdział VIII — Analiza strat materiałowych. 29. Rozchodowanie materiałów. 30. Ceny na materiały. Rozdział IX — Analiza kosztów całkowitych. 31. Sposób analizy. 32. Wydatki związane z pracą urządzeń. 33. Wydatki oddziałów i wydatki ogólnozakładowe. 34. Straty na odpadkach. Rozdział X — Specyficzność analizy kalkulacji. 35. Znaczenie analizy kalkulacji. 36. Materiały. 37. Płace. 38. Wydatki uboczne. Rozdział XI — Analiza wykonania planu w zakresie zbytu produkcji i akumulacji. 39. Wykonanie planu zbytu produkcji. 40. Zysk ze zbytu produkcji. 41. Inne dochody lub straty. 42. Fundusz dyrektora przedsiębiorstwa. Rozdział XII — Analiza wykonania finansowego planu przedsiębiorstwa. 43. Istota analizy. 44. Ogólne pojęcie o środkach obrotowych i ich obiegu. 45. Własne środki obrotowe przedsiębiorstwa. 46. Aktywa normowane. 47. Środki nienormowane. 48. Wykorzystanie kredytu bankowego. 49. Stosunki wzajemne przedsiębiorstw z budżetem. Rozdział XIII — Analiza krążenia środków w procesie produkcji. 50. Zasadnicze czynniki określające wielkość produkcji w toku. 51. Zależność krążenia środków od cyklu produkcyjnego i wzrostu kosztów produkcji. Rozdział XIV — Analiza krążenia środków w zapasach materiałowych. 52. Zasadnicze czynniki, określające wielkość zapasów materiałowych. 53. Zależność krążenia środków od przestrzegania norm wydatków oraz planu zaopatrzenia materiałowego. Rozdział XV — Analiza krążenia środków w zapasach produkcji gotowej. Zasadnicze czynniki określające wielkość zapasów produkcji gotowej. 55. Zależność krążenia środków od warunków wysyłki produkcji gotowej.

18. ŠVARC G. A. — Sbornik zadać po kreditovaniju i rasčétam. (Zbiór ćwiczeń w zakresie

kreditowania i rozliczeń) Gosfinizdat, Moskva 1951 r. str. 267.

T r e ś ć: Rozdział I — Obliczanie normatywów środków obrotowych. Rozdział II — Pasywa (rezerwy) Banku Państwa oraz planowanie ich. Grupowanie pozycji pasywów bilansu. Obliczanie krążenia funduszy rezerwowych banku. Planowanie poszczególnych grup funduszy rezerwowych banku. Planowanie bieżących rachunków kołchozów. Rozdział III — Rozliczenia bezgotówkowe między organizacjami gospodarczymi. Rozliczenia w formie wypłat planowanych. Rozliczenia w formie jednorazowych kompensat. Okresowe rozliczenia per saldo. Rozliczenia przez Biura Wzajemnych Rozliczeń. Obrót płatniczy i rozliczenia wzajemne. Rozdział IV — Udzielanie i planowanie kredytów na sezonowe nagromadzenie wartości materiałowo-towarowych. Udzielanie pożyczek pod wartości opłacone i nieopłacone. Kredytowanie w przypadku przeterminowania pożyczek. Ocena wartości materiałowych przy udzielaniu pożyczek. Przeznaczenie pożyczek przy regulowaniu kredytów jednocześnie dla kilku obiektów. Udzielanie pożyczek na okres kwartalny. Udzielanie pożyczek z obliczeniem łącznego lub poszczególnego normatywu. Udzielanie pożyczek przy niepełnym uregulowaniu normatywu. Ustalanie terminów i sum na spłatę kredytów. Planowanie kredytów na ponadnormatywne zapasy wartości towarowo-materiałowych. Planowanie limitów na okres kwartalny. Rozdział V — Udzielanie pożyczek na potrzeby czasowe. Udzielanie pożyczek przy nierównomiernym nadchodzeniu surowca. Udzielanie pożyczek przy zwiększeniu i zmianie produkcji. Udzielanie pożyczek przy przekroczeniu planu. Udzielanie pożyczek w wypadku zahamowania transportu. Rozdział VI — Kontrola zabezpieczenia kredytu bankowego. Kontrola zabezpieczenia kredytu na podstawie wykazów stanu zapasów wartości materiałowo-towarowych. Kontrola zabezpieczenia kredytu na podstawie ewidencji magazynowej. Kontrola zabezpieczenia kredytu w naturze. Kontrola zabezpieczenia kredytu na podstawie sprawozdawczych bilansów organizacji gospodarczych. Kontrola zabezpieczenia kredytu w przypadku niewyrównanego normatywu. Rozdział VII — Udzielanie i wydawanie kredytów rozliczeniowych. Kredytowanie organizacji gospodarczych pod dokumenty rozliczeniowe w drodze. Wyznaczenie terminu kredytu pod dokumenty rozliczeniowe w dro-

dze, przy rozliczeniach za pośrednictwem Biur Wzajemnych Rozliczeń. Kredytowanie organizacji gospodarczych na otwarcie akredytyw. Udzielanie pożyczek na otwarcie rachunków imiennych. Udzielanie pożyczek na zakup limitowanych książeczek czekowych. Planowanie kredytów na dokumenty rozliczeniowe w drodze. Rozdział VIII — Udzielanie i planowanie kredytów przedsiębiorstw przemysłowych. Kredytowanie przemysłu według obrotu wartości materiałowych. Kredytowanie produkcji w toku. Kredytowanie przemysłu drzewnego. Kredytowanie przemysłu torfowego. Kredytowanie przedsiębiorstw przemysłowych na sezonowe zapasy surowca rolnego. Kredytowanie organizacji zaopatrzenia i zbytu pod dokumenty rozliczeniowe w drodze, przy przewozach tranzytowych. Kredytowanie przemysłu na sezonowe braki w kosztach produkcji. Kredytowanie przemysłu na sezonowe braki w zakresie amortyzacji. Kredytowanie przemysłu miejscowego na organizację nowej produkcji. Rozdział IX — Udzielanie i planowanie kredytów dla kolektywnych gospodarstw rolnych (kołchozów) oraz państwowych gospodarstw rolnych (sowchozów). Udzielanie państwowym gospodarstwom rolnym pożyczek na uprawę roślin. Udzielanie państwowym gospodarstwom rolnym pożyczek na hodowlę trzody. Udzielanie państwowym gospodarstwom rolnym pożyczek na sezonowy brak w zakresie akumulacji. Planowanie kredytów dla państwowych gospodarstw rolnych. Planowanie kredytów krótkoterminowych dla kolektywnych gospodarstw rolnych. Rozdział X — Udzielanie i planowanie kredytów dla organizacji zaopatrzeniowych. Określenie wysokości zaliczki. Kredytowanie według specjalnego konta pożyczkowego. Kredytowanie według specjalnego subkonta. Planowanie kredytów. Kredytowanie organizacji skupu zboża (Zagotzierna). Kredytowanie organizacji skupu trzody (Zagotskota). Kredytowanie zakładów produkcji mączki cukrowej. Kredytowanie zakładów mleczarsko-maślarskich. Kredytowanie przemysłu rybnego. Rozdział XI — Udzielanie i planowanie kredytów dla organizacji handlowych, zbytu i zaopatrzenia. Obliczanie planowanej sumy środków obrotowych organizacji handlowych. Kredytowanie organizacji handlowych według specjalnego konta pożyczkowego. System specjalnego konta pożyczkowego w przypadku przeterminowanego zadłużenia organizacji handlowych. Kontrola zabezpieczenia kredytów w

organizacjach handlowych. Ustalenie częściowego udziału środków własnych w zapłacie za towary w spółdzielniach i magazynach rolniczych. Udzielanie pożyczek spółdzielczości rolnej i magazynom rolnym według obrotu towarowego. Planowanie kredytów dla organizacji handlowych. Kredytowanie baz organizacji zaopatrzenia i zbytu. Kontrola zabezpieczenia kredytów w organizacjach zaopatrzenia i zbytu. Planowanie kredytów według obrotu towarowego organizacji zaopatrzenia i zbytu. Rozdział XII — Sporządzanie planów kasowych. Obliczenie wpływu utargu. Obliczenie wydania gotówki na płace. Sporządzenie kasowego planu banku. Kontrola wydatkowania funduszu płac przedsiębiorstw przemysłowych. Kontrola wydatkowania funduszu płac przez organizacje budżetowe i rozliczeniowo-gospodarcze. Kontrola wydatkowania funduszu płac w budownictwie.

19. **SVEDSKIJ A. E.** — *Otčislenija ot pribylej gosudarstvennych chozajstvennych organizacij i predprijatij.* (Odliczenia od zysków państwowych organizacji gospodarczych i przedsiębiorstw) Gosfinizdat, Leningrad 1950 r. str. 58, 2 nlb.

T r e ś ć: I — Wstęp. II — System odliczeń od zysków w różnych etapach ustroju gospodarczego. III — Obecna praktyka przekazywania do budżetu odliczeń od zysków. 1) Płatnicy odliczeń od zysków. 2) Przeznaczenie zysków. Bilans dochodów i wydatków. 3) Odliczenia na rzecz budżetu od zysku planowanego. 4) Powtórne obliczanie wpłat do budżetu według zysku rzeczywistego. 5) Zyski przedsiębiorstwa przemysłu rejonowego i miejskiego. IV — Sposób kontroli wpływów wpłat do budżetu. V — Kontrola i analiza sprawozdań i bilansów organizacji i przedsiębiorstw. VI — Obowiązki aparatu finansowego w zakresie ściągania do budżetu odliczeń od zysków. Dodatki. Przykładowy schemat zestawienia przez organ finansowy rocznej sprawozdawczości przedsiębiorstw.

20. **TEPLOW G. V.** — *Techpromfinplan promyslennogo predprijatija.* (Techniczno — przemysłowo — finansowy plan przedsiębiorstwa przemysłowego). Izdatel'stvo „Pravda“, Moskwa 1951 r. str. 23, 1 nlb.

T r e ś ć: Planowanie — podstawa gospodarki socjalistycznej. Rola i znaczenie planu techniczno-przemysłowo-finansowego. Krótki przegląd zasadniczych etapów rozwoju techniczno-gospodarczego planowania w przedsiębiorstwach. Treść techniczno-przemysłowo-finansowego pla-

nu przedsiębiorstwa. Sposób sporządzania i zatwierdzania planu techniczno-przemysłowo-finansowego. Kontrola wykonania planu techniczno-przemysłowo-finansowego.

21. **TERTUS A. F. Bankovskaja statistika** (Statystyka bankowa) Gosfinizdat, Moskva 1951 r., str. 187.

T r e ś ć: Rozdział I — Studia statystyczne w bankach ZSRR. 1. Charakter sprawozdawczości statystycznej banków. 2. Rodzaje sprawozdawczości statystycznej. 3. Wprowadzenie i zatwierdzenie form sprawozdawczości. Rozdział II — Organizacja statystyki w bankach ZSRR. 1. Aparat statystyczny. 2. Jedność wskaźników planu ewidencji i sprawozdawczości. 3. Zabezpieczenie jakości sprawozdawczości statystycznej. 4. Dyscyplina sprawozdawcza. Rozdział III — grupy i zestawienia statystyczne w bankach ZSRR. 1. Podstawowe dane. 2. Podział klientów według resortów. 3. Podział klientów według gałęzi. 4. Podział pożyczek według celowego przeznaczenia. 5. Inne podziały (grupy). 6. Zestawienie statystyczne. 7. Tablice statystyczne. Rozdział IV — Metody analizy statystycznej w Banku Państwa ZSRR. 1. Znaczenie wielkości względnych. 2. Wielkości względne szeregów dynamicznych. 3. Inne wielkości względne. 4. Wielkości średnie w statystyce. Rozdział V — Statystyka bilansowa Banku Państwa ZSRR. 1. Znaczenie bilansowej sprawozdawczości statystycznej. 2. Opracowanie bilansu przy sporządzaniu schematu bilansowego. 3. Nomenklatura schematu bilansowego. 4. Materiały źródłowe dla sporządzania schematu bilansowego. 5. Technika sporządzania schematu bilansowego w oddziale Banku Państwa. 6. Skrócony schemat bilansowy. 7. Sprawozdawczość statystyczna o zadłużeniach przeterminowanych. 8. Zestawienie bilansowej sprawozdawczości w kantorach Banku Państwa. Rozdział VI — Statystyczne opracowanie sprawozdawczości bilansowej. 1. Opracowanie zestawień schematu bilansowego. 2. Opracowanie zestawień o przeterminowanych zadłużeniach organów gospodarczych w banku i u dostawców. 3. Opracowanie bilansu Banku Państwa. Rozdział VII — Statystyka operacji kredytowych. 1. Zadania statystyki operacji kredytowych. 2. Treść sprawozdawczości Banku Państwa według gałęzi gospodarki. 3. Dystrybucja pożyczek o przeznaczeniu celowym w statystycznej sprawozdawczości Banku Państwa. 4. Statystyczna sprawozdawczość

o przeznaczeniu celowym kredytu w bankach inwestycyjnych. 5. Źródła i sposób sporządzania sprawozdawczości według gałęzi gospodarki w oddziałach Banku Państwa. 6. Sprawozdawczość Banku Państwa o zadłużeniu na specjalnych kontach pożyczkowych o różnym (mieszanym) zabezpieczeniu. 7. Sprawozdawczość statystyczna o zabezpieczeniu kredytu bankowego. 8. Opracowanie statystyczne sprawozdawczości o operacjach kredytowych. Rozdział VIII — Statystyka operacji rozliczeniowych. 1. Sprawozdawczość statystyczna zasadniczych rodzajów rozliczeń. 2. Sprawozdawczość z jednorazowych kompensat indywidualnych. 3. Sprawozdawczość z jednorazowych kompensat grupowych. 4. Sprawozdawczość z okresowych rozliczeń per saldo. 5. Sprawozdawczość o działalności Biur Wzajemnych Rozliczeń. 6. Statystyczna analiza sprawozdawczości o wzajemnych rozliczeniach bezgotówkowych. Rozdział IX — Statystyka wykonania kasowego planu banku. 1. Ewidencja statystyczna kasowych obrotów banku. 2. Sprawozdawczość statystyczna o obrotach kasowych. 3. Statystyczna sprawozdawczość o zadłużeniu funduszu płac. 4. Statystyczna sprawozdawczość o wynikach kontroli banku, wydatkowania funduszu płac. 5. Opracowanie statystycznej sprawozdawczości o obrotach kasowych. Rozdział X — Statystyka finansowania inwestycji. 1. Statystyczna sprawozdawczość banków inwestycyjnych. 2. Statystyczna sprawozdawczość o pracy kontrolnej banków inwestycyjnych. 3. Statystyczne opracowanie zestawień sprawozdawczych o bankach inwestycyjnych. Rozdział XI — Statystyka kasowego wykonania budżetu państwowego. 1. Miesięczna sprawozdawczość o kasowym wykonaniu budżetu państwowego. 2. Sprawozdawczość w ciągu miesiąca o kasowym wykonaniu budżetu państwowego. 3. Sprawozdawczość o finansowaniu z budżetu państwowego stacji maszyn i traktorów. (MTS). Rozdział XII — Statystyka pracy w bankach ZSRR. 1. Comiesięczna sprawozdawczość o pracy. 2. Sprawozdawczość roczna o składzie kadr. 3. Sprawozdawczość o obciążeniu pracą operacyjną pracowników Banku Państwa. Rozdział XIII — Usystematyzowanie zestawień statystycznych otrzymywanych od klientów Banku Państwa.

22. **VOZNESENSKIJ E. L., Protov N. P. — Buchgalterskij účet kapital'nogo stroitel'stva.** (Rachunkowość inwestycyjna, Gosfinizdat, Moskva 1951 r. str. 279.

Treść: Wstęp. Rozdział I — Zasady organizacji rachunkowości inwestycji. Rozdział II — Ewidencja źródeł środków instytucji wykonawstwa inwestycyjnego. Rozdział III — Ewidencja środków trwałych. Rozdział IV — Ewidencja materiałów. Rozdział V — Ewidencja pracy i płacy. Rozdział VI — Ewidencja kosztów mechanizacji robót montażowo-budowlanych. Rozdział VII — Ewidencja nakładów. Rozdział VIII — Ewidencja wykonania oraz oddania robót budowlano-montażowych. Rozdział IX — Ewidencja operacji pieniężnych, rozliczeniowych i kredytowych. Rozdział X — Ewidencja środków i wyników finansowych działalności gospodarczej. Dodatki.

B. ARTYKUŁY

1. ARAKELJAN A. — Chozrasčet i borba za lučšee ispolzovanie osnovnyh fondov. (Rozrachunek gospodarczy i walka o lepsze wykorzystanie środków trwałych) Voprosy Ekonomiki Nr 5 — 1951 r. str. 10.

Treść: Socjalistyczna reprodukcja. Administracja środków trwałych. Urządzenia zbędne. Odpisy amortyzacyjne. Ochrona urządzeń i budynków przemysłowych. Umowy o ochronę środków trwałych. Znaczenie współzawodnictwa w ochronie środków trwałych. Remonty bieżące i kapitalne. Rozrachunek gospodarczy w fabrycznych oddziałach remontowych. Normatywy robót remontowych. Systemy remontów. Opłaty za remont.

2. BATYREV V. — Rol kredita v narodnom chozjajstve SSSR. (Rola kredytu w gospodarce narodowej ZSRR) Bol'shevik Nr 12 — 1951 r. str. 11.

Treść: Różnice między kredytem w krajach kapitalistycznych a kredytem socjalistycznym. Rola kredytu w wykonaniu przedwojennych pięciolatek stalinowskich. Rola banków w udzielaniu kredytów. Planowa dystrybucja i redystrybucja środków pieniężnych. Rezerwy pieniężne jako rezultaty zwiększania się dochodów budżetu państwowego. Cele na które zużytkowuje się oszczędności. Pożyczki radzieckie. Reformy kredytowe 1930 — 31 r. Wzrost zakresu kredytowania po dokonaniu reformy. Bank Państwa jako jedyne źródło rozliczeniowe w państwie. Wzrost racjonalizacji rozliczeń bezgotówkowych, zapewnienie stałości waluty. Obniżanie cen. Plan kasowy i plan kredytowy Banku Państwa. Bank Państwa jako kasowe centrum gospodarstwa socjalistycznego.

3. DOBRYNIN F., KVITNICKIJ L. — Za dal'nejšee ulučenie organizacii i sniženie stoimosti stroitel'stva. (O dalsze usprawnienie organizacji budownictwa oraz obniżenie kosztów budownictwa). Planovoe Chozjajstvo Nr 4 — 1951 r. str. 12.

Treść: Przegląd obniżenia kosztów własnych inwestycji poszczególnych ministerstw. Mechanizacja prac w budownictwie. Produkcja półfabrykatów. Zaopatrzenie, transport, oszczędna gospodarka materiałami i półfabrykatami — prowadzą do obniżenia kosztów własnych. Nowe metody w budownictwie. Racjonalne planowanie dostaw. Finansowanie inwestycji.

4. DUGINOV A. — Nacjonalnyj dochod SSSR i rost blagosostojanija trudjaščichsja (Dochód narodowy ZSRR i wzrost dobrobytu pracowników) Planovoe Chozjajstvo Nr 3 — 1951 r. str. 12.

Treść: Podstawy rozwoju gospodarstwa narodowego ZSRR. Dochód narodowy. Dochód narodowy w ZSRR a w krajach kapitalistycznych. Produkt dodatkowy w ZSRR a w krajach kapitalistycznych. Wzrost dochodu narodowego w ZSRR i przyczyny tego wzrostu. Dystrybucja dochodu narodowego. Budżet państwowy narzędziem dystrybucji i redystrybucji dochodu narodowego. Ubezpieczenie społeczne i opieka państwa nad robotnikami.

5. GRIGOREV A. — Ulučenie ispol'zovanija technicii voprosy organizacii truda. (Zwiększenie wykorzystania techniki i zagadnienia organizacji pracy). Bol'shevik Nr 13 — 1951 r. str. 11.

Treść: Rozwój techniki. Mechanizacja pracy i znaczenie tej mechanizacji dla rozwoju dziedzin życia gospodarczego. Polepszenie organizacji pracy. Specjalizacja ministerstw. Potokowe metody pracy. — Kolektywne — stachanowskie metody pracy. Podnoszenie kwalifikacji kadr.

6. KOLDOMASOV Ju — Za dalnejšuju racjonalizaciju gruzooborota železnodorožnogo transporta. (O dalsze usprawnienie transportu kolejowego) Planovoe Chozjajstvo Nr 2 — 1951 r. str. 12.

Treść: Znaczenie zmniejszenia kosztów transportu dla przewozów gospodarki narodowej. Skrócenie przewozów daje wielkie efekty oszczędnościowe. Planowanie transportów. Planowanie rozmieszczenia zakładów produkcyj-

nych w pobliżu baz surowcowych — skraca transport, daje wielkie oszczędności. Prawdłowe planowanie zbytu i zaopatrzenia usprawnia transporty. Transporty mieszane: kolejowe, wodne. Transporty tranzytowe — usprawniają transport.

7. MICHAJLOV M. — Planirovanie sebestoimosti promyšlennoj produkcii. Planowanie kosztów własnych produkcji przemysłowej). Planovoe Chozjajstvo Nr 2 — 1951 r. str. 7.

Treść: Podwyższenie wydajności pracy, oszczędność surowca, paliwa, materiałów, wykorzystanie urządzeń, zmniejszenie wydatków, likwidacja wydatków nieprodukcyjnych — oto główne sposoby obniżenia kosztów własnych. Znaczenie dokładnie opracowanego planu obniżenia kosztów własnych i struktury planu kosztów. Sprawozdawczość.

8. MIROSNIČENKO — Planirovanie promyšlennogo proizvodstva. (Planowanie produkcji

przemysłowej) Planovoe Chozjajstvo Nr 3 — 1951 r. str. 10.

Treść: Plan produkcji przemysłowej jako najważniejsza część składowa planu narodowo-gospodarczego. Określenie tempa wzrostu produkcji — najważniejsze zagadnienie planowania produkcji. Części składowe planu produkcji przemysłowej. Bilanse materiałowe. Plan produkcji przemysłowej sporządza się w trzech przekrojach.

9. SMECHOV B. — Planirovanie kapital'nych rabot. (Planowanie inwestycji) Planovoe Chozjajstvo Nr 4 — 1951 r. str. 9.

Treść: Plan inwestycji w różnych przekrojach. Powiązanie planu inwestycji z innymi działami planu narodowo-gospodarczego. Struktura inwestycji oraz planowanie jej. Inwestycje ponadlimitowe i poniżej limitowe. Metodologia planowania inwestycji. Dokumentacja. Kosztorysy. Bilanse materiałowe. Bilanse urządzeń. Kontrola wykonania planu inwestycji.

KOMUNIKAT

GLÓWNEJ KOMISJI PROJEKTÓW USPRAWNIEŃ ADMINISTRACJI W NARODOWYM BANKU POLSKIM

GKPUA komunikuje, że w związku z wejściem w życie z dniem 1.1.1952 r. nowej instrukcji służbowej, regulującej technikę rozliczeń inkasowych w myśl Uchwały Prezydium Rządu z dn. 12.12.1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty, ewentualne projekty racjonalizatorskie, dotyczące tego działu czynności bankowych, powinny być nadsyłane po gruntownym zapoznaniu się z przepisami uchwały i instrukcji. Projekty te będą przez komisję rozpatrywane nie wcześniej, aniżeli po upływie I kwartału 1952 r.

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redaguje Kolegium.

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczno-Statystyczny,
Warszawa, Jasna 1.